

Teológia

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG ÉS CSALÁD

Férfi és nő — Családi katekézis — A demográfiai robbanás és a családeshmény — A születésszabályozás — A családi élet megújítása — Hogyan beszéljen a szülő Istenről? — F fiatalok kerekasztalbeszélgetése a női egyenjogúságról és házasságról — A szexuális nevelés tévedései — A család a mai magyar társadalomban

Aszódi László — Csanád Béla — Cselényi István Gábor — Merza József — Sólymos Szilveszter — Szakony Ferenc — Varga Viktor — Vigh Szabolcs írásai

VI. évf. 1972/2. sz.

Teológia

VI. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

1972. JÚNIUS

TANULMÁNYOK

CSELÉNYI ISTVÁN GÁBOR: Férfi és nő - - - - -	70
CSANÁD BÉLA: Családi katekézis - - - - -	76
SZAKONY FERENC: A demográfiai robbanás kihatásai a családesh- mény alakulására - - - - -	81
VIGH SZABOLCS: Születésszabályozás az egyházi tanítás fejlődésé- ben - - - - -	88
MERZA JÓZSEF: A családi élet megújítása - - - - -	93

TÁVLATOK

Hogyan beszéljenek a szülők Istenről? (nr) - - - - -	97
--	----

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Az évközi 11. vasárnapról Szent István király ünnepéig (<i>Vida Tivadar</i> - <i>Gál Ferenc</i>) - - - - -	103
---	-----

FÓRUM

„Kerekasztal” beszélgetés a női egyenjogúsításról és a házasság- ról (<i>Cs. I.</i>) - - - - -	109
A hitrevelés gondjairól a családban (<i>Tóth Sándor</i>) - - - - -	115
A családtervezés kérdéseire (<i>K. I.</i>) - - - - -	116

FIGYELŐ

A család a mai magyar társadalomban. (Aszódi László) - - - - -	118
Reménytelenül feldúlva (Varga Viktor) - - - - -	120
A szexuális nevelés néhány alapvető tévedése (nr.) - - - - -	121
Zene, család, ifjúság (ib.) - - - - -	123
A megújított egyházi év és az új egyházi naptár ismertetése (Solymos Szilveszter) - - - - -	124
Beszélgetés B. Häringgel (Góják János-Hajdók Zsolt, Tomka Ferenc) - - - - -	128
Athenagoras pátriárka mint „provokátor” (nr.) - - - - -	130
Könyvfigyelő. Bovet, Theodor: Felette nagy titok - - - - -	131
Taylor, Donald L.: Die Ehe lernen (V. T.) - - - - -	132

TEOLÓGIAI – LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

Hippik – Jézus-mozgalom – keresztény nevelés (tomka) - - - - -	133
A jegyesoktatásról (Koroncz László) - - - - -	134
A skandináv püspöki kar nyilatkozata az abortus-kérdésben (V. T.) - - - - -	135

„Nagyobb lesz az igazi házastársi szerelem becsülete, és egészséges közvélemény alakul ki róla, ha a keresztény házastársak kitűnnek e szerelemben tanúsított hűségükkel, egyetértésükkel és gyermekeik gondos nevelésével, továbbá, ha megleszik, ami rajtuk áll a szükséges művelődési, lélektani és társadalmi megújulásért a házasság és a család érdekében”

(II. Vatikáni zsinat — Az egyház a mai világban).

A keresztény ember hittel tekint szét a világban. E hit ad számára eligazítást világszemléletében csakúgy, mint a földi valóságok értékelésében. Amint Szent Ágoston mondotta: „A hitnek is megvan a maga szeme”. E hittel erősített látással akarjuk szemlélni jelen számunkban a házasságot és a családot. Nincs, és bizonyára nem is lesz oly korszaka az egyház történetének, melyben ne lenne szükség rá, hogy elmondjunk a házasságról és családról sok mindent, ami egyrészt örök és változatlan bennük, másrészt pedig, ami az idők követelte változásnak van alávetve. Az csak természetes, hogy a keresztény teológia nemcsak az örök értékek felé fordul, hanem érdeklődve figyel mindenre, ami napjaink emberét is érdekli, életét közvetlenül érinti. Igaz ugyan, hogy a házasság és családi élet mélyen ereszti gyökereit az isteni tanítással erősített tradíció talajába, mégis elhibázott lenne, ha csak a tegnappal, a múlttal foglalkoznánk, amikor vizsgáljuk a keresztény házasság és család problémáit. Csakis a problémák őszinte feltárása, az újnak felvázolása adhat a keresztény házasságnak és családnak is lendületet ahhoz, hogy valóban keresztény maradjon a változó társadalmi, gazdasági és kulturális környezetben is. Bármennyire is valljuk és vállaljuk a hűséget teológiai örökségünk iránt, csakis azt a nagykorú, a fejlődésben visszafelé nem húzó hagyományörzést tehetjük magunkévá, amelynek kritikai érzéke a régi feladatok mellett számba veszi az új igényeket, az elvégzendő munkát is. És mégis: ez a valóban modern, az új értékek felé nyílt, a múlt problémáit is látó-halló, azokat megoldani igyekvő hívő nézés változatlanul vallja, hogy „a keresztény család oly házasságból jön létre, amely képmása és részese Krisztus és az egyház szeretetközösségének”. (Az egyház a mai világban, 48; vö. Ef 5,32.)

TANULMÁNYOK

Cselényi István Gábor

FÉRFI ÉS NŐ

Feleségre nézek. Más, mint én, mégis egy velem. Második énem, mégis az, aki én nem vagyok. Becézem, mintha kislányom volna. Gyöngédségre, bátorításra vár. Én meg gondjaimat viszem elé. Megnyugtat, lelkesít. Két világ, mégis egy lét vagyunk. Ha szól, szavával én is felelek. Gondolatom belőle is fakad. Kisfiunk is egységünk élő tükre. Mikor most egymásra tekintünk, elszakad szemünk a láthatótól, a körülhatárolhatótól. Időtlen, testetlen ez a pillanat. Részesedés az egyetlenből.

Férfi és nő különbsége és egysége így jelenik meg előttem mint élmény, mint tapasztalat. Életem egyik alkotóeleme ez. A soron következő gondolatokban nem teszek mást, mint hogy ennek az élménynek szálaít bontom szét, immár az általános síkján. Azt szeretném keresni, hogyan mutatkozik ez a különbség és egység fenomenológiailag (mint jelenség), hogyan kap új szintet a kinyilatkoztatás fényében, és (ontológiailag) a lét milyen mélységeiben gyökerezik.

A férfi és a nő mint „jelenség”

Férfi és nő különbözősége, egymás felé fordulása, egymáshoz rendelődése az emberi létnek talán legszínesebb, legizgalmasabb, árnyalatokban leggazdagabb vonása. Fellobbanó és örök szerelem, hűség és hűtlenség, szenvedély és átszellemliesülés, gyönyör és kín, aggodás és féltékenység, gyöngédség és gyűlölet, felemelkedés és elembertelenedés, erény és bűn, béke és harc forrása a történelmen véges-végig. Költészet és művészet ihletője, hajtőereje az emberiség továbbnövekedésének. Összetett, sokrétű valóság.

Mindenekelőtt a biológia szemével kell megvizsgálnunk a nő és a férfi sokszínű viszonyát. Különbségük talán így a legszembeötlőbb. Az emberi szervezet általános, „közös” szerkezeti elemein túl a nemi sajátosságok alapvető élettani különbségek kiváltói és hordozói. A szexualitás, a nemiség, amelynek gyökerei visszanyúlnak az ember-előtti korba, az egyik legerősebb ösztönkör. Nem mondhatjuk, hogy az embernél kimerülne a *fajfenntartás* szolgálatában. Az élet szinte minden mozzanatára kisugárzik. A gyermekből a serdülőkor éveiben fiatal férfit és nőt formál, megszabja a felnőtt ember szabados vonását, sokban hozzájárul *boldogságához* is, elkíséri a „változás évein” át az öregkor fázisáig.

A két nem szexualitása részben ellentétes, részben kiegészíti egymást. A szembeállítás nem feltétlenül érvényű. Vannak különleges esetek, amikor átfedések, *kettősségek* jelentkeznek (kétneműség, a nemi élet zavarai). De a népesség nagy átlagában világos *határvonal* húzódik a nemek között. (1). A férfi már fiziológiai felépítettségében is általában erősebb, ha viszont nem is olyan kitartó, mint a nő. Am a férfi nem él át olyan átalakulást, mint amilyet az *asszony* az élet új hajtásának hordozásában, világra hozatalában. A nő biológiai alkata az *anyaság* felé mutat.

Ugyanilyen szembevetendő a két nem *egymáshoz rendeltsége*, egymást kölcsönösen kiegészítő szerepe, mely nemcsak a nemi életben jut érvényre, hanem szinte minden területen. A *statisztikai* mutatók a férfiak és nők közel egyenlő arányáról tanúskodnak. Ez a kiegyenlítődség a *házas létforma* természetes alapját adná, ha hányadosát nem rontanák le a háborúk.

A férfi és a nő közti különbség és egység azonban nemcsak élettani, hanem legalább annyira lélektani tény is. Kétségtelen, ezen a téren még több a kettősség. Nehéz előítélet nélkül különválasztani a tisztán „férfi-” vagy „női” tulajdonságokat. A pszichológia arról beszél, hogy rejtetten mindenkiben jelen vannak a *másik nem* lelki sajátosságai is. Az élet az *árnyalatok* végnélküli sorozatát mutatja fel az ún. „papucs férj” jól ismert típusától a „kardos menyecske” férfias jelleméig. A nemiségen belül munkáló kétféle irányulás megfelelő *aránya* adja – sok más összetevő mellett – egy-egy személyiség arculatát *karaktérológiai* szempontból.

Az elénk táruló összetettség ellenére megkísérelhetjük a „férfi” és a „nő” lélektani *alaptípusának* körvonalazását. Az elérebocsátottak alapján csupán iránymutatóknak, *megközelítésnek* tekintjük ezeket a jellemzőket.

A FÉRFI lélektani struktúrájában az önmagát szétfeszítő cselekvésre-törekvés, a *kiáradás* a legfőbb szerkezeti elem. Ez a sajáttság részben visszanyúlik a vázolt biológiai jellemzőkre, mintegy azok meghosszabbítása, részben pedig következik már a társadalomban vitt szerepből. A férfi alapvetően a *teremtés meghódítására*, leigázására tör. Igyekszik lebontani léte korlátait, *túl* akar nézni önmagán.

Kifejezésre jut az érzelmi életében, de mindennapi munkájában is. „Extravertált”, *kifelé törő* beállítottsága magyarázza, miért áll kezdetből rokonszenvvel a *technikai* fejlődés mellett. Gépein keresztül szeretné kitégítani cselekvéskörét, igyekszik *túllépni* önmagán. Energiával akarja eltölteni a világot. Birtokbavevő, elemző kedve hajtja olyan területekre, ahová *tárgyasító* eszmélődés szükséges. Tény, hogy a „tudományt” *férfiak* hozták létre. Érdemüket csak az kisebbíti, hogy ezt jórészt társadalmi helyzetüknek is köszönhetik. Am azt is láthatjuk, a férfi sokszor egyenesen *elvési* elméleti útvesztőiben. Kisebb benne a dolgok közvetlen átérzésének, az intuíciónak képessége. Igazi otthona az *elvont igazságok* és elvek, a fontolgatások és latolgatások birodalma.

A NŐ, a férfival ellentétben, inkább befelé forduló („intravertált”): saját léte felé, sőt egyszerűen a lét felé. Nem a cselekvés tehát a sajátossága, hanem a *létezés*; nem meghódítani akarja a világot, hanem *bensőségessé*, otthonosabbá igyekszik tenni. Nem elemezni akarja, hanem begyűjti, rendszerezi az értékeket; védi, óvja, elősegíti a *teljességet*. Befelé él, önmagán belül épít összhangot, s azt vetíti rá a külvilágra. Szeretete önzetlenebb *áttetszőbb*, mint a férfié. A *személyhez* kötődik, nem vonásaihoz. Közvetlenül is behatol az igazság mélyébe, s beelát a másik ember szívébe. – Begyűjtő és *egységesítő* elv az életben, így foglalhatnánk össze karakterét. S ez ezúttal sem értékítélet, hiszen alkata biológiai és történelmi előzményekre alapszódik (2).

Ezekből a vonásokból látható már az is, hogy csakis a két „törekvés” *egysége* adja vissza az *emberi lét teljes gazdagságát*. Amikor elemeztük a férfi és a nő lélektani jellemzőit, már igazoltuk egymásra-utaltságukat, kölcsönösségüket is.

A testi-lelki sajátosságok azonban csak *alapanyagát* adják annak a szerepkörnek, melyet a két nem képviselői végül is betöltenek egy adott korban. A férfi is, a nő is része a *társadalom* állandóan változó folyamatának; környezetük újra meg újra átforgálja alkatukat, egymáshoz való viszonyukat.

Gondoljunk itt példaként *Madách* sokarcú Ádámjára és Évájára. Színváltozásaikban tükröződik az egész *történelem* mozgása. – Mi minden volt a férfi és a nő? Csak néhány megjelenési formájukat idézzük. Fáraó és rabszolgánő, római polgár és hetéra, kereszteslovag és zárdaszűz, eget fürkésző tudós és nagyonis földieket kereső hitvese, forradalmár és főnemeslány... Az „örök” férfi és az „örök” nő nagyonis *sokféle köntösben* lép színre, egymásnak koronként is ellentmondó formában. Viszonyukban a házasság kapcsolat csak egy a sok közül. A „plátói” szerelemtől, a „flörtön” át a házasság előtti s a házasságon kívüli nemi kapcsolatig – akár futó kaland ez, akár a prostituált és a „fizetővendég” találkozása, akár pedig tartós „viszony” – a *szerelem* számos, koronként is eltérő alakban jelenik meg. A házasságtörés és a válás úgy kíséri a házasság létformát, mint az *árnyék*. Ennek az árnyéknak a körvonalai mintha már erősebbek lennének napjainkban, mint maga a házasság-eszmény.

Változik a nő s a férfi szerepe a családon belül, és az egyes munkakörökben való részvétel tekintetében is. Ha a pillanatnyi helyzetet akarjuk megítélni, óvakodnunk kell két végtől. Az egyik az lenne, ha régebbi korok családi vagy társadalmi berendezkedését kiáltanánk ki egyetemes érvényűnek. Csak helyeselnék a női egyenjogúsítás törekvését, hogy nők is betölthessenek olyan hivatásokat, melyeket azelőtt elvittak tőlük.

Am ugyanígy el kell kerülnünk a másik véletet is. Semmilyen egyenjogúsítás sem tűzheti ki célul azt, hogy a férfi „nővé” váljék és a nő férfissá. Az életben viselt funkció változhat, de azért egyik nemnek sem szabad feladnia más-jellegét, sajátos értékeit, melyeket éppen az élettani és társadalmi előzmények alakítottak ki. Sőt meg is kell őrizniük ezeket az értékeket: így a nőknek az anyaság legtermészetesebb szerepét és pszichológiai sajátosságait, – finomságukat, fogékonyságukat, gondosságukat, szépérzéküket. Ezeket a vonásaikat csak kamatoztathatják hivatásukban, el nem veszíthetik. De a férfi sem fog azzal véteni az egyenjogúság ellen, ha biztonsgát adó támasza marad családjának, vagy ha kemény, lendületes munkában mutatja meg erejét (3).

Férfi és nő egysége a Szentírásban

Egység a különbözőségben, – ezt a képet adta antropológiai elemzésünk a férfi és a nő viszonyáról. A kinyilatkoztatás is erre az alapelvekre épít a két nem helyes viszonyának feltárásában. Megfigyelhetjük, sohasem állítja mereven szembe a nemeket, hanem, az Ószövetség legelső lapjaitól kezdve felfigyel egységük és kölcsönhatásuk kérdésére.

Már a teremtés-történetben kifejeződik nő és férfi egyenrangúsága, egylényegűsége, s ez a korhoz kötött képektől független mondanivaló. Ennek kimondása a szentíró számára forradalmi tett volt azon a Keleten, ahol még ma is többnejűség uralkodik, s ahol a nőt kisebb értékűnek tekintik a férfinnál. A nők egyenjogúságának első megfogalmazása ez. De forradalmi igazság ez még ma is, mert a Szentírásból az is kiderül, hogy a nő, egyenlőség mellett, valami egészen-más is, mint a férfi: „hözzá hasonló segítő”. A nő tehát csak a maga nőiségének megőrzésével lesz a férfival egyenrangú, – s a mai kor mintha megfeledkezne erről. Azt a szerepkört, melyet a nő hordoz, a szentíró kifejezi a „Hawa”, Éva névvel is. Jelezni akarja ezzel, hogy az élet, a létezés szolgálatában áll.

Másik lényeges mondanivalója a férfi és nő teremtéséről szóló történetnek, hogy e két létpólus együtt Isten képmása. Erre maga Krisztus is utal tanításában (Mt 19,4). A férfi is, a nő is más-más tulajdonságokat tükröz az isteni létből, s ezek csak együttesen érnek valamit. Ez a létegyeség a házasságban lesz valósággá. Együttal ez az eggyéválás lesz minden más közösség, emberi egység ősmintája.

A Szentírás a „megismerés” kifejezéssel adja vissza a házasságban végbemenő kölcsönhatást. Ez a szó többet mond a testi egyesülésnél. Érzékeltetése annak a folyamatnak, melynek során a férj és feleség kölcsönösen, egyre jobban behatol a másik létének titkába. Egészen hasonlóan ahhoz a folyamathoz, ahogyan – az Újszövetség misztikusai szerint – az üdvözült léte teljeseedik ki Isten „megismerésében” (4) (1 Kor 13,12, 1 Ján 4,7–8).

A nő és a férfi egymáshoz-rendeltségét, egységét Krisztus is szentesítette. „Ketten egy testté lesznek” – hangsúlyozza a Teremtés könyve nyomán (2,24), s itt a testi egység legalább annyira feltételezi a lelkek egybefonódását is. Az Újszövetség az öröm, a szabadság világot, a személyiség kiteljesedését hirdeti meg, s ebben jelentős helye és szerepe van a házassági boldogság kivirágzásának.

Krisztus szava keménynek, kérlelhetetlennek hat, mikor a házasság felbonthatatlanságáról beszél; mégsem szabad csupán a tiltást kihallanunk belőle. Fozitív oldalról egészen új elemet tartalmaz: a személyesség szempontját. Az Ószövetség tanításában még túlzottan előtérben állt a fajfenntartás tárgyi célja. Krisztus ezzel egyenrangúvá emeli a társas viszony szempontját a házasságban.

Ez a személyes, társi viszonyt előtérbe állító szemlélet segíthet az általános ér-

telemben vett „szexuális kérdés” keresztény megítélésében is. A nemiséget nem elég biológiailag vizsgálunk. Értelme a társi viszony kialakítása, a személyes szeretet (5). A „konzumcikké” tett „sexet” nem azért veti el a keresztény ember, mint-ha a szerelem eleve bűnös lenne, hanem azért, mert így személytelen. S viszont azért áll a házaseszmény mellé, mert a személyes szeretet, az én-te kötelék éppen az életre szóló hűségben teljesedik ki.

Érdeemes arra is felfigyelnünk, hogy ilyen személyes viszonyok haladnak végig az evangélium tanításának egészén: Isten és ember, felebarát és felebarát viszony-párja. A lehetséges személyi kötelékek között jelentős helyet foglal el a házasság, mint éppen az Istennel való viszony egyik vetülete és mása (6). Arra is gondolnunk kell, hogy ez a személyes szeretetet feltételező házasság-eszmény már elővételezi a modern kornak azt a törekvését, hogy a szabad párválasztás, a személyes értékek tiszteletben tartása kerüljön előtérbe a házasságkötésben.

Tovább szélesíti Krisztus a nők egyenjogúságának biblikus alapját is. Nem tudta elviselni azt a következetlenséget, amibe a rabbinista-farizeus felfogás zuhant (egyik oldalról védte a nő „egylényegűségét”, másik oldalról viszont lélekkel sem bíró „asszonyi állatnak” tekintette). Semmibeveve a tiltó előírásokat, Krisztus szinte tüntetésszerűen elbeszélgetett asszonyokkal, még nyilvános bűnösnek tartott nővel is (Lk 7,36–50). Az egyenjogúság számára tény volt.

Szent Lukácsot nevezik a nők evangélistájának, mert megrajzol számos kedves asszony-arcot. De mindenekelőtt maga az Úr Jézus volt az, aki meghozta az örömhírt a Nőnek. Magatartása elutasít minden férfi-központúságot, kizárja a nő vélt alacsonyabbrendűségét.

Krisztus alapvető szempontjait szent Pál apostol fejti ki részletesebben. „Nagy titok”, mondja a házasságról (Ef 5,32), s ezzel arra utal, hogy nemcsak az ember műve, hanem Istené is (7). Ezért hasonlítja a házastársak egységét ahhoz a szeretet-kötélkéhez, mellyel Krisztus áldozta fel életét egyházáért (Ef 5,23,25). Isten tervében ez a házasság teljes képe. Nem egyszerűen ösztönök tevékenysége, nem csupán kis gazdasági egység, még csak nem is tisztán gyermeknevelési intézmény, hanem létajándékozás, alapvetően keresztény létforma. „A szeretet szentsége”, mondja Aranyaszájú szent János a házasságról néhány száz év múlva, s ezt úgy kell értenünk, hogy a házastársi szerelem és szeretet lesz az isteni jelenlét jelévé (8).

Mi az egyes nemek szerepe ezen az egységen belül? Szent Pál tanítását a férj „főségéről” (Ef 5,22) csak egyféle értelemben tudjuk elfogadni: ha ez a főség nem zsarnokoskodás, önkényeskedés, hanem krisztusi értelemben vett elsőség, tehát a szolgálat elsősége. A férj „megváltója” az asszonynak (Ef 5,23), mondja maga az Apostol is. Erre nagyon oda kell figyelnie a modern kor férjeinek. Senki sem jut el az igazi örömig önmaga keresésével, csakis önzetlenséggel, a másik boldogságáért hozott áldozattal (9).

Am a „fő” mellé oda kívánczik a „szív” is: a feleség-anya, aki a család életét melegséggel tölti be. Az asszonynak férje mellett kell állnia gyöngédségével, ti-nomságával, az élet szolgálatára kész szeretettel (1 Kor 11,7). Ez a készség szent Pál szerint az anyaság hivatásában teljesedik ki: „az asszony gyermekek szülése által üdvözülni”, mondja. Ezt a hivatást becsülnünk kell, bár az apostol kijelentését ki kell egészítenünk azzal, hogy a gyermeknevelés sok gondja-baja, küzdelme nem nehezedhet egyedül az anyá vállára, különösen, ha van más hivatása is. A második és harmadik műszak feladatában a férjnek felesége mellé kell állnia, minden előítélettel felretéve (10).

A szeretet apró tetteiben, a kedveskedésben, az önzetlen szerelemben, az egymásról való féltő gondoskodásban, a családépítés problémáiban, a mindennapok sok-sok kínálkozó áldozatában, így alakul ki az osztatlan Isten-képmás.

A két nem egymáshoz-rendelődése természetesen – az Apostol szerint is – túlmutat a házasság körén. Amikor ezt mondja: „Az Úrban nincs férfi asszony nélkül, s asszony férfi nélkül” (1 Kor 11,11), kifejezi azt is, hogy virtuálisan, azaz lelki alkatuk szerint mindig feltételezik egymást. Férfiak és nők együtt valósítják meg

az ember világát; ki-ki a maga sajátos hivatásába is beleviszi magával hozott értékeit (11).

Ugyanakkor viszont igaz az ezzel ellentétesnek ható tétel is: „Krisztusban nincs férfi és nő” (Gal 13,28). – Nincs tehát semmilyen kisarkított *szembeállítás* a két nem között, hanem *tökéletes egyenlőség* minden tekintetben.

A *krisztusi emancipáció* visszhangja ez. Ezt a felemelkedést azonban a nő nem vívhatja ki igazán, ha megmarad kizárólag az anyaság keretei között. Mária s a Krisztust kísérő asszonyok szerepe is *túlmutat* a szó szerinti vett anyaságon. Az élet szolgálata náluk már a *lelkiek* szolgálatává válik. Különösen világos ez Lázár és Márta testvéreinek, *Máriának* esetében. Ővé az a „jobbik rész” (Lk 10,42), melyből részesednek a modern kor asszonyai is, akik egyéniségüknek megfelelő hivatást keresnek.

Szent Péter szerint a nőben születik meg a „szívébe rejtett” vagy „*rejtett szívű*” ember (1 Pét 3,4). Igen, az asszonyokon, a keresztény asszonyokon is múlik, mennyire lesz a világ *emberi világ*, bensőséggel és lélekkel eltöltött otthon. Lányok, asszonyok, feleségek és anyák csak *nő-voltuk megőrzésével* lesznek igazán „örökös társai az élet kegyelmének” (1 Pét 3,7).

Bár megpróbáltuk vázolni a Szentírás *időtálló* mondanivalóját a férfi-nő viszonyról, mégsem hallgathatunk el néhány *kiegészítő* észrevételt a kinyilatkoztatás *emberi szerzőinek* felfogását illetően. Megvan ennek a különválasztásnak lehetősége, mivel ők maguk is *koruk gyermekei* voltak, s így az akkor uralkodó antropológiai, erkölcsi, sőt etikettbeli elveket képviselték.

Bármilyen nehéz is ennek az ideológiai rétegnek lebontása, nem tagadható, hogy még az Újszövetségben is jelen van bizonyos fokú *férfi-központúság*. Figyeljük meg például, hogy az evangélisták megfogalmazásában csak a *férjekre* vonatkozóan hangzik el a válást tiltó követelmény (Mt 19,9). Szent Pál sem határozza meg minden előítélettől mentesen a nők *közéletbeli* részvételét. Az asszonyoknak hallgatniuk kell a közösségben (1 Kor 14,24), s fedett fővel kell megjelenniük (1 Kor 11,2–16), de még otthon sem szabad (mai szóval) „*kozmetikázniuk*” magukat. Ítéletében Pál itt egészen korhoz kötött. De az „*engedelmességre*” kötelezésnek sincs jó hangzása fülünkben, különösen, ha ezt a háztartás kizárólagos vitelére értjük, pedig szent Pál, szent Péterrel együtt, ezt többször is kéri az asszonyoktól (Kol 3,18; Ef 5,22; 1 Pét 3,1). (12).

Mai napig vitatott kérdés a szentírásmagyarázók körében a válást tiltó parancs Szent Máténál olvasható záradéka: „Mindaz, aki elbocsátja feleségét, kivéve, ha paráznaság (pornéja) miatt teszi, okot ad a házasságtörésre” (Mt 19,9). Sok katolikus exegéta nem törvényes házasságot értett a „*pornéja*” szón. Ezek szerint tehát Krisztus csak azt fejezte ki, hogy a nem igazán házasságnak tekintett kapcsolat felbontható. Protestáns és ortodox szerzők véleménye nem ez volt, s ma már nem egy tekintélyes, a Szentatya által is elismert katolikus bibliakutató (így Schnackenburg, Hoffmann) is azt tartja, hogy a kritikus szón *házasságtörést* kell értenünk (13). Az első evangélista tehát valóságos kivételt állít fel az általános törvény alól, házasságtörés esetére elismeri a *válás* létjogosultságát.

Itt is felvethető a kérdés, mi az eredeti, krisztusi igazság-mag ebben a megfogalmazásban, s mi annak korhoz kötött ruházata. A többi szinoptikusnál nem szerepel a kivétel megjelölése, szent Máténál kétszer is (a 19. fejezet vita-jelenete mellett a Hegyi beszédben is: Mt 5,32). De ha az evangélista kommentárjának tekintjük is a szavakat, még mindig nincs kizárva, hogy krisztusi elvet alkalmaz (14). Lehet, hogy saját korának, a körülötte élő közösségeknek tette ezt az engedményt, de az is lehetséges, hogy eljárását *típusnak* s így egyetemes érvényűnek szánta más, mondjuk nem zsidó-keresztény közösségeknek (15). A kérdés eldöntése sokat segíthetne a kor égető válás-problémájának megoldásában. Am Jézus szándékát s az ősegyház körülményeit kellene jobban ismernünk ahhoz, hogy eljussunk a végleges döntéshez (16). Bármint alakuljon is a vita, a keresztény emberek ma is életre szóló hűségükkel tehetnek tanúságot arról az ideális tervről, melyet „*kezdetből*” hordoz az ember (Mt 19,4), s mely ma is zsinórmérték.

A férfi-nő egység gyökerei

Férfi és nő kettőssége és egysége túlmutat a szorosan vett tények körén. „Reveláns”, kinyilatkoztatató erejű. Különös élességgel derít fényt azokra az ellentétekre s az ezekből adódó egységre, melyet megtalálunk minden dologban.

A lélektani kettősség gyökere közvetlenül véve a *társadalomban* betöltött más-más szerep, ezek viszont a *biológiai* alapokon vetik meg lábukat. A szexuális polaritás az élet, sőt az anyag alapvető ellentétpárjainak (mint pozitív és negatív töltés, vagy megkötő és Coulomb-erők ellentéte az atomban) magasabbrendű megjelenése. Az emberi lét s így a férfi-nő viszony ebből az *ontológiai* háttérből nő ki, ezt hozza közel.

A világ fejlődő, mozgó valóság. Sokan próbálták már egyetlen alapképletbe foglalni mozgása lényegét. Arisztotelész *anyag és forma* kettősségét látta a dolgokban, Hérakleitosz *elemek* egyesülésének és szétválásának, az újplatonisták *anyag és szellem* harcának írták le ezt a mozgást. Felfogásuk tovább él a modern kor rendszereiben is.

Talán leegyszerűsítésnek látszik, de valóban két törekvés hat mindenben. Egyik a *szétesés*, *szétágazás*, másik az *egységesülés*, *szervesülés*. A csillagvilág *tágul*, ugyanakkor a mindenség egy-egy kiténtetett helyén egyre *szervezettebb* anyagcsoportosulás jön létre, egészen az *emberig* haladó fejlődésében. Az *ember* ezért valóban „mikrokozmosz”, kis világ, magában éli meg az egész mindenség „problémáját”, belső irányulásait (17).

Talán nem tévedünk, ha — a lélektani sajátságok alapján — azt mondjuk, hogy a *férfi és a nő kettőssége* éli meg azt a kettős törekvést, amely jellemezte már az anyagot is. A *férfi*, a maga széttörni vágyó erővel inkább jeleníti meg a teremtett lét szétáradását, a *nő* viszont inkább gyűjtő, egységesítő elv, összefogja a férfi alkotásait, szervezi, otthonossá teszi az életet. Ez a *szerelem*, a férfi-nő egység *kozmosz gyökere* (18).

Teilhard sokat emlegetett „pánbiologizmusának” hibájába (19) esnénk, ha azt mondanánk, hogy a szerelem fellelhető az *anyagban*. Ellenkezőleg, úgy fogalmazhatnánk, hogy a szerelm annak a kettősségből előálló egységnek — dialektikának — magasabbrendű megjelenése, mely már benne hat az anyagban is.

Így értjük meg a férfi-nő közösség, főképp pedig a *házasságban* kiteljesedő közösség igazi tartalmát. A két nem viszonya emlékeztet test és lélek, *anyag és tudat* szembenállására és egybefonódására is, amely felső foka a teremtett létben található polaritásoknak. Viszont míg a lét-tudat viszony az *egyedi* ember személyiségét alkotja, a férfi-nő viszony kirajzolja a *teljes emberséget*. E kettősségben a *nő képviseli* elsősorban a *lelkiekre* való fogékonyságot, a személyességet, a teljesség utáni vágyat.

A nemiség, a szerelem, a házasság tehát túlmutat a biológián. Alapvető szerepe van az ember *emberré* válásának, a világ mind *személyesebbé*, *lelkibbé* válásában. Korunkban, mikor az *elidegenedés* folyamata tagadhatatlanul beássa magát a házastársak közötti legbensőségesebb viszony rejtekébe is, jelentőssé válik a *személyesség* előtérbe állítása s a két nem közti *helyes egyenlőség*.

A házasság létegyége azt a *végző állapotot* is elővételezi már, mikor „Isten lesz minden, mindenben” (1 Kor 15.28), hiszen megjeleníti azt az *egységet*, melyre maga a mindenség is törekszik. Nemcsak az Isten országáért vállalt szüzességnek van tehát *eszkatológiai* tartalma (Mt 19,12), hanem legalább annyira a házasságnak is. Ezen még az sem változtat, hogy — az evangélium szerint — a végző állapotban *nem lesz* nőülés és férjhez-menetel (Lk 20,35). Az élet beteljesedésében valóban *nem lesz* szükség az élet továbbadására. De akkor is megmaradhat férfi és nő valósága és egymás mellett élése, mint „*spiritualizált erősz*”, mint „*lelkivé*” vált férfiaság és nőieség, s a kettő egysége (20).

Ez az *eszkatológiai* távlat hozza közel a férfi-nő egység legvégző gyökereit, amelyeket *teológiai* gyökereknek hívhatnánk. Az a kép, melyet a kinyilatkoztatás alapján alkotunk a *házasságról*, világosan igazolta, hogy *személyek* életteremtő viszonypárja, *egylényegű-egytermészetű személyek viszonyrendszere* (ha a férj-feleség és a szülők-gyermekek viszonypárját vesszük). Nem nehéz észrevennünk,

hogy ez a személyi viszonyokból felépülő egység vetülete a Szentháromság titkának.

Az Isten-képmásságnak ez a legmélyebb tartalma. Az ószövetségi szerző még nem láthatta ezt, de az Újszövetség fényében szabad így értenünk. A férfi és a nő a házasságban azzal lesz Isten képmása, hogy személyi viszonyaival tükrözi az Atya, Fiú és Szentlélek életteremtő életközösségét, önátadását és egységét. Érdemes arra is gondolnunk: ez a viszonyrendszer (a Szentháromság életközössége) ősforrása minden más viszonyrendszernek is. Minden ellentétpárnak és egységüknek, minden tárgy-alany viszonynak, s az alkotásban való kisugárzásuknak, minden személyes viszonynak, mely megvalósul a házasságban, az egyházban vagy az emberi közösségben (21).

JEGYZETEK

1. Nyíró Gyula: *Psychiatria*, Budapest, 1962. *Medicina*, 124. o. — 2. E. Rideau: *La sexualité*, *Noevelle Revue théologique*, 1968. 2., 174. o. — 3. Vö. Kovács Judit: *A nő egyenjogúságáért*, *Világosság*, 1970. márc. — 4. Paul Evdokimov: *La connaissance de Dieu*, Lyon, 1967., 40. o. — 5. Roman Bleistein: *Sexualität — zwischen Tabu, Konsum, Ideologie*, *Diakonia — Der Seelsorger*, 1971. 2., 425. o. — 6. Uo. — 7. F. Bovet: *A nagy titok*, Bécs, 1969. — 8. P. Evdokimov: *Le sacrement de l'amour*, Paris, 1967., 67. o. — 9. J. Duculot: *Aux sources de la morale conjugale*, Paris, Gembloux, 1968., 176. o. — 10. Uo. 104. o. — 11. Gustave Martelet: *L'existence humaine et l'amour*, Paris Tournai, Desclée, 1969. 190. o. — 12. Rudolf Schnackenburg: *Schriften zum Neuen Testament*, 427. o. — 13. P. Hoffmann: *Jesu Wort von der Ehescheidung und seine Auslegung in der neutestamentlichen Überlieferung*, *Concilium*, 1970. 6., 327. o. — 14. R. Schnackenburg: i.m. 434. o. — 15. Uo. — 16. W. Rordorf: *Marriage in the New Testament and in the Early Church*, London, 1969. 200. o. — 17. E. Rideau: i.m. 180. o. — 18. P. Teilhard de Chardin: *Le féminin ou l'unitif*, Paris, 1965. — 19. E. Rideau. i.m. 190. o. — 20. H. Baltensweiler: *Die Ehe im Neuen Testament*, Zürich—Stuttgart 1971. 94. o. — 21. Bencze Anzelm — Söveges Dávid: *En és te*, *Teológia*, 1971. 4. sz. 225. o.

Csanád Béla

CSALÁDI KATEKÉZIS

Az egyház a szülőkre akarja áthárítani a felelősséget az ifjúság neveléséért illetve neveletlenségéért? Vagy talán saját tehetetlenségét ismeri be, amikor a családokra hivatkozik a mai vallástalanság elterjedésének okait vizsgálva? Ilyen és hasonló kérdéseket vetnek fel egyesek, ha a keresztény családok felelősségét emlegetik előttük. Vannak, akik azt gondolják, hogy elkésett önvédelmi harc ez az egyház részéről, amolyan hátvéd-csatározás a visszavonulásban, helyesebben az egyház világméretű visszaszorításában, az elvilágiasodásban. Ismét mások viszont az egyház dinamikus fejlődésének, zsinati megújulásának egyik legbiztosabb jelét látják a sok keresztény család-mozgalomban, amely mind az öt földrészen egyre erősebben terjed, nem egy helyen minden szervezés nélkül, a világi hívek önkéntes lelki igényeire támaszkodva. Többen ezt a megújulást úgy nézik, mint a megújult egyházfoglalomnak és egyházélménynek természetes következményét, a keresztény családok hivatástudatának fokozódását és a közösségi törekvések igényének növekedését.

A zsinati összefüggésekben vizsgálva a családi nevelés és katekézis ügyét, észre kell vennünk, hogy ez része annak a pasztorális megújulásnak, amelynek tevékeny munkásai a nagykorú világiak is. Eredményesen terjed a zsinat pasztorális eszménye: az egyház tevékenységét minden hívőnek vállalnia kell, papnak és világi-

nak egyaránt, s – ha nem is egyenlő mértékben és küldetés szerint – valamiképpen minden kereszténynek lelkipásztorra kell válnia (1). Ez a – tágabb értelemben vett – lelkipásztorkodás azt jelenti elsősorban, hogy ki-ki a maga helyén, állapotában és hivatásában a kegyelem erejével építi az egyházat, és szolgálja az üdvösséget.

A keresztény szülők nevelési jogai és kötelességei

Általánosságban a *szülők joga* gyermekeik nevelésére és a gyermekek joga a neveltetésre, az általánosan elismert emberi jogok közé tartozik. Mindkét jog, a nevelés és nevelődés joga szerepel az ENSZ alapokmányában, erre hivatkozik a „Gravissimum educationis” kezdetű zsinati nyilatkozat is (2). Régebbi szemléletben különösen ez utóbbi, a gyermekek „alapjoga” hangzik kissé szokatlanul, amikor „a zsinat kijelenti: a gyermekeknek és fiataloknak joguk van ahhoz, hogy ösztönzést nyerjenek az erkölcsi értékeknek helyes lelkiismerettel való megbecsülésére és személyes állásfoglalással való elsajátítására, Isten tökéletesebb megismerésére és szeretetére” (3). Lényegében ez a „gyermeki jog” a szülők nevelési jogának relatív megfelelője.

A klasszikus teológia, Aquinói Szent Tamással az élen, a szülők elsődleges nevelési jogát az Istentől eredő *természetjogra* vezeti vissza, a „principium producens in esse gubernans” alapelve támaszkodva (4). Ez az elv azt jelenti, hogyha valaki résztvesz valakinek (vagy valaminek) a létrehozásában, joga van annak végső célhoz jutásában való közreműködésre, a „létrehozott” nevelésére és a róla való gondoskodásra is. Sőt, ha a jogot dinamikus értelemben vesszük, a létrehozó közreműködése kötelesség is, amely nincs teljesen „szabad belátására” bízva, mivel az első, a teremtő illetve alkotó cselekedetében ez az elkötelezettség már benne foglaltatik. Ennek az alapelvnek értelmében mondja a zsinat: „Minthogy a szülők adtak életet gyermekeiknek, felnevelésük is az ő legkomolyabb kötelességük”. Majd így folytatja: „Ezért őket kell tekintenünk az első és legfontosabb nevelőknek” (5). A keresztény embernek természetesen elidegeníthetetlen joga van a *keresztény neveléshez* illetve nevelődéshez: „Minden keresztényt Isten gyermekének hívnak, és valóban az is, mert új teremtmény lett vízben és Szentlélekben, s ezért joga van a keresztény nevelésre” (6). A zsinat állásfoglalásából, az előbb idézetekből világos, hogy a keresztény nevelés joga és kötelessége is a szülőkre hárul elsődlegesen, de segítséget kell kapniuk a másik két nevelési tényezőtől, az egyháztól és az államtól is. Annál is inkább, mivel a három nevelési fórum „munkaterülete” nem ellenkezik egymással, a három együtt hivatott előmozdítani az emberi személyiség kiteljesedését, s végső soron a család az, amely bevezeti az embert mind a krisztusi közösség, mind a társadalom életébe (7).

A modern üdvtörténeti beállítottságú teológia a családi nevelés és katekézis jelentőségének hangsúlyozásakor a természetjogi alapok mellett sokkal erősebben hivatkozik a *hittel felismert alapokra*: a Krisztus-misztérium és a házasság szentségének szoros üdvendi kapcsolatára. Már az Ószövetségben a házasság az Isten és a választott nép szövetségének jelképe volt. Az Újszövetségben pedig a házasság szentsége, amelyből a keresztény családi élet forrászik, az *egyház és Krisztus kapcsolatának* a kifejezése, kegyelmi megvalósítója (8). A keresztény családban, mint az egyház – a nagy krisztusi közösség – „alapsejtjében”, kicsiben és lényegileg az egész egyház tevékenysége tükröződik: a család Krisztus misztériumába kapcsolódva prófétai, papi és királyi feladatokat valósít meg (9). *A keresztény család prófétai küldetése* legkiválóbban a nevelés és katekézis által realizálódik. „Igen fontos, hogy a házasság szentségének kegyelmével és különleges hivatásával gazdagított keresztény családban a gyermekek már kiskorukban megtanulják Isten ismeretét és tiszteletét a kereszténységben elnyert hit szerint, továbbá, hogy megtanulják felebarátaik szeretetét. A családban szerzik az első benyomásokat az egészséges emberi közösségről és az egyházzal, a család vezetni be őket lépésről lépésre a társadalomba és Isten népe közé” (10).

A családi katekézis nehézségei

A keresztény családok Istentől kapott küldetésüket csak úgy tudják tökéletesen teljesíteni, ha olyan helyzetben vannak, amely nem gátolja őket hivatásukban, továbbá, ha találkoznak az egyház és a társadalom támogatásával (11). A korábbi évszázadokban a keresztény családok munkája sokkal könnyebb volt, mint ma, mivel a családot közvetlenül körülvevő külvilág, az egész „léggör” – legalábbis Európában – többé-kevésbé hívő vagy kimondottan keresztény volt. Ez a hagyományos, „szakrális léggör” szétfoszlott a társadalmi változások és a gyors elvilágiasodás következtében. Az elmúlt századokban az egyház az állammal karöltve sokat átvett a szülők nevelési és oktatási feladataiból. Sajnos, a nevelés „intézményesítése” meglehetősen leszoktatta a keresztény családokat nevelői feladataik teljesítéséről és a nevelési módszerek ismeretéről is. Napjainkban egyre inkább visszatérünk az első századok gyakorlatához, amikor a keresztény nevelés magától értetődő állapotbeli kötelessége volt a szülőknek, s ők voltak — még Aranyaszájú Szent János idejében is — a gyermek hitoktatói (12).

Nagy gondot okoz a családi nevelés tekintetében manapság, hogy a világ legnagyobb részén válságba jutott maga a házasság és a családi élet is. Ez a válság nem legyőzhetetlen, de rengeteg átmeneti nehézséget okoz éppen a nevelés terén. Közismert szociológiai tény, hogy a társadalmi változások dinamizmusa a család strukturájának mélyéig hatolt, a külső, technikai fejlődés pedig nincs egységben a lelki, kulturális fejlődéssel. Nagyfokú elidegenedési tendencia figyelhető meg a család tagjai között, elidegenedés a tekintélytől, a múlttól, a hagyománytól. A feudális társadalmi rendben virágzó patriarchális családi életforma felbomlott, megszűntek az ún. „nagy családok”, s minden közösségi törekvés ellenére is a kis családok élete egyre inkább differenciálódik és individualizálódik. Természetesen, a család hagyományos alapfunkciói is megváltoztak, esetleg teljesen megszűntek. A patriarchális család egyik legjelentősebb szerepe volt például, hogy a közösségi vallásosság kereteiben nevelte és alakította tagjait, a hagyományok és szokások erejével, a „családi törvények” súlyával megőrizte hívőnek és templombajárónak a generációk egész sorát. A családok egysége ma legtöbbször mind helyileg és időben (együttélésben), mind törekvésekben és kulturális érdeklődés tekintetében megszűnt. A mai gyermeknek nagyon sokszor gyakorlatilag nincs „közössége”. Ez a válság természetesen átterjed a vallási nevelésre is (13).

Mindehhez hozzá kell számítanunk, hogy a megváltozott körülmények és az ezzel kapcsolatos feladatok *készületlenül* érték a keresztény családokat. Az intézményesített egyházi nevelés és oktatás megszűnésével a szülők váratlanul magukra maradtak feladataikban, s az elvilágiasodás során az iskola és általában az oktatás perifériáira szorult hittanoktatás semmiképpen sem tudja pótolni az egyébként is pótolhatatlan családi nevelést (14). Ez a helyzet egy ideig a hittanoktatás válságát, majd reformját eredményezte. A reformok folyamán egyre erőteljesebb hangsúlyt kap a *hittan és a szülők együttműködése* illetve a szülők képzése, felkészítése, a Napoleonnak tulajdonított szólás szerint: a gyermekek nevelését a szülők nevelésével kell kezdeni. A szülők felkészítése és a velük való együttműködés nélkül a modern iskolai hitoktatás sem lehet igazán eredményes (15).

A családi katekézis természete és fő feladatai

A családi katekézis sem „anyagában”, sem módszereiben nem azonos az iskolai hitoktatással. Tulajdonképpen nem is szabad kifejezetten oktatás-jelleget adni neki, illetve oktatási formát csak akkor kell (egy-egy részletben) alkalmazni a családban, ha a gyermek valamilyen okból nem vesz részt az iskolai vagy templomi hitoktatáson. A *családi katekézis* valójában nem külön óra-szerű oktatási feladatot jelent, hanem azt a *vallásos, nevelési tevékenységet, amelyet a szülők tudatosan és rendszeresen végeznek gyermekeiknek a keresztény élet gyakorlatába való bevezetése érdekében*. S itt igen erős hangsúly van a gyakorlaton: a gyermek

a szülők példáján tapasztalja a krisztusi élet nagyságát és szépségét, gyakorlatilag élje át az igazságot, és keresztény élményeket szerezzen. Ha a gyermek kérdez, vagy a gyakorlat magyarázatot követel, természetesen válaszolni és beszélni kell, de lehetőleg sohasem elvontan, az élettől különállóan. Ehhez a katekézishez jó „szem” és állandó figyelem szükséges, észrevenni az alkalmakat és a mindennap adódó lehetőségeket.

Ebben a felfogásban tehát a *családi élet* egésze, a család szelleme és gyakorlatban megvalósuló kereszténysége az igazi nevelő erő. Főleg a kisgyermek-korszakra vonatkozólag kell ezt nagyon hangsúlyoznunk, tehát a három és nyolc év között lévő gyermekek esetében (16).

A keresztény családnak ez az *élő tanúságtétele* nemcsak a szülők egyéni üdvösségét munkálja, s nemcsak az általános keresztény missziós küldetést (hogy ti. „só” és „világosság” legyünk a világban) teljesíti, hanem kifejezetten és különlegesen szolgálatot is jelent az egyházban, a keresztény közösség építését jelenti a Lélek ajándékai által (vö. 1 Kor 12, 1–11). S ez a maradandó hatású nevelés, mivel a kegyelem műve: „nem az emberi bölcsesség meggyőző szavaiból áll, hanem a lélek és az erő bizonyítékából” (1 Kor 2, 4–5) születik.

Az erővel, fegyelemmel és örömmel, vagyis kegyelemmel sugárzó keresztény családi élet a bevezetés a felnőtt korú kereszténységbe és az egyház közösségében való tevékeny részvételre. Ez a keresztény életút rendes indulása. Előfordulnak ugyan később, felnőtt korban megtérések, de ezek általában igen ritkák. S ilyen esetekben is – a tapasztalat azt mutatja – nagyon sokszor az élményvilág mélyen meghúzóódó vallásosság működik közre a megtérésben (egy-egy jó keresztény példája, az édesanya intése vagy imádsága stb.). Hasonlóképpen áll a dolog a vallástalanság esetében is. Nagyon ritka, hogy a család igazán és harmonikusan vallásos légköre és magatartása ellenére valaki elveszítse a hitét. Irodalmi vallomások bizonyítják, — most csak Simone de Beauvoir és Illyés Gyula esetére utalok (17) — milyen messzire nyúló következményekkel jár a gyermekkori vallásosság, közömbösség vagy éppen vallástalanság megtapasztalása. Ennek ellenkezőjére is szép számmal találunk példát. Hogy mit jelent a vallásos keresztény család az ember életében, ennek klasszikus dokumentuma XXIII. János pápa lelki naplója (18), azé a pápáé, aki saját tapasztalatai alapján mondhatta egyik beszédében: „A valóban keresztény család az a termő talaj, amelyből a gyermekek hite kisarjad, és magasra nő, s ahol megtanulnak nemcsak emberré, hanem Isten gyermekévé is lenni” (19).

A keresztény család *élő tanúságtétele* és jó példája — és ezt összefoglalásként megállapíthatjuk — azt jelenti, hogy a *családi katekézis* gyakorlatilag *elsősorban azokra az értékekre építhet, amelyek a családi életben megtalálhatók*: a gyakorlatban érzékelhető hitre és szeretetre, a tudatos és rendszeres lelki életre és az egyház közösségében való tevékeny részvételre.

Ezek után lássuk, legalább vázlatosan, a családi katekézis „anyagát”. Mire kell megtanítani a kisgyermeket? Melyek a fő feladatok a keresztény családi nevelésben?

Közvetlen célját tekintve a családi katekézis *kettős arculatú*: bevezet alapfokon a keresztény élet gyakorlatába, és támogatja a nagy közösség, az egyház nevelő tevékenységét. Az első rész meglehetősen önálló munka, a második azonban másokkal való harmonikus együttműködést kíván. Az első feltételezi, legalább alapfokon, a fejlődés-lélektan ismeretét, a második pedig bizonyos pedagógiai és didaktikai, főleg módszertani ismereteket kíván. Minden szülő a gyakorlatból tudja, milyen nehezen alakul ki a gyermek lelki önállósága, s azt is tudja, hogy a családi katekézis célja a nagykorú keresztény lelkiség kialakítása. Az alapokat a család meg tudja adni ehhez, de bizonyos határon túl nem mehet a katekézisben, csak az egyház segítségével. Ilyenkor van szükség arra, hogy a szülők az egyház „képviselőivel”, a lelkipásztorokkal és hitoktatókkal együttműködjenek.

A családi katekézis részletesebb *tartalmát* tekintve a következő pontokban foglалhatjuk össze a legfontosabb feladatokat:

1. A *helyes istenkép* kialakítása.
2. *Krisztusnak*, mint megváltónknak, testvérünknek és barátunknak *megismertetése*.
3. Az egyház közösségébe való bevezetés.

Ezeknek a feladatoknak megfelelően gyakorlatilag a legfontosabbnak látszik:

4. Az *imádságra* nevelés, az imádságos élet kialakítása.
5. *Lelekiismeret-alkítás* és az *erkölcsös élet alapjainak* megteremtése.
6. A *szexuális* nevelés.
7. Együtt *ünnepelni* az egyházzal. A családi és templomi *liturgiába való bevezetés*.
8. A *közösségi vallásos tudat és érzék* fejlesztése.
9. Az *önállóság* és *szabadság helyes érvényesülése*, a *szabadság és engedelmesség kiegyensúlyozása*.
10. A *Szentírásnak*, Isten szavának megszerettetése. (Különösen tíz éves kor után.)

Ezek a feladatok alkotják valláspedagógiánk sarkpontjait a 3–12 éves gyermekek esetében. A további évek, a serdülőkor és a kezdeti ifjúkor éveit legtöbbször olyan problémák elé állítják a szülőket, amelyekkel egyedül megbirkózni aligha tudnak, főleg, ha a korábbi alapozás hiányzik.

A családi katekézis pontokba foglalt „tantervét” természetesen nem kell és nem is lehet egyszerre megvalósítani, hanem csak *lépcsőzetesen*. Az előbbi feisorolás (4–10. pont) nagyjából jelzi a megvalósítás helyes *sorrendjét is*. Részletesebb kifejtésre itt nincs lehetőségünk, de nem feledkezhetünk meg még egy átfogó, lényeges szemponttól, amelyet a családi katekézis egész tevékenységének állandóan figyelembe kell vennie: „A gyermek először szülei személyében találkozik Jézussal. Ők ténylegesen Isten képmása, mert *Jézus jelenlétének* egyik módját jelentik... Jézus szól a gyermekhez és ő hat rá, de a kisgyermek ezt még nem tudja. Csak szüleit ismeri, és nem veszi észre, hogy valaki más van itt jelen, és cselekszik bennük. Lassanként azonban felfedezi ezt, sokkal inkább a cselekvés, mint szavak által” (20).

Külföldi és hazai megoldások

Talán túlságosan is eszményi követelményekkel vázoltuk fel a családi katekézis programját az előzőekben. Ki tudja ezt teljesíteni? Ki tud tökéletes megoldást találni, ha ennyi „szakértelmet” kíván a megvalósítás?

Nem szabad kilátástalannak látnunk mai helyzetünket. Egyrészt azért, mert minden igazán vallásos, a szentségi kegyelmet felhasználó szülő rendelkezik azzal az alapvető valláspedagógiai érzéssel, amely által tulajdonképpen Isten irányítja a család vallásos életét. Másrészt minden keresztény szülő megértő, testvéri segítséget kaphat más keresztény szülőktől és a lelkipásztoroktól. Az egyháznak pedig egyenesen kötelessége, hogy a szülők „szakmai” képzéséről gondoskodjék. Szerte a világon, már a zsinat előtt is sokféle kísérlet történt a keresztény családok lelkiségének fejlesztése és a családi nevelés, katekézis érdekében. Néhány kísérlet azóta spirituális mozgalommá, vagy hivatalos egyházi feladattá erősödött. *Két csoportra* oszthatjuk az eredményes megoldásokat:

1. *Keresztény házassági és családmozgalmak* születtek a szubszidiaritás és a krisztusi testvériség jegyében. Idetartoznak mindazok a lelkiségi törekvések, az európai Kána-mozgalomtól a chilei „keresztény családok barátsága” nével jelzett közösségekig, amelyek vállalják a szentségi házasság és a keresztény családi élet *krisztusi tanúságtételét*. Szeretet, barátság, testvériség, kölcsönös segítségnyújtás, nő- és gyermekvédelem jellemzi ezeket a törekvéseket, amelyek sokszor minden szervezés nélkül, evangéliumi alapokon állnak össze közösségi formákban. Tudunk arról, hogy nemcsak Európában (Olaszországban, Németországban stb.), hanem Dél-Amerikában és Afrikában is léteznek – ha nem is nagy számban – családi kommunák, amelyek őskeresztény mintára egészen a vagyonszösségig vállalják a krisztusi testvériség megvalósítását. Néhány éves gyakorlatukból azonban még nem lehet általános következtetéseket levonni.

2. *A szülők oktatása és pedagógiai továbbképzése*. Legtöbb helyen a felnőttoktatás keretében oldják meg a szülők valláspedagógiai és didaktikai felkészíté-

sét. Ez a felkészítés történhet a házasságkötés előtt, kibővített jegyesoktatás keretében vagy házasságkötés után „szülők iskolája” címen. Vannak országok, ahol összekapcsolják ezt a gyermek oktatásával. (Az angol nyelvű kanadai egyházmegyeekben például kísérletek folytak az elsődíjzsi oktatás ilyen megoldására: először a szülőket „tanították” előadások, könyvek segítségével hittanra, nekik kellett átadniuk gyermekeiknek tudásukat, a hivatalos hitoktatók csak kiegészítő, tökéletesítő és ellenőrző munkát végeztek). A felnőtt-oktatás munkájában természetesen nemcsak papok vesznek részt, hanem szakmailag és teológiaiag képzett világiak is. Újabbban az önálló diakonátus is bekapcsolódik ebbe a munkába (21).

Hazai vonatkozásban is történtek erőfeszítések a családi katekézis gondolatának tudatosítására és gyakorlati megvalósítására. Országos igény a lelkipásztorok közt, hogy a keresztség és a házasság szentségéhez az eddiginél szélesebb és gazdagabb oktatási terv és feladat kapcsolódjék. A magyar Püspöki Kar Hitoktatási Bizottsága az új hittankönyvek elkészítése során is törekszik a szülőkkal való együttműködésre, és tervbe van véve több, a szülőknek ajánlott segédkönyv kiadása is. A családi katekézis eredményesebb megvalósulásának nagy akadályja, hogy a felnőtt-képzés a magyar egyházban gyermekcipőben, a templomi prédikációk színvonalán mozog. A felnőttképzés érdekében kellene nagyobb lehetőséget kapniuk a világiaknak a magasabb teológiai tanulmányok végzésére, legalább a városokban. Mindenek előtt szükséges volna a problémák, feladatok és lehetőségek rendszeres és átgondolása és feltárása.

JEGYZETEK

1. Vö. Apostolicam Actuositatem, 2. a. és K. H. Schelkle, *Ihr alle seid Geistliche*. Einsiedeln, 1965². — 2. Az emberi jogok nyilatkozatát az ENSZ közgyűlése 1948. dec. 10-én fogadta el; A gyermek jogainak nyilatkozatát 1959. nov. 20-án. — Vö. Gravissimum Educationis 3. jegyz. — 3. Grav. Educ. 1. — 4. Vö. S. Th. II—II. 101. 1. — 5. Grav. Educ. 3. — 6. Grav. Educ. 2. — 7. A klasszikus tomista felfogást lásd: *Horváth Sándor*, Az egyház jogi helyzete és szerepe a nevelésben. In: *Vigilia*, XIII. (1948), 321—329. — 8. Vö. Ef 5,21—33. — *Gustave Thils*, *Christliche Heiligkeit (Sainteté Chrétienne)*. München, 1961. 182—200, 456—470. — 9. *André Merlaud*, *Das Kind zwischen Eltern und Erziehern*, (eredeti címe: *L'enfant, sa famille, ses éducateurs*). Freiburg i. Br., 1966. 133—136. — 10. Grav. Educ. 3. — 11. Vö. Grav. Educ. 3. a. — 12. L. Merlaud, i. m. 134—135. — 13. Vö. *Gaudium et Spes*, 47. — 14. Grav. Educ., 3. — 15. Vö. *Directorium Catechisticum Generale*. Roma, 1971. V. fej. 79. — 16. Vö. Merlaud, i. m. — *Helmut Geiger*, *Christliches Elternseminar*. Leipzig, 1970. 9. — Vö. *Lumen Gentium*, 11. — 17. *Illyés Gyula* a Puszta népeiben írja le, hogy gyermekkorában a katolikus és protestáns nagyszülők között nevelkedett, s milyen hatással volt rá ez a „kettősség”. — *Simone de Beauvoir*, *Mémoires d'une jeune fille rangée*. Paris, 1959. 75. — 18. *XXIII. János pápa*, *Egy lélek naplója*. Budapest, 1972. — 19. *Discours aux équipes Notre Dame*. In: *La Documentation catholique*, 1959. 649. — 20. *Pierre Ranwez*, *Religionspädagogik des Kleinkindes*. Einsiedeln, 1970. 33. — 21. A szülők képzésének kézikönyve: J. A. Hardegger, *Handbuch der Elternbildung*. I—II, Einsiedeln, 1966. A felnőtt-oktatásra vonatkozóan: *Bruno Dreher—Klaus Lang*, *Theologische Erwachsenenbildung*. Graz, 1969.

Szakony Ferenc

A DEMOGRÁFIAI ROBBANÁS KIHATÁSAI A CSALÁDESZMÉNY ALAKULÁSÁRA

A demográfia a népesség tanulmányozásával foglalkozó tudomány. Határterületein számos más tudománnyal érintkezik, és szükségszerű kapcsolatban áll azokkal a tudományokkal, amelyeknek tárgya az ember mint egyén, s még inkább az ember mint sokaság. A demográfia eredményeinek figyelembevétele nélkül ma-

napság az emberről, a családról, a népeiségről egyetlen tudományág sem beszélhet, így a teológia sem. A demográfiai kutatások eredményei segítenek megérteni a családeshmény alakulásának eszmei, társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb motívumait.

A demográfiai robbanás ténye

A demográfia átmenet-elmélete szerint a születésszabályozás, illetve a születéskorlátozás csak a gazdasági fejlettség bizonyos fokán lévő társadalmakban indult meg, az iparosodásnak, városiasodásnak, általában a modern életmódnak bizonyos szintjével jár együtt. Ennek megfelelően a modern gazdasági fejlődés megindulása előtt kizárólag vagy elsősorban a halandóság különbségei okozták a különböző népeiségek eltérő növekedési ütemét, struktúrájuk alakulását. Ezeket a megállapításokat igazolják a paleodemográfiai és történeti demográfiai kutatások eredményei is. Ezek szerint például Magyarországon legkorábban a XIX. század második felében, és akkor is csak a városokban indulhatott meg a születéskorlátozás gyakorlata (1).

Az emberiség története folyamán a világ népeisége sohasem növekedett még megközelítően sem olyan gyorsan, mint napjainkban. A paleodemográfia és történeti demográfia tanúsága szerint több tízezer év alatt kétszereződött meg a népeiség lélekszáma. Jézus Krisztus születése idején a Föld népeisége még csak körülbelül 250 millió volt, tehát kb. feleannyi, mint a mai India népeisége. Még évszázadokon át igen lassú volt a növekedés, a népeiség szám csak Krisztus születése után 1600 táján érte el az előbbinek a kétszeresét, az 500 milliót. A növekedés jelenlegi üteme azonban már olyan, hogy a világ mostani népeisége 40 évenként megkétszereződik. A népeiség megnövekedésének ezt az eddig nem tapasztalt meggyorsulását szokták demográfiai robbanásnak nevezni.

Világméretekben a népeiség szám növekedésének meggyorsulását nem a születési arányszámok emelkedése okozta. Az ezer emberre jutó évi születések száma a világ népeiségének nagy részében évezredekben keresztül 40—45 körül, vagyis a biológiai maximumot megközelítő lehetett. A születések száma nem azért volt ilyen nagy, mert nem voltak tisztában vele, hogy miként lehetne megakadályozni a gyermek születését, illetőleg fogamzását. A történeti adatok igazolják, hogy a születéskorlátozó módszerek ismereteseek voltak. *De ezeknek szélesebb körben való alkalmazása a családok, sőt népek kihalására vezethetett volna.* Alkalmazásuk, az emberiség egészét tekintve, kivételesnek számított. Mégpedig azért, mert a halálozások arányszáma, mindenekelőtt a csecsemő és gyermekhalandóság olyan nagy volt, hogy csak a lehető legtöbb gyermek megszületése tette biztossá a családok és a népek megmaradását. A sokgyermekes család így társadalmi és közérdek volt.

A fordulat világméretekben az ipari forradalommal kezdődött a 18—19. században. Noha ez az első évtizedekben hatalmas nyomort és elnyomást zúcsított a munkásságra, lassanként több és több embernek biztosította az állandó munkaalkalmat, javította a népeiség életszínvonalát és ennek nyomán egészségi helyzetét is. Az orvostudomány és a gyógyszeripari is gyors fejlődésnek indult. Hatására a halandóság fokozatosan kezdett csökkenni. Ugyanakkor a születések arányszáma egyelőre a régi, 40—45⁰/₀-os szinten maradt. Így a népeiség növekedése az európai országokban és Észak-Amerikában meggyorsult. A jobb életkörülmények következtében az ember biológiai korlátai kitégultak, fokozatosan készítve utat a demográfiai robbanásnak. Idővel azonban a fejlett ipari országokban a halandóság csökkenését nyomon követte a születések arányszámának csökkenése is.

A családeshmény változásának motívumai

A hagyományos mezőgazdasági termelésben a sok gyermek felnevelése viszonylag kis terhet jelentett; a gyermekek már fiatalon dolgozni kezdtek, és így munkakerőt, jövedelmet is adtak a családnak. Az iparosodás, a városiasodás, az életszínvonal fokozatos emelkedése, az iskolázásnak egyre inkább való meghosszabbodása viszont növelték a gyermekek fölnevelésével járó terheket. Kitalták továbbá

annak az életkornak a határát is, amikor a gyermek munkába léphetett. A csecsemő- és gyermekhalandóság csökkenése pedig már nem tette szükségessé a biológiai maximumot megközelítő számú gyermek megszületését ahhoz, hogy a család, a népesség ki ne pusztuljon, és hogy a szülőknek öregkorukban is biztosan legyen élő gyermekük, aki gondoskodik róluk. Demográfiai tény, hogy a fejlett iparral rendelkező európai országokban a családok fertilitása csökkent, egyre kevesebb gyermek született. A születések arányszáma Nyugat- és Közép-Európában a két világháború között többé-kevésbé megközelítette a halálozások arányszámát.

Ez a folyamat nem mindenütt ment végbe egyformán és egyidőben. Nyugat-Európában korábban indult, és a 20. század első felében befejeződött. Kelet- és Dél-Európában azonban csak a múlt század végén kezdődött, és tulajdonképpen még ma sem ért véget. A halálozási és születési arányszám csökkenése között megfigyelhető időbeli eltolódás szintén nagyon különbözött országonként, ezért a gyors népességnövekedés időszaka az egyik országban sokkal rövidebb volt, mint a másikban. Például Franciaországban már a 18. század végén megindult a születések arányszámának csökkenése, Angliában csak 1880 körül. A demográfiai helyzet a fejlett országokban ma is nagyon eltérő. Néhol a születések arányszáma egy kissé újra megnőtt, mint például az Egyesült Államokban, – másutt, mint például Svédországban, – viszonylag alacsony szinten állandósult.

Igaz az is, hogy a gazdaságilag gyengén fejlett, viszonylag kevésbé iparosodott országok mai helyzete sok tekintetben különbözik Európától. A második világháború utáni időszakban ezekben is bekövetkezett az a változás, amit sokan neveznek „második demográfiai robbanásnak”. Az orvostudomány és a gyógyszerkéemia fejlődésével összefüggően, néhány rendkívül olcsó közegészségügyi intézkedés hatására a fejlődő országok halandósága zuhanásszerűen visszaesett, anélkül, hogy ezekben az országokban jelentősebb társadalmi, gazdasági változások, ipari beruházások stb. történtek volna. Ez a folyamat, a halandóság lényegesen gyorsabb javulásán kívül, annyiban is különbözött az ezt megelőző európaítól, hogy – a hagyományos életforma és életvitel változatlansága miatt – a halandóság csökkenését nem követte a születések számának visszaesése. Emiatt azután a népesség szaporodása eddig nem ismert ütemben nőtt. Összehasonlítva: ezekben az országokban a halálozások arányszámának csökkenése viszonylag sokkal gyorsabb volt, mint annak idején Európában, és ez nem is annyira az életszínvonal emelkedésének, meg az iparosodásnak, hanem inkább a viszonylag egyszerű és olcsó közegészségügyi intézkedéseknek (védőoltások, betegségterjesztő rovarok hatásos irtása, egészséges ivóvíz biztosítása, stb.) köszönhető. Ceylonban például a maláriát terjesztő szúnyogokat kiirtották, s néhány év alatt felére csökkent a halálozások arányszáma. Ilyen nagyarányú javuláshoz annak idején Európában évtizedekre volt szükség. Ugyanakkor a születések arányszáma sehol sem kezdett csökkenni. (Japán kivételnek számít!) Egyesek rámutatnak arra, hogy ezek az országok még nem érkeztek el a gazdasági fejlettségnek, az iparosodásnak arra a szintjére, ahol annak idején Európa volt. Igaz az is, hogy a születések számának csökkenése nem következik be automatikusan a gazdasági fejlettség bizonyos szintjének elérésekor, hanem ennek társadalmi, művelődési, közfelfogásbeli, tudati feltételei is vannak (2).

A történeti demográfia adatai szerint születéskorlátozást nem alkalmaztak nagyobb méretekben Nyugat-Európában a modern fejlődés előtti időszakban. Ugyanakkor fel kell tételeznünk, hogy egyes népességcsoportok már jóval a demográfiai átmenet kezdete előtt ismerték és alkalmazták a születéskorlátozás módszereit (3).

Demográfiai szempontból a család, a férfinak és a nőnek törvényesített kapcsolata, nemcsak azt jelenti, hogy kölcsönösen kötelezettséget vállalnak egymással és leendő utódaikkal szemben, hanem azt is, hogy az egyének e kis közösségek útján kapcsolódnak a nagyobb közösséghez, a társadalomhoz, illetőleg a társadalom is ezekből a sejtekből épül fel. Ezért kiemelkedő a család szerepe és jelentősége a társadalom életében. Védelme az államnak és a társadalomnak mindig alapvető érdeke volt. Mivel a társadalom az emberek magánéletét s a családi életet fokozatosan összekapcsolta a társadalmi haladással, a család intézményének jelentősége még nőtt is, megszilárdításával és a család iránti felelősségérzet felkeltésével kapcsolatos problémák pedig több tudományág – köztük a demográfia – fontos kutatási feladatává váltak. Napjainkban a demográfia, mint tudomány a felmérő és ténymegállapító szakaszról átlépett a „tervező és programkészítő” tudományok sorába. Feladatai közé tartozik az is, hogy kutassa és elemezze mind-

azokat a jelenségeket, amelyek a népesség számára vagy összetételére hatást gyakorolnak, illetőleg, amelyekkel a népesedési folyamatok befolyásolhatók.

Demográfiai szempontból a házasság fő célja az emberi nem fenntartása. Az a társadalmi érdek, amely a népesség szaporodásához fűződik, megköveteli egészséges és szilárd házassági kapcsolatok létesítését és fenntartását. A család ugyanis csak akkor tud megfelelni feladatának, ha kialakulhat a házassági együttéléshez szükséges szeretet, kölcsönös megértés, felelősségérzet és bizalom. Amilyen mértékben lazulnak ezek a kötelékek, oly mértékben válik képtelenné a család funkciói ellátására, és veszíti el jótékony hatását az egyén és a társadalom számára egyaránt.

A családtervezés földünkön általános társadalmi gyakorlat lett, a gyermekszülést gondos mérlegelés előzi meg. A mérlegelendő szempontok között szerepelnek anyagi, társadalmi, kulturális, tudati, lelki stb. tényezők, de a döntést jelentős mértékben befolyásolja a házastársak egymás közötti viszonya is. Ha ez a kapcsolat szoros, mindketten bíznak tartósságában, létrejön a család belső harmóniája – egyszersmind nagyobb a gyermek felelős vállalását kezdeményező kedv, mintha mindez hiányzik. Helytelen lenne ezt a szubjektívnek tekinthető tényezőt a többi fölé helyezni, de ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy e kedvet növelő tényezők özöne sem képes ösztönözni ott, ahol a belső harmónia hiányzik.

A házasságok egy része sajnálatos módon *feldúlt*, nem harmonikus. E feldúltság jellege és tartóssága szerint különböző lehet. A házastársi viszony belső alkatelemeiben annyira megromolhat, hogy a házassági együttélés az egyik, vagy mind a két fél számára elviselhetetlenné válik. Az elviselhetetlenné vált kötelék magában hordja a válás veszélyét. A különélés az egyik legfontosabb külső ismérve a házasság feldúltságának. A különélés – attól függően, hogy mennyi ideig tart – jelentős mértékben hat a házassági termékenységre. Ez az állapot gyakran hosszú évekig fennállhat. Bár a legtöbb polgári jogrendszer a felbontathatatlanság elvi álláspontján áll, bizonyos esetekben elismeri a házasság felbontásának szükségességét. A házassági kötelék olyan mértékű megromlása, amely polgári váláshoz vezet, csökkenti, sőt semmissé teszi a házasság termékenységét. Minél feldúltabb egy házasság, annál kisebb a termékenysége. A válás kimondásával lezáruló bomlási folyamat demográfiailag is káros hatású.

A legutóbbi 5–6 év adatai szerint a polgárilag elvált nőknek mintegy 60%-a, a férfiaknak pedig 70%-a köt új házasságot. Azoknak a nőknek a termékenysége, akik többször kötnek házasságot, *alacsonyabb, mint azoké, akik első házasságukban élnek.*

Mivel a válást sok esetben a gyermek hiánya idézte elő, természetes, hogy itt az új polgári házasság létrejöttének célja gyermek, vagy gyermekek nemzése. Születhetnek azonban gyermekek akkor is, ha az egyik, vagy mindkét félnek korábbi házasságában is volt gyermeke, mert újabb életközösségüket közös gyermek, vagy gyermekek nemzésével is tartósabbá, bensőségesebbé kívánják tenni. Az elvált és újra házasságot kötött nők 50%-a szült gyermeket a második házasságában is. Az új házastárral közös gyermekek már a polgári válás kimondása előtt is születtek. Az 1962. évi magyar vizsgálat szerint a válások 10%-ában a férjnek, 7%-ában pedig a feleségnek harmadik személytől már született gyermeke (4). Ezekből a házasságoktól azonban már olyan termékenység nem várható, mint egy első, harmonikus, feldúltság nélküli meleg szeretetközösségtől.

Mivel a gyermekszülés a családban nagy mértékben függ az egyén elhatározásától, a *magatartásvizsgálatok* szerepe egyre inkább nő. Lényeges annak ismerete is, hogy milyen eszmék és tényezők gyakorolnak hatást a fertilitás kedvező alakulására (5).

Safilios-Rotschild C. szerint a családnagyságot nagymértékben befolyásolja a házastársak tradicionális és modern formákhoz való viszonya. A házastársak, *elsősorban az asszonyok generációs hovatartozása* és iskolázottsága döntő tényezők a családnagyság szempontjából, mivel jól tükrözik a kérdéses személy tradicionalizmusát. A termékenység szempontjából fontos a *nők házassági elégedettsége*, továbbá a férjek beleszólása feleségük

életmódjába s a házastársak iskolázottsága közti viszony. Fontos a házastársak munkastátusa, falusi, vagy városi eredete, az abortussal kapcsolatos felfogása és vallásossága. Az iskolázottsággal összefügg több más változó is: így pl. az alacsonyabb iskolázottságú nők nemcsak a tradíciókhoz ragaszkodnak jobban, hanem gyakrabban élnek abortussal, mint a születéskorlátozás eszközeivel. Athénben pl. az abortussal kapcsolatban megmutatkozott, hogy ezzel azok élnek elsősorban, akik viszonylag alacsony műveltségűek, akiknek férje is hasonló műveltségű, és ha a férjek uralkodnak feleségükön. Általában az ilyen családokban elégedettek a nők a legkevésbé házaseletükkel.

Az *iskolázottsági színvonal* kapcsolatban a fejlődő országokban az figyelhető meg, hogy már a középiskolai végzettség is erősen csökkentően hat a születések számára. Ezzel szemben a fejlett országokban csupán a főiskolai és egyetemi végzettség esetén állapítható meg lényeges csökkenés. Ennek oka valószínűleg az, hogy a fejlődő országokban már a középiskola elvégzése is elégséges ahhoz, hogy a nőket kiemelje a hagyományos értékek uralma alól, amelyek egyebek között előírják a nagyobb gyermekszámot is. Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a fejlődő országokban már a középiskola elvégzése is jelentős pályákat nyit meg az emberek előtt, és így e végzettség mellett a nők már a hivatali karriert választ-hatják az anyaság helyett. A fejlett országokban ugyanez csak egyetemi vagy főiskolai végzettség esetén lehetséges (6).

Az *emberiség történelmének* túlnyomó részében a népesedés biológiai korlátait elsősorban a halandóság jelentette, és ezért a szakemberek érdeklődése korábban a halandósággal kapcsolatos biológiai kérdések felé fordult. Amint azután az ember fokozatosan árrá lett a pusztító járványok és betegségek nagy részén, és a születéskorlátozás mint tény, éreztetni kezdte hatását, – fokozatosan előtérbe léptek a termékenységgel kapcsolatos kérdések (7).

A humánbiológia elsősorban az emberi népesedés, az antropológia hangsúlyozottan a biológiai értelemben vett egyetemes ember felé fordul vizsgálódásaiban. A humánbiológia jelentőségét három területen folyó kutatás teszi különösen időszerűvé: a mikroevolúciós folyamatok mibenléte, a népességek genetikai struktúrái és azok változása, valamint az adaptáció körüli vizsgálódás. Napjainkban a társadalmi átalakulás, a technikai fejlődés és a civilizáció viszonylatában szükségszerűvé válik az ember és új környezete közti egyensúlykérdésnek, a biológiai adaptációnak mélyreható elemzése. Fontos és tovább tisztázandó problémák: az ember tér- és időbeli evolúciója; az ember és a környezet biológiai egyensúlyának kapcsolata; a levegő és víz szennyezettségéből következő biológiai veszélyeztettség; a zoológiai kutatómunka és a népbetegségek legyőzése, – vagyis az emberi társadalom biológiájának a geológiai múlttól a jelenig, sőt a jelenből a jövő felé mutató kérdései. Tehát nemcsak a biológiai robbanást előidéző összes motívumok elemzése és megismerése fontos feladat, hanem a jelen és jövő tudatos tervezése is az ideális családelemzés megvalósítása érdekében.

Az *emberi élettartam* meghosszabbodásának következményeként egészen speciális demográfiai kérdéseket vet fel a legidősebb korúak komplex vizsgálata. Az átlagos élettartam meghosszabbodásának gazdasági következményeivel kapcsolatos tények nagyon is meghatározzák az ember és az emberi népesség biológiai struktúráját, és annak a jövőben várható alakulását (8).

Smolinski Z. lengyel származású demográfus szemléletes módon magyarázza művében a *népesség termékenysége és az életszínvonal közötti összefüggést*. Három nagy tartományt különböztet meg:

1. a létminimum alatti életszínvonal tartományában *pozitív korreláció* van a családok gyermekszáma és az életszínvonal között: minél jobb anyagi körülmények között él a család, annál több gyermeke van.

2. a szükségletek nem teljes kielégítésének tartományában a *korreláció negatív*: minél magasabb az életszínvonal, annál kisebb a termékenység.

3. a szükségletek teljes kielégítése, a "létmaximum" elérése után *ismét pozitív a korreláció*: nagyobb életszínvonal – több gyermek.

Szerinte a ténylegesen kialakuló termékenység két egymás ellen ható erő hatására jön létre: egyrészt megvan a természetes vágy a gyermekek iránt, másrészt a több gyermek felnevelésének költsége rontja a család életszínvonalát. A házas-

pár, amikor dönt a családnagyság kérdésében, e kettőt mérlegeli kulturális, tudati és vallási beállítottsága szerint (9).

Louis Henry megállapítja, hogy a sok gyermek vállalása a családban ma már nagy mértékben függ az egyén tudatos elhatározásától, az emberi magatartások rugóinak ismerete és vizsgálata ezért nagyon fontos feladat (10). Jain A. K. szerint a terhességek közti intervallum, amennyiben nem alkalmaznak fogamzásgátlást, az elveszületés után kisebb: hamarabb következnek be újabb fogamzás, mint a magzati halálozás után. Viszont, függetlenül az előző terhesség kimenetelétől, a következő fogamzásig terjedő idő növekszik az asszony korával (11).

A házasságkötési kor kitolódásának (iskolai, főiskolai tanulmányok folytatása stb.) hatását a házasságok termékenységre már Coale is kimutatta (12). Coale szerint bizonyos méretű születéscsökkenés nyomait már a demográfiai átmenet előtti időben is fel lehet fedezni az európai országokban. Nyugat-Európában pl. a demográfiai átmenet megelőzte egy időszakra, amikor a későbbi házasságkötés és a véglegesen nőtlenek és hajadonok nagyobb aránya következtében csökkent a születések arányszáma. Ugyanakkor Kelet-Európában ezt nem lehet tapasztalni. Itt csak a demográfiai átmenet időszaka után kezdett a születési arányszám csökkenni. Általában meg lehet állapítani, hogy az egymás mellett fekvő régiók, országrészek házasságtermékenysége hasonlít egymásra. A korai termékenység-csökkenésnek három nagy területét állapítja meg. Ezek: 1. *Mediterrán régió* (Franciaország, Olaszország egyes részei, Katalónia, Dél-Spanyolország). 2. *Balti régió* (Svédország stb.). 3. *Atlanti régió* (Norvégia, Észak-Skócia, Írország, Bretagne, az ibériai félsziget atlanti tartományai). Coale megállapítja, hogy a nagy termékenységű területeken is voltak kis termékenységű szigetek, mint a krassó-szőrényi görögkeleti románok, a bánáti katolikus németek és a dél-baranyai református magyarok.

Miként alakul a jövőben a világ demográfiai helyzete, fennmarad-e, vagy esetleg fokozódik a demográfiai robbanás, továbbra is megmarad-e az iparilag fejletlen országokban a magas termékenység és a halandóság arányszámának zuhanásszerű csökkenése mellett, – és mindezek következtében az előtűnk álló évtizedekben bekövetkezik-e egy újabb demográfiai robbanás? – Ezekre a kérdésekre nem lehet egyértelmű és biztos választ adni. Ismerjük a jelenlegi demográfiai helyzet kialakulásának sok motívumát, de nem az összeset. Még nehezebb meghatározni e tényezők változását és e módosulásoknak a demográfiai folyamatokra, a családeshemnyre gyakorolt hatását a jövőre nézve. Különösen vonatkozik ez a születésszám alakulására, amihez az objektív tényezőkön kívül sok szubjektív tényező is járul. Abban az értelemben, hogy világviszonylatban a föld természeti adottságai képesek-e a népesség eltartására, a belátható jövőben még nem beszélhetünk túlnépesedésről. Erőforrásaink hasznosításában még óriási technikai lehetőségek vannak kihasználatlanul, – bár ezeknek a lehetőségeknek ésszerű kiaknázásában gyakran találkozunk technikai, társadalmi, kulturális, politikai és tudati akadályokkal. Mindezek ellenére az emberiség történetében eddig tapasztalt demográfiai hullámverések megmutatták, hogy a család mint intézmény tud alkalmazkodni a változásokhoz, jelentősége alapvető maradt a 19–20. századi nagy társadalmi-gazdasági átalakulások után is. Sőt, sok szempontból még fokozódott is. A mai házasságok létrejöttében egyre inkább megnőtt az érzelmi mozzanatok szerepe. Ez azért jelentős, mert a család egyik nagyon fontos feladata, hogy biztosítsa tagjainak érzelmi egyensúlyát a rohanó életritmusú ipari társadalmakban. Szociológiai és pszichológiai kutatások eredményei egyaránt bizonyítják, hogy az egyénnek a társadalomban elkerülhetetlen konfliktusok és az ismétlődő csalódások közepette szüksége a hozzátartozás valamilyen intim csoportjához, amelyben az elismerés, a megbecsülés, a siker, az együttérzés kárpótlást nyújthat. S épp a család az az intim csoport, amely az egyén érzelmi egyensúlyát is biztosíthatja, a többi szükségletek kielégítésén kívül (13).

A demográfusok rámutatnak arra, hogy a családeshemny változása, a születések számának csökkenése, emelkedése, vagy egy szinten való állandósulása nem következik be automatikusan a gazdasági fejlettség bizonyos szintjének elérésekor, hanem vannak ennek társadalmi, művelődési, közfelfogásbeli, tudati feltételei is. Ezért ma fokozottan előtérbe kerül – a demográfiai robbanás következményeként – a mozgató erők elemzése és megismerése, ezenkívül a jelen és a jövő tudatos tervezése az ideális családeshemny megvalósítása érdekében. Nagyon fontos az erkölcsi alapokon nyugvó közszellem kialakítása az ideális családeshemny érdekében. Ez egyaránt szükséges a túlnépesedő, és a túlságosan alacsony születésszámú országokban. Mivel az utódok létrehozása tudatos emberi tett, a családtervezést emberi jognak kell tartanunk. Az egyház irányelveket is ad: „A há-

zastársak keresztény felelősséggel töltsék be tisztüket. Isten iránti engedelmes tisztelettel, közös tervezéssel és igyekezettel alakítsák ki a maguk helyes álláspontját. Vegyék figyelembe saját javukat, gyermekeik javát, – azokét, akik már megszülettek és azokét, akik még születni fognak. Mártegeljék mind a korviszonyok, mind a saját életkörülményeik adta anyagi és szellemi létfeltételeket, végül pedig igazodjanak a közös szempontjaihoz a családjukban és az egyházban is”. (II. Vatikáni zs.: Egyház a mai világban.) Az anyagi erőfeszítéseken túl az erkölcsi alapon nyugvó közszellem kialakítása hozzásegíthet a túlságosan alacsony születésszámú nemzetek – ilyen például a magyar is, – és a túlságosan nagy születésszámúak problémáinak optimális megoldásához. A közszellem kialakítása közügyggyé lett az adott helyzetben. A gyermekek száma a családban – nem tekinthető pusztán biológiailag meghatározott jelenségnek. Ezt ugyanis az egész emberi történelem folyamán a társadalmi helyzet, a gazdasági, kulturális, erkölcsi, pszichológiai, tudati és közszellembeli viszonyok határozták meg, nem csupán az anyók fiziológiai termékenysége.

JEGYZETEK

1. Coale, A. J., Hoover E. M.: Population Growth and Economic Development in Low Income Countries. Princeton. 1958. 389. p. – Heer D. M.: Economic Development and te Fertility Transition. Daedalus. 1968. Spring. 447–462. p. – Demény P.: Early Fertility Decline in Austria–Hungary: a Lesson in Demographic Transition. Daedalus. 1968. 502–522. p. – Tekse Kálmán: A termékenység néhány jellemzője Közép- és Dél-Európában az első világháború előtt. Demográfia. 1969. évi 1–2 sz. 23–48. p. – 2. Vö.: Carlson Gösta: The Decline of Fertility: Innovation on Adjustment Process. Demográfia. 1967. X. évf. – Dr. Vukovich György: A termékenységre ható tényezők. Demográfia. 1965. VIII. 318. p. – Nemes Szende: Néhány gondolat a születések számát befolyásoló társadalmi-gazdasági tényezők hatásmechanizmusáról. Dem. 1965. 2. sz. – Nora Federici: (A női munka hatása a termékenységre.) L'influence du travail de la femme sur la fécondité. Dem. 10. évf. 3–4. sz. – World Population. Challenge to Development. United Nations. E/CONF. 41/1. U. N. Publication. Sales No.: 66. XIII. 4. New York, 1966. 48. p. – Szabady E.: Bevölkerungsprobleme Ungarns. Budapest Rundschau. 1967. IV. 14. 7. sz. 4. p. – 3. Carlsson G.: The Decline of Fertility: Innovation or Adjustment Process Population Studies. Vol. 20. 2. sz. 1966. Nov. 149–174. p. – Van de Walle E.: Marriage and Marital Fertility. Daedalus. 1968. Spring. 486–501. p. – Coale A. J.: Factors Associated With the Development of Low Fertility: an Historic Summary. United Nations, World Population Conference. 1965. Vol. II. 205–209. p. – 4. Vö.: A válások okai. Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoport. Budapest. 1965. 27. p. – 5. Louis Henry: A termékenység megfigyelésének és elemzésének fejlődése. Demográfia. 1969. évi 1–2. sz. – Dr. Hoóz István: A házasságok stabilitásának hatása a házas nők termékenységére. Demográfia. 1970. XII. évf. – 6. Safilios–Rotschild C.: Sociopsychological Factors Affecting Fertility in Urban Graece: A Preliminary Report. Journal of Marriage and the Family. XXXI. évf. 1969. 3. sz. 595–606. p. – 7. Vö.: Szabady E.: Népeségtudomány és humánbiológia. 1970. Demográfia. 3–4. – 8. Vö.: Behrman S. J.–Corsa L. Jr.–Freedman R. eds.: Fertility and Family Planning. A World View. The University of Michigan Press. Ann Arbor. 1969. 503. p. – 9. Smolinski Z.: Wplyw czynników ekonomicznych na proces reprodukcji ludności. (A gazdasági tényezők hatása a népesség reprodukciójára.) Varsó. 1970. 41–62. p. – 10. Vö.: Louis Henry: A termékenység megfigyelésének és elemzésének fejlődése. Demográfia. 1969. évi 1–2. sz. 9–22. p. – 11. Jain A. K.: Pregnancy Outcome and the Time Required for Next Conception. Oxford. 1969. 421–433. p. – 12. Coale A. J.: Factors Associated with the Development of Low Fertility: an Historic Summary. United Nations, World Population Conference. 1965. Vol. II. 205–209. p. – 13. Dr. Szabady Egon: A demográfiai robbanás Budapest. 1971. – Clark Colin: „Die landwirtschaftliche Produktivität im Verhältnis zur Bevölkerung”. Das umstrittene Experiment: Der Mensch, Modelle für eine neue Welt. München, 1966. – Bell D.: Toward the Year 2000. Work in Progress. Boston. 1967. – Gordon Th.: The Future. New York. 1965. – Huxley J.: „Die Zukunft des Menschen – Aspekte der Evolution”. Das umstrittene Experiment. München. 1966. – Sombart N.: „Raumplanung – Zentralproblem der Industrialisierung”. Frankfurter Hefte. 1967. – Prehoda R.: Designing the Future. The Role of Technological Forecasting. Philadelphia. New York. London. 1967. – Jungk R.: Menschen im Jahr 2000. Frankfurt a. Ma. 1969. – Ayres R. U.: On Technological Forecasting. Hudson Institute. 1965. – Rainer Watterkamp: Az iparosodás utáni társadalom 2000-ben. Mérleg. 1970. 2. sz.

SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS AZ EGYHÁZI TANÍTÁS FEJLŐDÉSÉBEN

A születésszabályozásról szóló egyházi tanítást sokan tartják „elmaradottnak”. Mások viszont értetlenül kérdezik, hogyan módosíthatta az egyház erkölcs dolgában „hagyományos” tanítását. Egy emberöltővel ezelőtt ui. a Casti connubii enciklika még nem beszél az időszakos megtartóztatásról, pedig már felfedezték. A gyermektől való „gondos óvakodást” csak „a tisztességes megtartóztatás által (ami mindkét házastárs beleegyezésével a házasságban is megengedett)” tartja elfogadhatónak. Egyébként Isten és a természettörvény súlyos megsértésének, és ezért halálos bűnnek mondta a házastársi jog olyan gyakorlását, amely annak természetes célját és hatását meggyűlölt (1). Az egyház azóta nemcsak megengedhetőnek, hanem a családi élet fontos erkölcsi alkotóelemének nyilvánította a születésszabályozást. Mindössze a születésszabályozás *módjaiban* tesz különbséget megengedett és meg nem engedett eszközök között (2). Sőt, ezen felül a lelkipásztori gyakorlatban tekintettel vagyunk azokra az egzisztenciális nehézségekre is, amelyeket nap mint nap produkál az élet (vö. Teológia 1969/2-ben megjelent 8 hozzászólást). Számos püspöki kar és teológus, sőt, magában az Osservatore Romano 1971. május 20-i számában megjelent nyilatkozat is az eszközök megválasztását bizonyos esetekben az egyéni lelkiismeretre bízza, illetőleg a további kutatást, tehát a tanítás revízióját szorgalmazza (vö. Teológia 1968/4-ben és Vigilia 1969/10-ben erre vonatkozó ismertetésekkel).

Hogya itt örök, változatlan természettörvényről van szó, hogyan lehetséges mégis, hogy adott esetben bírálhatjuk vagy mellőzhetjük ennek a tanításnak egyes részleteit, s mégsem minősülünk ezért eretneknek vagy bűnösnek? A helyes válasz megadása végett meg kell állapítanunk, hogy a születésszabályozásról szóló tanítást az egyházi tanítások melyik csoportjába soroljuk.

A teológiai ismeretelmélet szerint csakis azokat az igazságokat fogadjuk el természetfeletti hittel, amelyek nyíltan vagy burkoltan megtalálhatók a kinyilatkoztatásban, illetve azokat, amelyek oly szoros kapcsolatban vannak a kinyilatkoztatással, hogy tagadásuk esetén nem lenne elfogadható maga a kinyilatkoztatott tanítás sem. Ezekon kívül ismerünk azonban számos olyan valláserkölcsei igazságot, amelynek ismeretére természetes eszközök segítségével jutunk. Ekkor beszélünk arról, hogy az egyház magyarozza a természettörvényt. A világ és az ember fejlődése ui. teremt olyan újabb lehetőségeket, amelyekből szerezhet az ember újabb vallási ismereteket. Ezekre az új antropológiai és társadalmi tényekre valláserkölcsei magyarozatot kell adnia az egyháznak. Kinyilatkoztatásról ilyenkor már nem beszélhetünk, mert az lezárult az apostoli igehirdetéssel. Ugyanakkor ezek a válaszok nem kerülhetnek szembe a kinyilatkoztatással, és nem is változtatják meg azt. Az a feladatuk, hogy egy adott történeti helyzetben eligazítsanak a felmerült valláserkölcsei problémákban (3). Az egyházi tanításnak ezt a fajtáját nevezzük *nem tévedhetetlen tanításnak*, mert a tanítóhivatal tévedhetetlensége nem terjed ki ezeknek az erkölcsi normáknak megállapítására (4).

Erre a sajátosan egyházi, de nem kinyilatkoztatott tanításra azért van szükség, mert az egyház nem állhat meg annál a dilemmánál, hogy vagy tévedhetetlenül dönt, vagy hallgat, és mindent az egyének véleményére és elhatározására bíz. A hitet csakis akkor tudja úgy hirdetni és magyarozni, hogy annak hatása legyen a mindennapi életre is, hogyha — egy-egy tévedés kockázatát is vállalva — olyan iránymutatásokat ad, amelyeknek sajátos kötelező erejük van. De mivel ez a fajta tanítás egy adott történeti helyzetben hangzik el, bizonyos értelemben átmeneti jellegű, s ezért magában hordja a revízió lehetőségét. Az egyház ezekben a megnyilatkozásaiban megállapítja azt, hogy mi egyeztethető össze *adott korban* a kinyilatkoztatásban elének állított életeszemlényel, és mi nem. Ez a konkrét út pedig többféle is lehet. A teológia feladata az, hogy saját természetes eszközeivel mind alaposabban feltárja és alkalmazza a természettörvényt (5). Az ilyen jellegű teológiai munkára építő egyházi útmutatásoknak akkor is alá kell magukat vetniük a híveknek, ha

ezek nem rendelkeznek a tévedhetetlenség biztosítékával. Igaz ugyan, hogy ezek nem-egyszer egyoldalúak, korrekcióra szorulnak, és számos átmeneti jellegű megállapítás is elképzelhető bennük. Az egyéni magatartás mégsem függetlenítheti magát teljesen annak a közösségnek meggyőződésétől, amelyben él (6). Az viszont elképzelhető, hogy valaki egyéni és alapos teológiai kutatás révén előbb eljut oda, ahová az egyház csak később ér el önkorrekciója folytán (7). Az egyháznak a tanítás módosításában óvatosnak kell lennie, hogy a revízió közben a hit lényegének megőrzése ne szenvedjen kárt (8).

Az Istenre visszavezetett változatlan természetétörvényről a mai teológia álláspontja az, hogy ennek a törvénynek általános erkölcsi szempontjai változatlanok, de alkalmazásuk nem történik egyformán. Hivatkoznak Szent Tamásra is, aki szintén vallotta, hogy „az ember természete változó” (II-II. 57. 2. ad. 1.). Rámutatnak arra, hogy az általános elvek alkalmazása függ a változó kor- és társadalmi viszonyok konkrét adottságaitól. A más-más korban és más-más viszonyok között élő embereket éppen ezért más-más konkrét formában kötelezi a természetétörvény (9). „Ézért az embernek minden történelmi eseményt úgy kell megvizsgálnia, hogy abból meghallja Isten hozzá szóló szavát. A történelemre hallgatni azt jelenti, hogy Istenre hallgatunk” – állapítja meg Häring (10).

Az egyház elsősorban a *profán szaktudományokból* meríti a *természetes erkölcsre* vonatkozó útmutatásaihoz szükséges ismereteket, azért az útmutatás csak a korabeli ismeretek színvonalán mozoghat. *Következésképpen nyitott marad, fejlődhet és módosulhat* újabb felfedezések és ismeretek hatása alatt (11). De az ilyen egyházi megnyilatkozások revízióra szorulhatnak azért is, mert olyan fogalmakkal dolgoznak, amelyek idővel túlhaladottá válnak. Így az a tanítás, amely régi fogalmakkal dolgozik, később más értelmet kaphat. Ezért kötelessége az egyháznak, hogy az új antropológiai fogalmak és ismeretek birtokában felülvizsgálja az ember természetére visszavezethető erkölcsi normák tartalmi és gyakorlati jelentését, és ennek megfelelően módosítsa tanítását is (12).

Ezeket az általános szempontokat alkalmazhatjuk a *születésszabályozás* problematikájára is. Először azt kérdezzük, hogy van-e szó erről magában a Bibliában?

A válaszadásnál szem előtt kell tartanunk, hogy a *születésszabályozás* erkölcsi-sége szorosan összefügg a házasság fő céljáról vallott felfogással, s ezzel együtt a házastársi szerelem és nemi élet erkölcsi értékelésével.

Már az ószövetségi könyvekből kiderül, hogy a házasság célja nemcsak az utódnemzés, hanem erkölcsi értéke van a házastársak közötti személyes szerelemnek is. A házasság céljáról a Ter. 2. fejezetében található ősbibliai megfogalmazás a prokratív feladatról nem beszél: „nem jó, hogy az ember egyedül van, alkossunk hozzá illő segítőt is . . . , ez okból hagyja el az ember atyját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, s lesznek ketten egy testté” (24). Arról, hogy szaporodjanak és sokasodjanak, csak a fogság után rögzített 1,27–28-ban van szó. Ismételten beszél az Ószövetség arról, hogy az utódok bőséges száma Isten áldása. Ekkor a szerzők üdvtörténeti szempontból említik az áldást, vagyis nem elvileg szögezik le, hogy a népes család eleve és mindig Isten áldása, hanem arra mutatnak rá, hogy az Istenben bízó választott nép fenn fog maradni, s minden újszülöttben Isten ígéretének teljesedését láthatja, azaz tapasztalhatja áldását (13). Az Énekek éneke kifejezetten a házastársi szerelmet magasztaló könyv anélkül, hogy írna termékenységről és utódokról.

Csupán egyetlen bibliai helyből, a Ter. 38-ban leírt Onan-esetből lehetne azt kiolvasni, hogy a fogamzásgátló cselekedet „in se”, eleve rossz. Azonban a bibliikusok többféle módon magyarázzák ezt a részt: Többek szerint Onant azért érte büntetésképpen a halál, mert kivonta magát a legfontosabb ószövetségi feladat, a választott nép fennmaradásának biztosítása alól (14). Mások arra is rámutatnak, hogy a Vulgata-fordítás oly módon módosította az eredeti szöveg jelentését, hogy ebből sokkal inkább Onan egyetlen tettének helytelensége olvasható ki, míg az ősi szövegből egy egész magatartás, ismétlődő cselekmények elítélése domborodott ki (15). A legújabb bibliai lexikon szerint pedig itt a személyes cselekedet leírásán túlmenően egy durva népies elbeszélés keretében arról van szó, hogy Juda törzsének bűnhődnie kellett azért, amiért összeházasodott a kánaáni pogányokkal (16). Elgondolkasztató tény az is, hogy erre a szentírási helyre az atyák és a teológusok legnagyobb része a múltban akkor sem hivatkozott, amikor elítélte a fogamzásgátlást. A moralisták nem innen állapították meg a fogamzásgátlás helytelen mivoltát, hanem már meglévő álláspontjukat a 19. sz. óta alátámasztották ezzel a szentírási érveléssel is (17).

Az ószövetségi törvény elítél számos szexuális eltévelyedést, és felsorol több olyan, a nemiséggel kapcsolatos jelenséget, amely rituális tisztátalanságot von maga után, ezek között azonban nem szerepel egyetlen születésszabályozó cselekedet sem (18). Ennek a negatív megállapításnak az ad nagyobb jelentőséget, hogy a fogság utáni időben az ószövetségi nép már többféle születésszabályozó eljárást (coitus interruptus, szivacs, gyapjú és lenből készült tamponok, gyökerekből főzött, időszakosan sterilizáló italok) ismert és használt. A Talmudból az is kiderül, hogy ezek alkalmazását nem egyformán bírálták el, de számos esetben (szülés miatt veszélybe kerülő anya, még szoptató anya, súlyosan beteg, fogásban vagy rabszolgaságban szinylődő asszony számára) megengedhetőnek, sőt szükségessé tartották (19).

Az újszövetségi iratokban még jobban kidomborodik a házastársakat összekapcsoló szeretet nagy jelentősége. A házastársi szeretet és szerelem fontos szerepéről Szent Pál ír az efezusi levélben (5,25–33). A Ter. 2,24-et idézve arról beszél, hogy az „egy írtté válás” Krisztus és az egyház kapcsolatához hasonlítható. Ezzel válaszol az olyan gnosztikus hatásra kialakult túlzásokra, amelyek megvetették a testet és testi örömeiket (20). A gnosztikusok prokreációellenes nézeteivel szemben viszont azt hangoztatja, hogy az asszony hivatásához tartozik a gyermekszülés (1 Tim. 2,15). Korintusi híveinek írt válaszlevelében felhívja a figyelmet a házasság élet fontosságára, amiről csak közös megegyezéssel mondhatnak le, s akkor is csak egy időre (1 Kor. 7,3–5). A pogány világ eltévelyedéseivel szemben pedig figyelmezteti híveit: „Mindegyiktek szentül éljen feleségével, s ne szenvedélyes érzékiségben, mint a pogányok, akik nem ismerik az Istent” (1 Tessz 4,4). A pogány világ ui. az asszonyban gyakran csak élvezeti tárgyat látott. Ezzel szemben rámutat arra, hogy a testi kapcsolatot az egész embert érinti, meg kell azt nemesíteni. Ezért nem helyeselhető, hogyha a házastársak kapcsolata nem mélyebb egy hetérről folytatott viszonynál (21).

Az Újszövetségben is találunk számos olyan bűnkatalógust, amely felsorol szexuális bűnöket, de egyikben sem szerepel a fogamzásgátlás elítélése (22). Ez a hallgatás ismét azért jelentős, mert mind Pál, mind az akkor élő keresztények minden bizonnyal ismerték a görög-római társadalomban elterjedt és alkalmazott fogamzásgátló eljárásokat. Ezekről már Arisztótelész is írt, de a korabeli orvostudomány neves képviselői (Soranos, Dioscorides) szabatosan megkülönböztették az ilyen hatású eszközöket, kémiai szereket és italokat egymástól. Alkalmazásukat pedig az abortus helyett javasolták (23).

A Szentírás tanítása szerint tehát mind a házastársi szerelem és egyesülés, mind az utódnemzés értékes és fontos alkotóelemei a házasságnak. Nem állítja azt, hogy csak a nemző szándék teszi erkölcsössé a házastársi aktust. Olyan utalást sem találunk, hogy minden aktusnak külön-külön a nemzésre kellene irányulnia. Sőt a testi kapcsolatot értékeli a prokreatív feladat említése nélkül is. Hallunk a megtartóztatás és önfegyelem szükségességéről, de arról nem, hogy a minél több gyermek elfogadása volna helyes, illetőleg, hogy széles körben alkalmazni kellene a teljes megtartóztatást. A Biblia szemlélete előtérbe állítja a házasság egészét. Mellőzi a biológiai folyamatok erkölcsi minősítését. A lényeg a házasság alapértékeinek (szeretet-unió, utódnemzés, kölcsönös megbecsülés) biztosításában illetőleg veszélyeztetésében látja. A szerzők a születésszabályozást és az ilyen cselekedeteket nem tartották olyan rossz dolognak, hogy ezek elkerülésére olvasóik figyelmének felhívását mindenképpen szükségesnek tartották volna.

Kifejezetten a születésszabályozásra vonatkozó kinyilatkoztatott tanítás tehát nem található a Szentírásban.

Második kérdésünk az, hogy a születésszabályozásra vonatkozó egyházi tanítás hogyan alakult a történelem folyamán?

Árleszi Szt. Caesarius galliai püspök pl. már a 6. században figyelmeztette azokat a 2–3 gyermekes asszonyokat, akik anyagi helyzetük veszélyeztetése miatt abortust vagy időszakos sterilítást előidéző „mérgező ördögi italokat” ittak, hogy ehelyett kölcsönös megegyezéssel alapuló megtartóztatásban éljenek (24). De elítélte azokat az „ördögi és szentségtörő” praktikákat is, melyek segítségével a

magtalanok termékenyek akartak lenni. Bízák magukat inkább Istenre, mert a steril is csak Isten segítségét kérheti, hogy gyermeke legyen, és a sokgyermekes sem használhat fogamzásgátló italt, mert aki ilyet vesz be, megkárosítja azt a természetet, amelynek Isten akarata szerint az a feladata, hogy termékeny legyen (25).

Ezt a megnyilatkozást azonban megelőzte az a több évszázadra kiterjedő fejlődés, amelyben felismerhető az alábbi tényezők hatása:

1. Az ókori természet- és orvostudomány előtt még ismeretlen volt a nemzés biológiai folyamata. Intuitív elképzelésük szerint a férfi elülteti a magot a nőben, amely ott kikel, és éltető táplálékot kap felnövekedéséhez. A nőnek a nemzésben kizárólag passzív, a már élő magot befogadó szerepet tulajdonítottak (26). A keresztény írók (Athenagoras, Alexandriai Kelemen, Ambrus, Chrysostomos) ebből a természetszemléletről kiindulva olyan titokzatos isteni tevékenységnek tartották az élet létrejöttét, melyet az embernek nem szabad befolyásolnia. Sajátos érvelésük úgy hangzott, hogy a földműves is csak egyszer, és nem többször vet magot a földre évenként, mert megvárja hogy kikeljen, és termést hozzon (27).

2. A Római Birodalomban a gyermeki és magzati életet nem védték törvények. A szülő minden következmény nélkül megölhette gyermekét, elpusztíthatta magzatát (28). Széles körben el is voltak terjedve a legkülönbözőbb abortáló és fogamzásgátló eljárások, melyek között kevesen tudtak különbséget tenni. Ezeket gyakran az erkölcstelen életmód megkönnyítése (rabszolgákkal való visszaélés, prostitúció, házasságtörés, paráznaság) végett alkalmazták. Az élet megvédése érdekében az atyák eleinte csak az abortus ellen emelték fel szavukat. Később egyre többen (Chrysostomos, Ambrus, Jeromos) tiltó álláspontjukat kiterjesztették a nemzés folyamatának befolyásolására is. Sőt, a fentemlített természetfogalom alapján ezt súlyosabb vételnek tekintették az abortusnál, mert „nem azt ölik meg, ami már meg van formálva, hanem megakadályozzák megformálódását” (29).

3. A keresztények előbb a gnosztikus, majd a manicheus befolyás következtében többször kerültek olyan veszélyes helyzetbe, amely ellen kénytelenek voltak védekezni. Mind a gnosztikusok, mind a manicheusok megvetették a házasságot, pontosabban az utódnemzést, mert egyszersmind a nemi szabadosság és élvezetkultusz terjesztői voltak, ami együtt járt a fogamzásgátlás gyakorlásával és terjesztésével is. Ezekre a veszélyekre reagálva és az erkölcsös családeshemény megvédésének érdekében a keresztény írókban rokonszenv ébredt a sztoikus, majd az újplatonikus etikusok tanítása iránt, akik a házasságban csak az utódnemzés fontosságát hangsúlyozták, és az érzéki örömeket megvetették (30).

Szent Agoston, aki szintén nagy erővel lépett fel a manicheus eltávolításával szemben, az ismert gyakorlati állásfoglalásokhoz teológiai alapot adott: Szerinte a házasságot érzéki öröme az eredeti bűn következménye. Eppen ezért a házassággal járó gyönyört csak az utódnemzés igazolhatja. Ha ez a szándék hiányzik, akkor már bocsánatos bűnbe esnek, sőt a mértéktelen élvezet halálos bűn is lehet (31). Nagy Szt. Gergely pápa még szigorúbb volt, mert azt hirdette, hogy a házasság legalább bocsánatosnak vétkesnek, valahányszor élvezet kíséri kapcsolatukat (32). Agoston a manicheus veszélyre és a barbároktól veszélyeztetett keresztény birodalomra gondolva elítélte a születésszabályozás minden formáját, még az időszakos megtartóztatást is (33). Elvi alapon ugyan, de ő is az adott helyzetekben felmerülő problémákra adott választ. A tudatos családtervezés és az indokolt születésszabályozás kérdéseivel egyáltalán nem foglalkozott.

Agoston és Gergely pápa tekintélyének hatására a pesszimista házasságetikai szemlélet uralkodóvá lett a nyugati kereszténységben. A keleti atyák (Athanasios, Basillios, Nyssai Gergely, Chrysostomos) ugyanakkor nem beszélnek az eredeti bűn és a szexuális vágy között fennálló oksági kapcsolatáról, Chrysostomos pedig a nemzés nélküli házastest nem tekintette eltűrt dolognak, hanem a szeretet szimbólumának (34).

Arlesj Caesarius említett beszédében viszont még a latin atyák megnyilatkozásait is kiemelte konkrét aktualitásukból, és az ő korában jelentkező praktikus helyzet megoldásához elvi tanításként kezelte. Ez jellemző sok tekintetben a középkori teológiára is.

A középkor derekán a házasságról szóló erkölcsi normákat nyugaton kodifikálták jogilag is, és ebbe szószerint bevették azokat az agostoni szövegeket, amelyek elvetnek mindenféle születésszabályozó eljárást (35). E kodifikáció az egyház nagy társadalmi befolyása révén sajátos jelentőséget adott a tanításnak. A különféle káthar mozgalmak keretében ui. ekkor ismét felvirágzott a manicheus eretnecség. Tanításuk szerint a házasság halálos bűn, de mindenféle paráznaság meg van engedve, csak a fogamzás és a terhesség elítélendő dolog. Velük szemben védte

ekkor az egyház a keresztény ókorból átvett szövegekkel a társadalom fennmaradását, és biztosítani akarta az egészséges közösségi életet a szélsőséges erkölcsi eltérésekkel szemben. Közrejátszott az is, hogy bőséges szaporulatra volt szükség a járványok és háborúk által újra meg újra megtizedelt társadalomban (36.)

A teológiában aztán hosszú, lépésről lépésre haladó, de nem egyenletes fejlődés figyelhető meg a középkortól napjainkig. Bellarmino Szt. Róbert revidálta Szt. Agoston eredeti bűnről szóló tanítását, és megkülönböztette a szexualitás testi jelenségeit, amelyek természetüknél fogva jók maradtak, az eredeti bűn következtében megzavart érzéki vágyaktól, ami viszont önmagában még nem személyes bűn, csak hajlam a bűnre (37). Ez a szemléletváltzás elengedhetetlenül szükséges volt ahhoz, hogy a II. Vatikáni zsinat kimondhassa: a házastársi szerelem az utód-nemzéssel egyenrangú cél a házasságban (38).

Az emberről, a nemzés biológiai folyamatáról, a társadalom szerkezetéről nyert újabb és újabb ismeretek megváltoztatták a korábbi világképet. Ennek az lett a következménye, hogy a keresztény házasságetikában ma már erkölcsi követelmény a *felelősségteljes családtervezés*, és az ezzel együttjáró születésszabályozás is (39). A skolasztikában még számos teológus a sérthetetlen természetfogalom alapján azt vallotta, hogy nagyobb bűn „természetellenesen” közösülni házasságban, mint természetesen paráznaság, házasságtörés, vagy vérfertőzés alkalmával (40). Ezzel szemben ma már nem tekintjük az életadást olyan fatális tényezőnek, melyet nem volna szabad irányítani. Teológiai *vita tárgyát* csupán a születésszabályozás elfogadható *módjai* képezik. A *Humanae vitae* enciklika is felhívja a figyelmet arra, hogy ezen a téren további kutatásokra van szükség (41).

Az enciklika sokat bírált részét helytelen volna önmagában mérlegre tenni. Egy-egy ilyen megnyilatkozásnak az a feladata, hogy összmondanivalójával a híveket „hic et nunc” a legjobban vezesse az üdvösségre (42). Az ilyen vezetésnél pedig fokozottan tekintettel kell lenni arra, hogy mit eredményezne a hívek tömegeiben az eddig változatlanul képzelt útmutatás hirtelen megváltoztatása. Lényeges szempont lehet az is, hogy az egyház nem vállalhat felelősséget az olyan közvetett befolyásért, amellyel részt venne a legkülönbözőbb fogamzásgátló manipulációk erkölcsstelen célból történő tömeges elterjesztésében.

Összegezve azt kell mondanunk, hogy a születésszabályozásra vonatkozó egyházi tanítást a *nem tévedhetetlen* tanítások közé kell sorolnunk. Ez a tanítás is sok tekintetben módosult a történelem folyamán. Az a véleményünk, hogy az egyház a Szentlélek segítségével a vonatkozó történelmi viszonyok között ezekkel a nemegyszer túlzó útmutatásaival a kinyilatkoztatás házasságeszméjét védte azokkal a veszélyekkel szemben, amelyek a házassági hűséget, az asszony megbecsülését és az utódok védelmét semmibe vették. Ennek is szerepe volt abban, hogy a keresztény házasságetikában ma is az a tanítás áll előtérben, amely a Biblia alapján szól az egynejű házasságról, férfi és nő emberi kapcsolatáról és utód-nemző hivatásukról.

JEGYZETEK

1. Casti connubii 32–34. – 2. *Humanae vitae* 14. p. – 3. *Rahner*: Theologisches Wörterbuch 222. – 4. *J. David*: Neue Aspekte der kirchlichen Ehelehre 76–77. – 5. *Sacramentum Mundi* III. 188–190. – 6. *J. David im.* 80. – 7. Lehrschreiben der deutschen Bischöfe an alle, die von der Kirche mit der Glaubensverkündigung beauftragt sind (1967) 19. p. – 8. *Előbbi* 20. p. – 9. *Hörmann*: Lexikon der Christlichen Moral 898. – 10. *Häring*: Das Gesetz Christi 1. 129. – 11. *J. David im.* 80. – 12. *Sacramentum Mundi* III. 188–189. – 13. *Noonan*: Contraception. A history of its treatment by the catholic theologians and canonists 31. – 14. *Dubarle*: La Bible et les Pères ont-ils parlé de la contraception? (La Vie Spirituelle, Supplément 1962. N. 63.) 576–578. – 15. *Dubarle im.* 602–603. – 16. *Haag*: Bibel-Lexikon (Tübingen 1968) 1262. – 17. *Noonan im.* 400–405. – 18. *Lev.* 15,16–23., *Lev.* 18. *Deut.* 23,10. – 19. *Himes*: Medical history of contraception 70–73 és *Noonan im.* 11–15 és 50. – 20.

Lindner: Der Usus Matrimonii. Seine sittliche Bewertung in der katholischen Moraltheologie alter und neuer Zeit 28. és Noonan im. 47. — 21. Dubarle: Amour et fécondité dans la Bible 81–82. — 22. Róm 1,29., 1 Kor 5,11., 2 Kor 12,21., Gal 5,19., Ef 5,3–5., Kol 3,5. — 23. Himes im. 81–96. — 24. Dubarle: La contraception chez saint Césaire d'Arles (La Vie Spirituelle, Supplement 1963. N. 67/517. és Noonan im. 146. — 25. Dubarle előbbi 516–517. — 26. Noonan im. 85. — 27. Lindner im. 34. és Noonan im. 77, 79. — 28. Noonan im. 97. — 29. Chrysostomos 24. Homilia PG 60, 626. — 30. Noonan im. 47–48. és Lindner im. 28. — 31. Lindner im. 64. és Noonan im. 134–135. — 32. Noonan im. 150. — 33. De nuptiis et concupiscentia 1,15–17 PL 44, 423–425. — 34. Noonan im. 132. és De virginitate C. 9. — 35. Decretales IV. 5,7 – 36. Noonan im. 179–190. — 37. Bellarminus: Controversarium de omissione gratiae et peccato libri sex. Op. omn. IV. 5,5 és 5,8. — 38. Gaudium et spes 48–50. p. — 39. Humanae vitae 10. p. — 40. Noonan im. 172. — 41. Humanae vitae 24. p. — 42. Sacramentum Mundi III. 191.

Merza József

A CSALÁDI ÉLET MEGÚJÍTÁSA

A gondolati rendszerek élete és az emberiség élete szorosan összefügg. A társadalom fejlődésével az emberek egyre új szellemi építményeket hoznak létre. Ezek az adott társadalmon, mint alapon élnek tovább, s mindaddig fennmaradnak, amíg a társadalom és az eszmerendszer együttélése harmonikus, azaz amíg kölcsönös egymásrahatásuk mindkettőjük fejlődését elősegíti, éltetik egymást. Egy világnézet akkor pozitív, ha alkotó tettekre serkent, ha képessé tesz az emberiség nagy céljaiért való munkára. Rossz viszont, ha önzés, erőtlenység burjánzik belőle. Hasonlóképp: egy eszme akkor jó, ha éltető közösségeket kovácsol össze, s akkor rossz, ha pusztító közösségeket formál, vagy rombolja az emberi összetartozás kötelekeit. Mindennek tudatában a történelem nagy gondolati rendszerei mindig kiemelt helyen foglalkoztak a legszűkebb emberi közösség megerősítésével, az emberiség életének csirájával, a *családdal*. Mindig akkor kezdett egy eszme öregedni, amikor – elsőként – a családokban már nem volt ható tényező, amikor a család számára megszűnt segítség lenni. A család tehát próbaköve a világnézetek életképességének.

Ezt a megállapítást alkalmazhatjuk keresztény eszmerendszerünkre is. Igaz ugyan, hogy a hívő ember számára az Örömhír nem emberi eredetű, s ezért meggyőződéssel reméli, hogy e tanítás nem vész el, és sohasem kerül a sok szép, de már halott eszmével együtt az emberi történelem múzeumába. Ez a hit és ez a remény azonban egyáltalán nem zárja ki, hogy tudomásul vegyük: *nagy ingadozások lehetségesek annak a kapcsolatnak az erősségében, amely összekapcsolja a mindenkor élő társadalmat a mindenkor meglévő keresztény eszmeiséggel*. Az idők során jelentkező elhalás-tünetekért a felelősen gondolkodó keresztények sohasem hátrítják Istenre a felelősséget, hanem kritikus szemmel *lelkiismeretvizsgálatot* tartanak. A *teológusok* ezt kérdezik: mit teszünk azért, hogy hitünk elevenítse a családokat, hogy a családi élet számunkra ne gondot és nyűgöt, hanem kibontakozási lehetőséget jelentsen? A gyakorló *családok* pedig megvizsgálják a kérdés másik vonatkozását: hogyan ápolják a hitet, hogyan törekedjenek arra, hogy a hatékony hit hordozói legyenek, s ezáltal, a maguk módján, segítsék a keresztény tanítás továbbfejlődését.

A tanító egyház Szent Pói leveleinek a családra vonatkozó teológiájától s gyakorlati intelmeitől (1) kezdve mind a mai napig világosan látta a család jelentőségét az egyház életében. A minapi zsinat atyái fokozott mértékben voltak tudatában annak, hogy *nincs egyházi megújulás a család életének megújulása nélkül*. A zsinati és a legutóbbi pápai okmányok jól tükrözik azt a fejlődést, amely oly jellemző korunkra az egyház nem-pap

tagjainak értékelésében. Mivel minden ember Isten gyermeke, Isten mindenkit meghívott a tökéletességre és a szentségre, azért a világi híveknek is megvan a maguk méltósága (= jelentősége) (2). Az ő feladatuk, hogy „életük tanúságtételével... hittel, reménnyel és szeretettel világítva megmutassák Krisztust a többi embernek” (3) az élet mindennapi körülményei között. Ebben a szerepükben különös jelentősége van annak a házasságnak, családi életnek, amelyet – csakúgy, mint a papi életet – külön szentség is megszentel (4).

Nem indokolatlan ez a hangsúly, mert az, hogy egy világnézet, meggyőződés gyökeret ereszt-e a társadalom testébe, azon fordul meg, hogy *élhető-e, avagy sem*. Élhető-e, mégpedig nem „professzionisták”, hanem családok által. Amikor tehát hitünk elméletét korszerűbb formában adjuk elő, megújítjuk liturgiáját, akkor tudatában kell lennünk annak, hogy mindez teljes hatástalan is maradhat. A hívők számának általános csökkenése meg nem állhat, ha a családok életét nem tudjuk formájában a huszadik, tartalmában pedig az első századhoz, illetőleg az evangéliumi gondolatvilághoz igazítani. Egy adott területen az egyház csak akkor él – s nem halódik –, ha nemcsak a papok és az egyedülálló világiak, hanem a családok is élnek a keresztény hitet. Abból ugyanis, hogy ma papjaink, templomaink és újságaink vannak, a holnapra vonatkozóan még semmi sem következik. Rég letűnt vallásoknak is voltak papjaik, templomaik és tekerceik..., s ma már nincsenek. A vallásnak elsősorban nem az intézményekben, hanem az emberekben kell élnie, s az emberek tömegének életformájában, a családban. Beszélünk kell tehát azokról az *alapakról*, amelyek nélkül ma keresztény család aligha lehetséges. Mindenekelőtt: *nem lehetünk igénytelenek!* Hogy Krisztust a „mindennapi élet körülményei” között, meg nem hamisított alakban mutassuk meg embertársainknak, ez több energiát kíván tőlünk, mint a vallás formális gyakorlása. Mi az a többlet, amire gondolok?

A családot a mindennapi társadalmi élet „gyakorlóterévé” (5) kell tennünk. Azok az erények, amelyek a közösség számára alapvetően fontosak, csak a családi otthonban sajátíthatók el. A másokért való munkát, mások önzetlen segítségét, az önkéntes lemondást jogainkról, a másokkal szembeni türelmet, a rossznak jóval viszonozását, egyszerűen *önmagunk Krisztushoz igazodó formálását aligha sajátíthatjuk el másutt, mint a családban*. A kivétel itt is csak erősíti a szabályt. Egyik napilapunkban olvastam, hogy az ember életében igen nagy szerepe van az ún. „imprinting”-eknek (6). A gyermek egy meghatározott életszakaszban vagy megtanul szeretni, vagy ha nem, akkor ezt az érzelmet soha sem tudja többé hiánytalanul kialakítani magában. Ezért a szülőknek modellekké kell válniuk. Tudatában kell lenniük annak, hogy életük minden mozzanata nevelés. Úgy tűnik, hogy a legjellegzetesebben krisztusi vonásokat is vagy a keresztény család „nyomtatja be” a gyermek lelkébe, vagy hiányozni fognak ezek a keresztény közösség életéből. Érezzük-e felelősségünket?

Karácsonykor *levelet* kaptunk egy olyan hétgyermekes családtól, amelyben elevenen él ez a felelősség. Idézek belőle: „... a szándékában Isten országát építő ember, tudatosan követve a krisztusi példát, törekszik az adásban megnyilvánuló szeretetre, a szelidségre és a szerénységre. Mivel ezt a magatartást tartja a lehető leghelyesebb, legcélzesebb életűnek, szeretni gyermekei számára is azzá tenni. A gyermektől állandó, tudatos szeretet-törekvést nem várhat az ember, hiszen az felnőtteknél is komoly erőfeszítést kíván. Az életkori sajátosságok figyelembevételével megismertetjük gyermekeinket Isten országával, nekik való feladatokat bízunk rájuk. – Egyik legnagyobb gondom és problémám ezzel kapcsolatban otthon is, otthonon kívül is a gyűlölködés csirínak felszámolása a kicsinyekben. Sokszor és könnyen veszekszenek, csúfolkodnak, gúnyolódnak, irigykednek. Nem lehet itt szüntelenül Isten országára hivatkozni. Nem akarom, hogy szólamná váljanak lényeges gondolatok. Tudom, hogy a személyes példa hat a legmélyebben. Alkalmadtán hivatkozom ugyan rá, de nem állandóan. Tudatosságot egy-egy esetben várhat tőlük az ember. Érthető, hogy nem tudják a vélt vereséget mindig elviselni. ... Arra az álláspontra helyezkedtem: Te ne kezd! Érzem, ez nem helyes, mert ha nem is kezd, hanem folytatja, annyira elmérgesedhet a helyzet, hogy nem különb annál, aki kezdte... Súlyos problémám, hogy milyen irányítást adjak nekik, nehogy az iskolai, vagy óvodai közösségben visszahúzódnak,

elvonulóvá váljanak. Ugy szeretném ezen a téren alakítani őket, hogy az a magatartás, amelyet most kívánok és elvárok tőlük, később majd saját benső énjükből fakadjon, hogy tudatosult szabad akarattal a Szeretet útját válasszák..."

Ez a levél olyan áldozatos emberek gondolkodását tükrözi, akik – ezt a gyermekek száma is mutatja – életüket tették rá Krisztus követésére. Őket már a módszerek kérdése érdekli. Módszertani kérdéseket azonban csak akkor vet fel az ember, ha már megismerte, és átértette a *Szentírás tanítását*. Ezt az utóbbi feladatot így is megfogalmazhatjuk: meg kell szerezni, és állandóan *fejlesztünk kell keresztény műveltségünket*. Egyházközségi szinten ez azt jelenti, hogy a szülőket meg kellene tanítani arra, hogy ne csak regényszerűen, hanem minél több konkrét haszonnal tudják tanulmányozni a szent szövegeket. Képesek legyenek egyes részek önálló feldolgozására, értékelésére. Módszertani kézikönyvet kellene írni neves hazai szakembereinknek, de addig is, a templomi oktatások keretében, meg kellene valósítani, hogy a résztvevők papírral és ceruzával a kezükben szerezzenek gyakorlatot a szövegek tanulmányozásában, kapjanak útmutatást, vázlatot, kisebb feladatokat egyes anyagrészek elemzésére. Propagálni kellene a már kialakult jó módszereket. A Szentírásban jártas szülők beszélde, életalakítása, otthoni közösségi szentírásolvasása szilárd elvi alapot adna a család harmonikus fejlődéséhez.

Az ember természete olyan, hogy amit megélt, azt nem tudja magában tartani, igyekszik átadni. Ha a szülők számára élmény lesz a Szentírás fenti módon történő olvasása, akkor egy lépést teszünk előre az ősegyház gyakorlata felé. Az *ősegyház nem foglalkozott a gyermekek hitoktatásával, ez kizárólag a szülők feladata volt*. A közösségben csak a felnőttek továbbképzésével foglalkoztak. Hazánkban is van olyan plébánia, ahol a plébános a 10 éven aluli gyermekek oktatását visszaadta a szülőknek. Ha a szülők felkészületlenül érzik magukat erre a feladatra, a plébános szívesen képzi rá a szülőket.

Nyilvánvaló, hogy a vallásos műveltség bármely szinten való megszerzése és továbbadása *időt és energiát* igényel. Idő kell ahhoz, hogy a szülők eljárjanak a felnőttoktatásra. Idő kell ahhoz, hogy a szülők (bármelyikük!) elvigyék hitoktatásra gyermekeiket. Néhol szép eredmény mutatkozik: egyes templomokban majdnem annyi a szülő, mint a gyermek. Ezek az emberek ráérnek erre. „Ráérő” emberek nélkül azonban nem lesz Istennek országa. Éppen ezért fontos, hogy helyesen értékeljük azt a magatartást, amelyet napjaink rohanó embere így fejez ki: ... „nincs időm! Ha hazamegyek, ki akarom pihenni magam, hogy erőm legyen holnapra”. Különösen férfiakat kísért meg ez a magatartás. Mondjuk ki ezért nyíltan: a munkaviszonyból eredő kötelességek teljesítése nem elég az üdvösségre. Munkaviszonyunk folyamán a munkáltatótól fizetést kapunk, s munkánkkal „nem tettünk többet, mint ami kötelességünk” (7). Isten szemében ettől még „haszontalanok” vagyunk úgy, mint a talentumát nem kamatoztató szolga (8). Az a család-apa tehát, aki munkájából hazatérve úgy véli: megtette minden kötelességét, nyugodtan pihenhet, olvashatja újságját, még messze van Isten országától. (Sőt a tisztességes emberek földi országától is, ha elnézi, hogy felesége kétszerannyit dolgozik, mint ő. Nincs kétfajta teherviselés. Meg kell hirdetnünk az apák „második műszakját”) Nemcsak arról van azonban szó, hogy a férfiak felzárkózzanak a nők mellé, hanem többről is. Korunkban, a világi életben már régen elvetettük az elavult, szentimentális családmodellt, és a nő egyenjogú lett a társadalmi életben. Hasonlóképpen, a *család nem lesz keresztény, ha el nem vetjük a múlt vallási családmodelljét*. E szerint a férj az ész, a nő a szív. Az anya tanítja a gyermeket imádkozni, az anya viszi a templomba, a katekézisre. Hányszor vallották az elmúlt évek során a fiatalok, középkorúak egyaránt: csak anyám kedvéért tettem. Az apa legfelsőbb jóváhagyólag nézi a család vallási életét, hátul megáll a templomban, vagy vállalja a családi autó vezetését. A fiatalok élesszeműek: annyiba veszik a vallást, amennyibe a család feje. Éppen ezért halaszthatatlan a férfiak „vallási emancipációja”. A hatékony világnézeteket férfiak képviselik.

Az előbb idézett levlérfézetben volt egy kifejezés, amely lehetőséget ad arra, hogy szélesebben is megrajzolhassuk a család tevékenységének horizontját. Ez a kifejezés: az *adásban megnyilvánuló szeretet*. A „példájával és tanúságával ... világozást gyújtó” (9) család számára törvény a hegyi beszéd tanítása. A

családtagok a „nem magamnak, hanem a családomnak vettem” önátadásával nem írhatják le az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit. Beszelnünk kell tehát róla: mekkora rekesz lehet a család erszényében mások számára? Ugyanígy kérdés: van-e időnk nem-családtagok számára, van-e időnk, energiánk más családok számára? A „Gaudium et Spes” szerint „a család a maga lelki kincseit nemcsak lélekkel megosztja a többi családdal” (10) és a praktikus „Apostolicam actuositatem” szerint a család gyakoroljon aktív vendégszeretetet, szolgálja a szükségben lévő testvéreket. Fogadjon örökbe elhagyott gyermeket, fogadja be szeretettel az idegeneket. Támogassa a katekézist. Segítse az anyagi vagy erkölcsi nehézségben élő házasokat, az öregeket (11). Széles spektrum ez, amelyet sajátos körülményeink mindig nagyon konkrétan rajzolnak elénk. A legtöbb, amit a keresztény családok egymásnak adhatnak, hogy segítik egymást a *keresztény családkialakítás munkájában*. Átadják egymásnak tapasztalataikat. Csak a legfontosabb területeket említem. A családi élet liturgiája: a közös imádkozások módja, közösségben történő lelkiismeretvizsgálat, megtanítani a gyermekeket arra, hogy saját szavaikkal is tudjanak imádkozni. Talán a legkevesebb a gyakorlatunk a családi szentírásolvasásban, s ebben aligha várhatnak a keresztény családok máshonnan segítséget, mint éppen egymástól. Biztos azonban, hogy ily feladatok megvalósításával válik a keresztény család az egész közösség energiaforrásává, és így árasztja „szét a világban azt a lelkiéletet, amely áthatja a szegényeket, a szelídeket, a békeszeretőket”, összegezve: a boldogokat (12). Csak a nem önmagának élő család fogja „nyilvánvalóvá tenni a Megváltó élő jelenlétét a világban” (13).

Sokfelőli halljuk, hogy a család válságban van, elavult ez az életforma. Az ilyen nézetek legjobb, konstruktív cáfolata a hívő emberek családi közössége. Tartsuk ezért elsőrendű fontosságúnak a szeretetgyakorlás legalapvetőbb földi keretének, a családnak krisztusi építését; tegyük lehetővé, hogy a benne rejlő értékekkel szilárd alapja legyen a hívő élet megújításának.

JEGYZETEK

1. Ef 5, 21–33 és 6, 1–4; Zsid 13,4; 1 Kor 7, 1–11 stb. — 2. Lumen gentium 32. — 3. Lumen gentium 31. — 4. Lumen gentium 35. — 5. Lumen gentium 35. — 6. Esti Hirlap, 1971. július 28. — 7. Lk 17,10. — 8. Mt 25,30. — 9. Lumen gentium 35. — 10. Gaudium et spes 48. — 11. Apostolicam actuositatem 11. — 12. Lumen gentium 38. — 13. Gaudium et spes 48.

Lényeges újítások a keresztelési gyakorlatban Franciaország területén. — A francia egyház kb. tíz év óta úttörő munkát végez a keresztség kiszolgáltatása kérdésének teológiai-lelkipásztori megoldásában. Már 1965 óta kötelező volt a szülőknek résztvenniök a keresztség előtti *oktatásokon*. 1969-ben életbelépett egy új rendelkezés, amely szerint azoknak a szülőknek gyermekeit *nem szabad megkereszteni*, akik visszautasítják az *oktatásokon való részvételt*, illetve akiknek nagyobb gyermekeik nem járnak hitoktatásra. A leggyökeresebb újításokat azonban az 1970–71-es év hozta. Több egyházmegyében — a püspöki kar engedélyével — új gyakorlatot vezettek be: *Észerint a vallásilag kö-*

zömbös szülők gyermekeinek az egyházbá való felvétele több lépésből áll: 1) A szülők *kérlik* gyermekük keresztségét — a lelkipásztor hivatalosan tudomásul veszi ezt, s ettől kezdve katechumenként (hit-jelöltként) tartja számon a gyermeket. 2) A gyermek hitbeli alapkiképzés után, kb. 10 éves korban *részesülhet a keresztség szentségében*, és járulhat szentáldozáshoz, ha lelkiileg érett a szentségek felvételére. 3) Végül 18–20 éves korában *kapja meg a nagykorúság* — a bérmálás szentségét. — Az eddigi eredmények nagyon biztatóak. A püspökök és lelkipásztorok a kereszténység komolyanvételéről, a hit elmélyüléséről számolnak be a kezdeményezés következményeként.

„A család a teljesebb emberség iskolája. Hogy azonban életének és küldetésének teljességét elérhesse, szükség van a házastársak jóindulatú lelki kapcsolatára, egyetértésére, a gyermeknevelésben pedig a szülők szorgos együttműködésére.” (Az Egyház a mai világban, 52.)

TÁVLATOK

HOGYAN BESZÉLJENEK A SZÜLŐK ISTENRŐL?

Megváltozott korban és helyzetben éljük mindennapi életünket. A környezet világ-szerte már nem „keresztény”, amint azt néhány évtizede még állítottuk (hogy mennyi alappal, azt most ne döntsük el). Véget értek azok az idők, amidőn „elszigetelten” lehetett keresztény családi életet élni. A keresztény ember és család ma épp úgy bele van ágyazva környezetébe, a társadalom életébe, mint minden egyéb felfogást valló ember és család.

Elmúltak azok az idők is, amelyekben a szülők kényelmes álláspontra helyezkedhettek: az iskolában majd úgyis megkapják gyermekeik a szükséges vallási ismereteket, a „hit- és erkölcsi nevelést”. Tudjuk azonban, hogy az iskolában régen sem lehetett kereszténnyé válni. Nem, mivel a gyermekeknek sokkal előbb, a családi élet meghitt légkörében, s nem az iskolában, templomban kell találkozniuk Istennel.

Mindez természetesen nem új megállapítás, érvényben volt évtizedekkel ezelőtt is. Amit ma újként lehet, sőt kell a család vallásos nevelésében alkalmazni — amint erről Klemens *Tilmann*, a neves *valláspedagógus* „Wie spricht man heute in der Familie von Gott? 1971² c. munkájában ír — az *istenkérdésnek helyes felvetése és megválaszolása*. Mert aligha lehet kétséges, hogy ma nem a nagymama módján, stílusában kell a kisgyermek előtt Istentől szólni. Hát akkor hogyan?

A válasz megadását kicsit távolabbról kell bevezetni, vallja *Tillman*. Mert minden Istentől kiejtett szó, amit a gyermekek *szüleiktől* hallanak, hamis, hitelét veszített lesz, ha csakis ő előtűnik, mintegy az ő számukra kiejtett szó lesz csupán. Mert minden őszinte, becsületes szülő azt mondja el, azt adhatja tovább, amit maga is ismer, és hittel megvall Istentől. Azok a szülők viszont, akik *között* vagy akik számára Isten sohasem „téma”, akiknek gondolatvilágából, lelkéből hiányzik Isten, — aligha lesznek hiteles tanúi Isten ügyének, nevének gyermekeik szemében.

Természetesen mindez *elvi megállapítás*-

ként szinte magától értetődően hat. De milyen lehet, legyen a *gyakorlat*? Hogyan s miért, mikor beszéljek feleségemmel, férjemmel Istentől, — hogy hiteles tolmács lehessenek gyermekeim előtt is? Minden ember találhat itt egyéni beállítottságától függően más és más utat-módot. A zárkózottabbat segítheti a nyitottabb házastárs, a kevésbé vallásos beállítottságút — kellő tapintattal — a mélyebben hívő. Olykor egészen „tárgyi” probléma indíthatja el a beszélgetést, pl. milyen képet, feszületet tegyünk a gyermek szobájába, a lakásba? Mit is feleljek, ha gyermekünk Istentől kérdez? — ha nem akar este imádkozni? Az ilyen „elméletibb”, tárgyibb kérdéseknél sokkal mélyebbről tör fel, amidőn nehéz helyzetben, esetleg tragikus szituációban így szólal meg egyikük: Ki tudja, mire volt ez jó? Talán a Gondviselés keze van a dologban? — Máskor közös élmény, egy közösen meghallgatott prédikáció, esetleg film, egy felemelő hangverseny indíthatja el a beszélgetést. — Még mélyebbről fakad, ha közös életproblémáikba vonják be Istent, ha hitük segítségével akarják különféle konfliktusaikat feloldani. Ilyen válsághelyzetek már számos házaspárt vezettek el — közös beszélgetés után — tisztultabb istenfogalomhoz, istenélményhez. Persze, ilyen nyíltan is fel lehet tenni egymásnak a kérdést: voltaképp kire is gondolsz, amikor Istentől szólsz, amikor őt emlegeted?

Azok a házastársak, akik az ilyen s hasonló kérdéseket kimondják egymás előtt, egyre alkalmasabbakká válnak arra is, hogy valóban őszintén szóljanak gyermekeik előtt is Istentől. A kisgyermek sokat kérdez, s válaszokat is követel. Istentől hallhat másutt is, nem csupán odahaza. A válaszokat nem szabad elodázní, még kevésbé megtagadni. Ugyanakkor ezek a válaszok csakis akkor lesznek hitelreméltóak, ha valóban a szülők meggyőződését tükrözik, ha maguk a *szülők is őszintén kereső és kérdező, nyílt emberek*. Mernek, akarnak, tudnak egymás előtt is Istentől beszélni.

Feladatuk mindenekelőtt az, hogy tanítsák meg gyermekeiket a kérdezés helyes

módjára. Tanuljon meg a gyermek *Istenről helyesen kérdezni*. Lehet-e pl. helyes válasz adni a gyermeki kérdésre: hol is van tulajdonképpen Isten? Hol lehet? – Tán az égben, ahol az űrhajók keringenek? Vagy: mindenütt? – akkor ebben a gyufásdobozban is? Nem a lehetséges válaszban, hanem az *ilyen* kérdésekben van a hiba. Mert lehet-e arról kérdést feltennem: milyen szaga van a rádióhullámoknak? Hány deka a hanghullám? Vajon Isten valamilyen „dolog”, tárgy-e, amely valahol van? Vagy *clyan* élőlény, mint az ember? Ugyelünk-e arra, hogy Isten *másképp* létezik, mint a tapasztalható dolgok, élőlények? Ő mindig *mint Isten* van jelen. Ezért helyesebb, ha így válaszolunk: Isten mindig és mindenütt *közel van hozzánk*: Isten mindenütt ott van, ahol az emberek szeretik őt. Egy kisgyermek szinte meglepően okos választ adott: Isten felettem és alattam, körülöttem és bennem is él! Jó válasz, mert a hol?, a hely problémája helyett a *személyes Isten-kapcsolat*-ra helyezi a hangsúlyt.

Természetesen semmiféle „patent-választ” nem lehet előre megadni. Talán megfelelőbb ezért, ha így tanítják meg a szülők a kisgyermeket kérdezni: hogyan, miben jelentkezett, él Isten az én életemben? Az ilyen s hasonló kérdések már eleve kizárják, hogy a gyermek Istenre, mint „vizsgálandó tárgyra” kezdjen gondolni. A *személyesen működő és szerető Isten* „titkát” kezdi így a gyermek lassan felfedezni. A tudomány felülvizsgálhatja a kezét – amely jót tesz, felülvizsgálhatja a hangot – amely kedves, szeretetet áraszt, a szemet – amely jószágos, de mindezekben nem képes saját módszerével felfedezni a szeretetet. Ezt személyesen kell átélni, felfedezni, tudomásul venni.

Hol jelentkezik Isten az emberéletben? Fontos kérdés, sokféle válasz adható rá. Ezerfajta módon és eseményben. Abban, hogy létezem, mivel ő mindig volt, van és lesz, ő az, akiben élek; abban, hogy nemcsak külső parancsra, hanem belülről is a jót kell tennem, ezt parancsolja lelkiismeretem; abban, hogy örökké él bennem a kérdés: miért?; abban, hogy ajándéokra vágyom, és ajándékozni akarok, hogy mindkét vágyódásom kimeríthetetlen; – mindezekben és még számos *élményben* már közvetlenül ugyan, de a földi valóságok felvillanásában jelentkezik így az Isten már a kisgyermek életében, – amint a „szeretetet” is a kézsímogatásról, az arcvonásról „ismeri fel”, a meleg hangból „olvashatja ki”.

Ne zárjuk be Isten soha a „mennyeországba”. Keressük, mutassuk meg hangját, tetteit, szeretetét az élet apró és nagyobb eseményeiben. „... keressük Isten, hátha rátalálunk, míg utána tapogatózunk, hiszen

nincs messze egyikünkől sem. Benne élünk, mozgunk és vagyunk” (Ap Csel 17,27–8).

Természetesen nem szabad a problémát túlon túl *leegyszerűsíteni* sem. Mindez bizonyos értelemben talán egyszerűnek tűnhet a felnőttek, de nem a gyermek számára. Mindebben ugyanis nincs zök csupán külső tények, események megismeréséről. Meg kell tanítani a kisgyermeket arra is, hogy a világból, eseményekből kiindulva, – lassan önmagába is tekintsen. Ez a „belső látás” azután rávezeti lassan a felelősségtudatra (persze nem úgy, hogy fenyegetünk Istenrel), a vágyaiban (biztonságérzet, szeretet-igény, elismerés igénye), az élet értelmének megvilágításában (tanulás, munka, a „szeretet tettei”), – hogy mindebben *valamiképp* jelen van Isten is. Az ilyen sejtetések és megsejtetések nyomán kezd valóban kérdezősködni a „hol is van?” problémával kapcsolatban.

A családapának és édesanyjának nem az a feladata, hogy Isten pontos katekizmus-válaszokban állítsa gyermekei elé. Természetesen a „rávezetés” nyomán is bizonyos „tudásanyagot” szerez a gyermek, de mennyire más ez, mint a katekizmus tanulósa során elsajátított ismeretek. Az a gyermek, akit szülei – bármely kezdetleges – tapasztalatok kapcsán vezetnek el Isten „ismeretére”, aligha fog elpirulni azért, hogy nem tanulta meg a „hittan-leckét”. Nem a kötelességmulasztás nyomán támadt büntudat, hanem az élmények láncolata fogja számára megmutatni az utat Isten felé.

Nem áltatjuk-e magunkat? – veti fel a kérdést Tilmann. Nem hangzik-e mindez túl szépen? Ma, amidőn annyi szörnyűséget lát és hall a kisgyermek – véres kimenetelű balesetek, háborúkról szóló híradás, éhhalál, szociális igazságtalanságok, stb. – lehet-e hitelt érdemlően a jó Istenről szólni? El lehet-e hallgattatni akkor, amikor pl. ilyen kérdést tesz fel: miért kellett a kistestvérem meghalnia, miért kellett a nagypapának annyi fájdalmat elviselnie? Nem tehetette volna meg a jó Isten, hogy a vonatösszeütközést elkerüljék? – Az ilyen kérdések s a velük összefüggő realitások tudomásulvétele elől nem szabad kitérni. Nem feledhetjük: Isten nem csak a „jóisten” vagy a „szerető Atya” módján jelentkezik a gyermek világában. Meit „ha az Isten oly hatalmas, akkor végtére is nem ő felelős mindenért?” – jöhet a meglepően reális kérdés? S az ilyeneket nem lehet elhallgattatni oly „kegyes” intelmekkel: ezt a kérdést az ördög sugallta! Minderre még vizsgatérünk, de már itt is meg kell jegyeznünk: Istenről szólni egyáltalán nem könnyű dolog a kisgyermek előtt. Nem, mivel Isten maga nem „csekélység”. Túlon túl nagy

ahhoz, hogy félvállról vehetők a róla szóló beszédet, az őszintén feltörő gyermeki kérdések.

Isten fény és homály, akinek képe olykor – az élet nehéz óráiban – elhalványul, sötétségbe burkolódik. Isten *titok*, már a gyermeklélek számára is lenyűgöző, de olykor nyomasztóan nagy titok. Az élet tapasztalható szörnyűségei viszont realitások. Könnyen kéznél lehet ezét a megoldás: minden rosszért Istent teszi a gyermek felelőssé. S a „szívtelen”, megnemértő Istennel egykönnyen szakíthat. Isten persze máskor ragyogást, örömet is jelenthet, így tölti el pl. az ajándékot kapó kisgyermek lelkét. Isten valóban fényben és homályban jelentkező titok. Mindaz, aki a „valódi” Istent meg akarja találni: *Jézus Krisztus útján* juthat el őhozzá. Az által, aki szenvedő embertársá vált, egy lett közülünk. Őbenne ismerhetjük fel az Atya jóságát, Isten ajándékozó szeretetét, Isten igazi „arcát”. Mindaz, aki számára Isten még rejtett, homályban élő, sötétségbe burkoló Isten, Jézus Krisztusban megismerheti a világosságot. Ő az az „ajtó”, amelyen át bepillantathatunk a fény birodalmába.

Fontos minden természetes tapasztalás és élmény, de egyikük is összességük sem elégséges. A nyitott, a mindig nyitva maradó kérdésekre újra és újra: a válasz *Jézus Krisztus*. Ő, akiben megjelent közöttünk Isten jósága és emberszeretete. Krisztusban szerezhet újszerű tapasztalatokat az életől már a kisgyermek is. Aki Jézus felé fordul, vele lép kapcsolatba és e szerető kapcsolatot önként nem szakítja szét: az jó lesz, megbízható lesz, s választ kap a baj, a szenvedés miéért. Tapasztalatai mérhetetlenül gazdagodnak: a hívó tapasztalásra tesz szert. Látóvá lesz, és a sötétség óráiban is a Felőle érkező világosság fogja vezetni.

Ne veszítsük el türelmünket, ha még csak általánosságokban beszélünk. Bármennyire is fel kell készülniök a szülőknek a részletekbe menő válaszokra, a legfontosabb, hogy jól megjegyezzék: *Isten nagy-nagy titok*. Ne röstelljék, ha soha nem szólhatnak órála úgy, mint akik mindennel tisztában vannak. Ha így járnának el, „hamis prófétaikká” válnának, hitelüket veszítenék. Isten titokzatosságában csodálatos *ellentétek* feszülnek. Fiatalság és öregség kizárják egymást, Isten mégis egyszerre „öreg” és „ifjú”; ő közel, s mégis nagyon távol áll hozzánk; uralkodik, s mégis szolgálatunkra jött el; örök boldogságából jött közénk, hogy fenékiig őrítse a szenvedés kelyhét; mindenható és mégis tehetetlen, annyira, hogy el kell tűnie, ha az ember ellene fordul, gúnynyal illeti. Isten *minden*, és mégis a meg-szólítható, örök *személyes Te*.

Mindez megsejtetheti: Isten oly örök Titok, akinek titkát nem „megoldani”, hanem csodálni lehet csupán. A benne lévő ellentétekből már a kisgyermek is átvesz, átél valamit, amidőn egyszerre tapasztalja meg az *embernek* erejét, hatalmát, de egyszerre mind kiszolgáltatottságát és tehetetlenségét is. Így lesznek a szülők is képesek lassan *megalapozni*, hogy helyesen szóljanak Istenről. Beszédük ugyan nélkülözi a teljes világosságot. Emberi logikával soha nem lehet szólni. Válaszuk mégis helyes lesz, mert csodálatra, tiszteletre, imádságra hangol. Hoszszú utat kell megtenniük, hogy Istenről lassan egyre helyesebben szólhassanak. Erre az útra már gyermekként rá lehet lépni, s épp a szülők kötelessége, hogy gyermekeiket első lépéseiknél kézenfogva vezessék. Kötelességük ez, mert „ők a család *püspökei*”. Már Szent Agoston így tartotta ezt. Dolguk talán mégis könnyebb, mint a püspököké, mert maga a Teremtő rendezte úgy, hogy könnyebb legyen. Mivel nem ékes szavakkal, nem bizonyítással, hanem oly beszéddel kell gyermekeik előtt megnyilatkoznium, mely hatékonyabb lehet bármely más szónál. A kisgyermeket a *szülők tettei, példája* nyomán szerzett tapasztalatok vezethetik – mielőtt még a szavak mélyebb jelentését felfoghatnák – Isten felé.

Egyenesen csodálatraméltó az a sokrétű gondoskodás, amellyel a szülők már kisdedekortól *válnak gyermekeik gondviselőivé*. Ez a szülői gondoskodás visszatükrözi Isten *gondviselő jóságát*. Szeretetükben Isten szeretete, jóságukban és igazságosságukban Isten jósága és igazságossága táruhat fel lassan a gyermekek előtt. Ha valóban ily felelős módon viselkedik a szülő, már aligha lesz szükség rá, hogy „tanmesét” találjon ki, amidőn Isten tulajdonságairól, gondviseléséről beszél. A kisgyermek érzelmi megnyilvánulásokban és tettekben megnyilatkozó szeretetét „vár”, igényel szüleitől. Mindezt még „érdemei” nélkül kapja mintegy előlegezett ajándékként. Mennyire sejteti mindez Isten ingyenes ajándékozó szeretetét.

Isten-élmény lehet mindez, természetesen csak bennfoglaltan. Az *első szó*, az *első Istenről kiejtett szó* mélyíti, realizálhatja a gyermeknek csecsemőkortól szerzett élményeit. Az *édesanyának* döntő szerepe van abban: mikor és mit kell először a gyermeknek Istenről mondani. Talán ő „érzi át” a pillanatot „jelentőségét”, amikor pl. a kis Laci vagy Ili felmászik ólébe és átöleli. Ekkor mondhatja pl., hogy „milyen szép is, hogy annyira szeretsz, hogy szeretjük egymást. Látod, minden ilyen szép szeretetben itt van, jelen van a jó Isten is”. – Vagy ha pl. a család számára egy kívülálló személy

örömet, segítséget nyújt, újra az ajándékozó, a boldogságot szerző Istenre lehet telnelni a szót. De még a szép piros almáért vagy narancsért is hálát lehet közösen adni Istennek. Esetleg egy ilyen örömlény adhatja az édesanya szájába az első, spon-tán megfogalmazott és közösen elmondott imát: Köszönjük neked Istenünk, hogy örülhetünk, hogy ízlik az, amit a Te jóságodból veszünk.

A gyermek így lassan tudatára ébred: a jónak valamiképp köze van Istenhez. Ha édesanya, édesapa Istenről szólnak, oly szépen, melegen néznek rám is. Vagy: Isten oly erős, oly sokat segíthet, többet, mint bárki más. Édesapa is figyelmeztetett: hozzá kell fordulni, tőle kell sok mindent kérni, neki kell sok mindenért hálát adni. – Így alakul ki lassan bizonyos „istenfogalom” a gyermekben, nem „tanulás”, hanem a szülők tettei, példája láttán, szavai nyomán. S az ilyen élmények – milliók tanúskodnak róla – egész életén át elkísérik az embert.

Talán észrevettük, hogy *nem esett mind-
eddig szó pl. felhőkről, égről, trónusról, ko-
ronáról és ehhez hasonlókról. Nem, hanem
csakis a valóban tapasztalható élményekről:
a szülőkről, azok viselkedéséről, a föld ter-
méséről, stb. beszéltünk. A fantázia- és me-
sevilág képeit nem kell, nem szabad Isten-
nel kapcsolatba hozni. Nem, mivel Isten ve-
lünk van, velünk él hétköznapi életünkben,
élményeinkben. – S ugyancsak: nem beszél-
tünk „Jézuskáról” sem. Istent ne „göndör-
hajú gyermekként” kezdje a kisgyermek
megismerni. Egyébként is: a gyermek első
természetes kapcsolata nem társaihoz, ha-
nem szüleivel köti őt. Arra is ügyeljünk,
hogy Isten, esetleg a mennyei Atya és Jé-
zus Krisztus közé ne tegyünk egyenlőségje-
let. Végül pedig: igaz, *valamit* ismerünk Jé-
zus gyermekkoráról is, bár nem sokat; vi-
szont a tanító, szerető, szenvedő és keresz-
ten meghalt, a feltámadt Jézus Krisztus:
nem a Jézuska.*

Nem szabad azonban félnünk a „jó Isten” említésétől. Manapság ugyan gyakran – és helyesen – rámutatnak, hogy a szíre-szóra emlegetett „jőisten” hitelét veszített „isten” lett. Olcsó és sztereotip kifejezés, mely idegen a hétköznapi kemény valóságától. A fentebb említett szeretet-élmény, jóságélmény stb. alapján azonban igenis helyes a megfelelő módon értelmezett jó Istenről szólni. Ez a nyomatékosítás ugyanis kiemeli a gyermek számára, hogy az Isten valóban jó, aki szeret, és akit neki is szeretnie kell. Ezért kell pl. neki is jónak lennie. Egyszersmind a két szó összekapcsolása reális gyermeki hangulattal fejez ki, mely őszinte, valóban gyermeki érzésből fakad; ezt mélyíti a kisgyermek szívében Istennel kapcsolatban.

Előbb-utóbb üressé, sőt tévéssé válhat minden Istenről folytatott beszél, ha a szülők kezdetül fogva nem kapcsolják hozzá az Istenrel való beszédet is. Isten nemcsak tárgya kérdéseinknek, nem csupán alapja, magyarázója a dolgoknak s életünknek, hanem az *élő, velünk együtt élő, minket néző, szerető, hívó, váró, ajándékozó Valaki*. Az örök, titokzatos nagy TE, akihez a legintimebb bizalommal fordulhatunk. – Az első spontán hálaimáról már fentebb szöveztünk. Az imádságos „*mindentmegbeszélni-Istennel*” a folytatás. Istenünket minden „érdeklí”, ami csak velünk történik, amit teszünk, ami minket is érdekel, aminek örülünk, vagy ami miatt épp bánkódunk. Jegyezzük meg azonban: még mindig a spontán, nem a „fix szöveggel” mondott imáról beszélünk, az imádságos *magatartásról*, az ilyen lelki-ület alakításáról, az erre való nevelésről.

Külön kell szólnunk a *kérő imáról*. Ez nagyon fontos, hiszen maga az Úr szólít fel az evangéliumban, hogy bizalommal kérjünk. Erre már a kisgyermeket rá kell vezetni, rá kell nevelni. Ugyanakkor két komoly hibát is szem előtt kell tartanunk. Ne imádkoztassuk a kisgyermeket olyasmiről, ami nem egyeztethető össze a természet szokásos rendjével, a fizikai folyamatok rendszerességével. Ha ma azért buzdítanók imára, hogy pl. álljon el végre az országos eső, holnap esetleg már azért fohászkodik, hogy szárnya legyen, és repülni tudjon. Ne engedjük lelépni imáiban a realitások tala-járól. – Azutan ne úgy buzdítsuk imára, hogy elhittjük vele: amit kér, az biztosan – lehetőleg hamar – teljesül. Tanulja meg már kiskorában, hogy Isten holnap esetleg mást, jobbat tervez vele, mint amit ma elképzelsz, kívánsz. Isten még az ő kis ügyeit, azok valódi jelentőségét is jobban ismeri, mint saját maga. Ő olykor valóban azt nyújtja, amit imában kér tőle, máskor azonban azt, ami számára majd több haszonnal jár – mondhatjuk *Szent Agostonnal*.

Ne terheljük túl a kisgyermeket az ima *mennyiségével*. Este kicsit hosszabban, reggel rövidebben, az asztalnál csak rövid fohással – mondják a tapasztalt szülők és valláspedagógusok. Vajon megszeretheti-e az az öt kis testvér – 3–12 év között – az imát, akikkel a szülők még asztali áldás helyett is valóságos kis zsolozsmát mondatnak? Nem érthető-e, hogy a két nagyobbik tekintete egész ima alatt a szüleiktől való félelem és a düh érzéseit tükrözte?

Valóságos „veszedelem” lehet a gyermek vallásos nevelésénél, ha – különösen a szokásos dac-korban – szíre-szóra *Isten büntetésével* fenyegetik a szülők. Az Istenről való beszéd e vonatkozásban térhet el leginkább a helyes normától. Pl. a gyermek dacból nem akar elindulni, azután mégis

megteszi, majd elbotlik. Látod — mondják a „bölc” szülők — Isten büntetése! Először is nem igaz, amit a szülő így állít, másodszor milyen rombolást végez a gyermek lelkében az ilyen beszéd! Milyen elképzelése lesz a gyermeknek Istenről?! Mennyire okosabb volt az a fiatal anya, aki kislfiának — amikor ez egy tojást vágott a földhöz, s megkérdezte: ugye szereted Pistikét? — így válaszolt: Igen, szeretem, de a tojást földhöz vágni nem szép, helytelen dolog. — A gyermek lelkében — kis magyarázat után — a helyes asszociáció merülhet fel: Isten szereti őt, de nem szereti a rosszat, a rossz cselekedetet. Szeret még gyarlóságainkkal is, de — ha szeretni akarjuk — kerülnünk kell a rosszat.

Igaz, a jó példa többet ér minden szónál, mégis van *ideje és helye a beszédnek is*. A 3–4. életévében valóságos kis filozófussá, teológussá válik a gyermek. Minden érdekli, ezernyi *miért?*-et mond. Ébredezni kezd benne az ember ősi igénye: érdekli a dolgok célja, értelme. A sok miért végén (és nem szíre-szóra) nyugodtan adhatja a szülő a választ: mert Isten így rendezte el, így akarta. A gyermek így lassan átéli, hogy minden problémájának végén (vagy épp kezdetén) ott áll, és él Isten. — Természetesen itt is óvakodni kell a hibás „rövidzárlattól”. Ne adja ki azonnal a szülő az „adut”: mert Istentől van, mert Isten akarta, stb. Ha így járna el, Istent egyenesen elűzné a valóság világából. Az emberélet bölcsőjétől a sírig elkísér minket a misztériumnak „realitása” is. Ezt a realitást pedig egyenesen bűn lenne Isten közvetlen működésének emlegetésével a gyermek lelkéből kitorúlni. Alig múlték el egy-két év, s a gyermek rájön, hogy becsapták. Nemcsak szüleiivel kapcsolatban kerül így krízis-helyzetbe, rendül meg bizalma, hanem arra is rájön, hogy nem kell, nem is szabad az ilyen hamis „Istenben” hinnie. — A helyes út — ha nem is könnyű a feladat — az lesz, ha már kis-korában megismertetik a világot, az életet, a természetet és a Teremtő valóságos kapcsolatával.

Hogyan is kezdődött minden? — előbb utóbb a *világ kezdetéről* is érdeklődik a gyermek. A szülő óvakodjék attól, hogy kelendő szakértelem és felkészültség nélkül — főleg iskolás kor előtt — „mesélje el” a bibliai teremtéstörténetet. Az ilyen „mese” a gyermek számára előbb-utóbb törést jelentene, a bibliai történeteket szinte szükségképp száműzné a mesék világába. Értelmi képességének korlátai miatt e korban természetesen a „szaktudományos” ismereteket nem képes elsajátítani. Helyesebb ezért itt is, ha a válaszokat a kisgyermek *élményvilágához* kapcsolják a szülők. Valahogy így: Isten nem akarta, hogy földünk, a vi-

lág unalmas síkság legyen, ezért láthatsz virágokat és fenyőfákat... Azt is tudod, hogy sok állat él körülöttünk, a halaktól a sündisznóig, a rohanó szarvasig... Azt sem akarta Isten, hogy fázszál, ezért süt rád melegen a napsugár... Azt is tudta, hogy éhes leszel... ezért kapunk a gabonából kenyeret... És a hó? — hát persze, hogy ez is fontos. Egyrészt azért, mert Isten is örül, ha te örülsz a hóesésnek, ha szánkózol, meg azután a földnek is hasznos, ha a kemény hidegben hó takarja be. — Mindenek előtt azonban azt akarta Isten, hogy a gyermekeknek legyen édesanyjuk és édesapjuk, akik gondoskodnak róluk, míg szükségük van erre. — Látod, végtére is Isten mindent érted, mindent értünk emberekért teremtett, szülött a világra.

Kár lenne az ilyen rövid válaszáért: mindent Isten csinált, — mert akkor ilyen folytatás érkezhette a gyermekajkáról: Hát az autót is? a zongorát is? Ha azután e kérdésekre (melyeket a gyermek vég nélkül szaporít) mindig tagadó választ kell adnunk, akkor szinte „tálaljuk” számára a következtetést: Isten tulajdonképpen semmit sem csinált. — Természetesen a „technikával” kapcsolatos kérdések előbb-utóbb felmerülnek a gyermek gondolatvilágában. A legmegfelelőbb válasz: Isten sokmindent együtt csinált az emberekkel. Így pl. a hegyeket ő gondolta el, azután azt mondta az embereknek: most rajtatok a sor, készítsétek a kövekből, kátrányból utakat. Gondolkodó fejet kaptoktólem, munkás kezeket, amit használnotok is kell!

Ugyelni kell a válaszokra akkor is, amikor Isten *mindenhatósága* kerül szóba. Isten nem tehet meg mindent! Nem akarhatja, hogy az asztalon lévő csésze most hirtelen röpüljön; nem teszi meg, hogy a kezében lévő mag most hirtelen fáva nőjön, stb. Valóban nem képes mindenre, csakis arra — és ezt akarja is — hogy minket szerető akarata érvényesüljön a természetben, a világban. Épp ezért pl. nem hazudhat, nem tesz ostoba tréfákat, — tehát vannak határai mindenhatóságának! Sok mindennek épp előrelátó jósága szab határt. Mert ő ismeri, mi miért jó, miért történik, mi pedig sokszor nem ismerhetjük. Isten valóban megtehet mindent, amit akar. De csakis azt akarja, ami jó, ami beleillik jóságos terveibe. Olyan tervek ezek, amelyek mi nem ismerhetünk meg előre.

A múlt és jelen miért?-jei mellett szükségszerűen jelentkeznek a *jövő, a holnap* problémái is. Miért kellett kis barátjának annyit köhögnie? Miért halt meg, és miért temették el? Hol van most, hol lesz ezután? A kb. négy éves gyermek már észreveszi, hogy *nem minden szép és kellemes az életben*, mert pl. tolokocsiban látja kis társát,

madártetemre akad... Máskor anyja ingerült, apja letört, szülei veszekszenek, sőt verkednek. Háborúról, éhezékről hall. Lassan felébred benne – bármely kezdetleges megfogalmazásban – a *lét értelmének* problémája. Nagy mulasztást követnének el a szülők, ha ezeket a gyermekkori élményeket, kérdéseket látatlanra-hallatlanra vennék. Már korán fel kell hívni figyelmét, hogy minden öröm és szomorúság után elérkezik az az idő is, amikor Istennél kapunk lakást, ahol minden örökre szép lesz. Ott már nem lesz senki beteg, nem kell senkinek meghalni, nem fognak veszekedni, szomorkodni. Isten a jó atya, aki mindenkit meghív az ő otthonába. Ne említsünk mennyországot, mennyeket, mert szinte óhatatlan, hogy a gyermek azt a csillagok „föle”, térben-időben helyezi el. A mennyország a gyermek gondolatvilágában oly fantáziaképeket szül, melyeket később – a mesék világával együtt – már nem vesz komolyan.

Érintettük már a *szenvedés*, baj problémáját. A gyermek kérdéseire ilyesfajta választ adhat a szülő: tudod, hogy a házépítésnél sok nehéz munkára van szükség, azután sok a piszok, szemét, zaj, sok mindent csakis a mérnök ért, aki a házat tervezte. De azután, ha elkészül a ház, minden szép, jó, minden ragyog. Örül, aki beköltözik, ha nem is látta a papíron a mérnök terveit. – A mi világunk is mindig készülöben van, sok még benne a baj. Csak a tervező Isten látja előre, milyen is lesz, ha egészen elkészül. Akkor majd Isten örök és szép otthonunkká alakítja át a világot, ahol boldogok leszünk. – Nem feledhetjük – ezt lassan meg kell értetni a gyermekkel is – hogy a *szenvedés problémája a mi problémánk, az ember problémája. Számunkra* jelent feladatokat, hogy tegyünk ellene valamit; hogy ne legyenek éhezők, hogy kevesebb legyen a rossz a földön. *Mi* vagyunk a hibásak, hogy még mindig annyi rosszat találunk földünkön. Az egymásért való *felelősségérzetet, segítőkészséget* már a kisgyermek szívébe-értelmébe kell betáplálnunk. Igaz, mindent nem tudunk megoldani; marad még tehát, amit végleg nem tudunk kiküszöbölni, – csakis itt lehet és kell beszélünk a végleges boldog otthonról.

A gyermek sokat kérdez, s olykor „kegyetlen” kérdéseket tesz fel. Ilyeneknek tűnnek kérdései, ha a *szülő, a felnőtt ember maga is krízisállapotban* él. Ha hite bizonytalanodik, saját lelke épp sötétségben van – és a felelősségtudat mégis azt követeli tőle, hogy gyermekének helyes válaszokat adjon. Ilyenkor aligha tehet mást, minthogy rokonait, barátait, az egyház tagjait hívja segítségül. A hívő közösség hitének erejében szól, azt közvetíti. Ilyenkor nyugodtan s meggyő-

ződéssel mondhatja: ezt tanítja a Biblia, ez hiszi a keresztény ember, az egyház.

Mikor, és mit szóljon a szülő *Jézusról*? Elvben helyes, ha a fentieknek előrebocsátása után. Természetesen egy alkalmissal látott kép, feszület indítást adhat, hogy már előbb is szót ejtsünk róla. Pl. a feszület látán: Jézus, aki szeret minket. Látod, kitarja karját és hív, át akar ölelni. A töviskoszorúval, szögekkel kapcsolatos kérdésre pedig: Jézus mindenkin segített, mindenkivel jót tett. Sokan mégsem akarták elhinni, hogy őt Isten küldte, vagy tán épp ezért haragudtak rá. Elfogták, és keresztre feszítették. Így halt meg az, aki a legjobb ember volt a földön. Isten azonban új életre támasztotta fel, és hazavitte otthonába. Azóta is övele van, de éppúgy szeret minket, mint amikor a földön élt. Ő fog majd minket az örök otthonba, Istenhez elvezetni. Mi is azért őrizzük Jézus képét (a feszületet), mert ő mindenkinél jobban szeret minket.

El kell kerülnünk, hogy a súlyos dogmatikus tartalmú „Isten Fia” kifejezést használjuk: azt is, hogy Jézust említsük „jó Istenként”. Valóságos embersége, testvér-volta szorulna így háttérbe. Ne csak halálát mondjuk el, hanem arról is sokat szóljunk, hogy jót tett, amikor a földön élt. Ne csak, mint „régén éltől”, mint régmúlt idők alakjáról szóljunk róla, hanem arról, aki ma is él, mindig szeret, és közel áll hozzánk. A szülők nem „hittanarok”, nem „hitoktatók”, – a későbbi iskolás korban még sor kerülhet kiegészítésekre. Ugyanakkor *ne is legyenek aggodalmaskodók*: vajon helyesen, jól szóltak-e Istenről, Jézusról? Ami valóban hívő meggyőződésből, és szívből jön, az utat is fog találni a gyermeki értelemhez és lélekhez. Természetesen a szülőknek *felelősen kell készülniük* feladatukra. Sokat forgassák a hozzáférhető, lehetőleg a modern valláspedagógiai eredményeket felhasználó hit-tankönyveket. Olvassák el az ilyen könyvekhez írt (hazai viszonylatban is kézbevehető) magyarázatokat.

Végző megjegyzésünk: a gyermeket felesleges „túltáplálni”. Semmiképp sem rendkívüli és „csodás meséket” kell kitalálni, ha Istenről szólnak előtte. A feleslegesen sok beszéd csak elrejtí Isten valóságát, elsekélyesíti az igazságot. Ne szóljon a szülő unostalan a „jóistenről”, ugyanakkor azonban ne mulassza el a kínálkozó jó alkalmakat. Ha azután a gyermeket ismételtelen elviszik a templomba, ahol látja, átélheti Isten nagy családjának realitását, észreveszi a keresztkutat, megfigyeli az áldozáshoz igyekvő embereket, – újabb feladatok következnek. Ezeknek elvégzését azonban a *szülők és hitoktatók* már közös munkával kötelesek ellátni.

nr.

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Az év 11. vasárnapja

(Kiv 19,2–6a; Róm 5,6–11; Mt 9,36–10,8)

ISTEN ARATÁSÁNAK MUNKÁSAI

Az aratás kétféle értelemben szerepel a Szentírásban. Sok esetben az ítéletet jelenti, ahol majd végérvényesen szétválasztják a jókat a rosszaktól. Ezt az értelmet találjuk a búzáról és a konkolyról szóló példabeszédben vagy a Jelenések könyvében (14, 14–15). A próféták rendszerint együtt látják a Messiás első és második eljövételét, földi tevékenységét és mennyei uralmát, azért úgy beszélnek róla, mint aki ítélni, aratni jön. Keresztelő János is ezt a stílust vette át: Szórolapáttal a kezében kitakarítja szérűjét: a búzát csűrjébe gyűjti, a pelyvát pedig olthatatlan tűzzel elégeti (Mt 3,12). A mai evangéliumban azonban Isten országának földi aratásáról van szó. Ebben az értelemben szerepel Jn 4,35-ben is: „Emeljétek fel a fejeteket, és nézzétek a szántóföldeket, hogy már fehérek az aratásra”. – Hogyan jellemezzük Isten országának ezt a földi aratását?

Az ember az üdvösség várásában él még akkor is, ha nem gondol rá kifejezetten. Keresi az igazságot, békességet, boldogságot. Mindig vár valamit a jövőtől, szeretné megszűntetni a tudatlanságot, a betegséget, a nyomort és a halált.

Minden mozgalom eredményt akar felmutatni, aratni akar, s mindegyik talál követőket. Mi a kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy a kielégületlenség az ember teremtéséből következik. Isten a maga számára alkotta az embert, saját életét akarja vele megosztani, azért az ember nyugtalan, amíg célhoz nem jut. Krisztus azért jött, hogy a kereső és várakozó ember számára út, igazság és élet legyen.

A kereséshez viszonyítva minden megtalálás aratás. A kötelesség teljesítésével érdemeket szerzünk az örök életre, a hit megtartásával, az erények gyakorlásával, imával, önmegtagadással kialakítjuk magunkban Isten gyermekeinek képét, tehát elővételezünk valamit az örök életből. Földi érdemeink megmaradnak, minden megtérés után felélednek, és így a végén minden jót visszkapunk, hogy az élet teljességét birtokoljuk. Egész életünk a termés betakarítása.

Isten országának ehhez az aratásához kevés a tudatos és buzgó munkás. Ne csak az evangélium hirdetőire gondoljunk, hanem olyan szülőkre, előljárókra, barátokra is, akik példájukkal és figyelmeztetésükkel az örök élet útjára terelik a rájuk bízottakat. Kevés bennük a hit, a vallásos ismeret, a kitartás, a türelem. Ezért kell kérni a mennyei Atyát, hogy tegyen bennünket ilyen munkásokká. Ez az aratás még veritékes munka, de Isten azt akarta, hogy országát mi is terjesszük környezetünkben.

12. vasárnap

(Jer 20, 10–13; Róm 5, 12–15; Mt 10, 26–33)

AZ EGYHÁZ KÜLDETÉSE

Különösen János evangéliumából látjuk, hogy Jézus mennyire átélte küldetését. Az Atya küldöttének mondja magát, s mindenben az ő akaratát keresi. Életét is odaadja küldetéséért. Nem lep meg bennünket, ha apostolait és egyházát azzal bízza meg, hogy folytassák küldetését. Parancsát így részletezhetjük:

A kapott tanítást és kegyelmi tartalmat minden körülmények között tovább kell adni: amit a fületekbe súgtam, hirdessétek a háztetőkről... De parancsával nem akar ránehezedni az emberekre. Nem szolgaságba hajtja őket, hanem az üdvösség örömhírét adja tovább. Aki vállalkozik az evangélium terjesztésére, az a bűnök bocsánatát, az örömet és az örök életet hirdeti. Amikor a szülők megismertetik gyermekeikkel a vallást, nem terhet raknak a vállukra, hanem egész életükre szóló eligazítást és vigasztalást adnak nekik.

Jézus bátorságot önt munkatársaiba: ne azoktól féljete, akik ártani tudnak a testnek... Igazi hatalma annak van, aki az örök életet osztogatja, vagy elveszi. Ezt a felelősséget elsősorban azok hordozzák, akik hivatalból vállalták az evangélium hirdetését, de a maga módján minden kereszténynek kötelessége, hogy életével, példájával terjessze Isten országát.

Megígéri nekik különleges gondviselését. Ezt fejezi ki a kép, hogy hajunk szálaít is megszámlálva tartja. Ide vehetjük azt az ígéretet is, hogy aki először Isten országát keresi, az a földieket is megkapja hozzá (Mt 6,33).

Jézus elkötelezettnek érzi magát azok iránt, akik munkatársai lettek: aki megvall engem az emberek előtt, azt én is megvallom Atyám előtt.

A szentlecke megvonja a párhuzamot a bűn és a kegyelmi rend terjedése között. A bűn s vele együtt a halál egy embertől indult el, s úgy terjedt tovább minden nemzedéken át. A megváltás és az üdvösség is egy embertől, Krisztustól indult el, az embereken keresztül terjed, s így magunk is közreműködünk Isten országának megvalósulásában.

Szent Péter és Pál ünnepe

(ApCsel 12, 1–11; 2 Tim 4, 6–8; 17–18; Mt 16, 13–19).

PÉTER, A HIT EGYSÉGÉNEK BIZTOSÍTÉKA

Péter kellő előzmények után kapta kiváltságát: felismerte Krisztusban az Isten Fiát, és készséggel megvallotta hitét. Máté szövege tehát nemcsak a hatalom megígéréséről beszél, hanem egyúttal bemutatja Péter hitét, mint a keresztény hit mintáját. Péter nem saját erejéből ismerte föl, hogy Krisztus az Isten Fia, hanem az Istentől kapott kegyelem fényénél. Később is tapasztalnia kellett, hogy a hit kegyelmi ajándék. A szenvedés napjaiban ő is megtántorodott, meg kellett tapasztalnia, hogy csak azért tud felemelkedni, mert Krisztus imádkozott érte. Krisztusnak köszönhetette, hogy a hite megerősödött, és támasza lehetett társainak s az egész egyháznak (Lk 22,32).

Két igazság jut ebben kifejezésre. Az egyik az, hogy az egyházban minden kegyelem, kiváltság és hatalom Krisztustól van. Ő a természetfölötti rend forrása, nélküle semmit sem tehetünk (Jn 15,5). Mindenki neki tartozik felelősséggel, és neki ad számot a kapott kegyelmek felhasználásáról. Krisztus azt akarta, hogy egyháza az ő fősége alatt úgy működjék, mint élő szervezet. Itt minden tagnak a szerepe fontos: a pápáé, a papoké, a keresztény szülőké, és azoké, akik másokat tanítanak, vagy a szeretet munkáját végzik. Az egyházban kell, hogy a szolgálat rendje uralkodjék, nem a kiváltság.

A másik igazság az, hogy a papság igazi küldetése a hit elmélyítése és egységének fenntartása. Erre kapta a tanítói és kormányzói megbízatást. Napjainkban, különösen a zsinat óta, kifelé is könnyű meglátni, hogy Péter utóda ebben látja feladatát. Úgy kell vezetnie az egyházat, hogy annak élete tanúságtétel legyen Krisztus mellett. Meg kell szabadítania az elmúlt korok fölösleges terheitől, meg kell tisztítania mindattól, ami botrányt okozhat, össze kell fognia a széthúzó erőket, ki kell védenie a hit ellen irányuló támadásokat, érvényt kell szereznie a Krisztus által akart jogrendnek, s amellet gondoskodnia kell arról, hogy az egyház megmaradjon a szeretet közösségének, és ezt az arcát mutassa kifelé is. Ezért érhető, ha minden misében megemlékezünk a pápáról: azt kérjük, hogy Krisztus rajta keresztül tartson meg mindnyájunkat a hitben.

13. vasárnap

(2 Kir 4, 8–11, 14–16a; Róm 6, 3–4, 8–11; Mt 10, 37–42).

ISTENNEK ÉLTEK JÉZUS KRISZTUSBAN

Jézus abszolút követelménnyel lép fel: aki emberi kapcsolatait többre tartja, mint az iránta való szeretetet, az nem méltó hozzá... Érezzük, hogy saját magát behelyettesíti a főparancsolatba: szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből. Ezekkel a kijelentésekkel is istenfiúságát akarta igazolni.

Kinek szól a felhívás? Mt 11,1-ből látjuk, hogy az egész beszéd a tizenkét apostolnak szól. Elsősorban rájuk vonatkozik, hogy szakítsanak el minden olyan érzelmi szálát, tagadjanak meg minden olyan kényelmet és önzést, amely gátolná őket az evangélium hirdetésében. De ők már a leendő egyházat képviselik, az ő közösségük bővül majd ki világegyházzá. A keresztény élet mindenki számára Krisztus követése, tehát a követelmények érintenek valamilyen formában mindenkit.

Krisztus új parancsot adott, amely szerint még az ellenségtől sem szabad megtagadni a szeretetet. Biztos tehát, hogy nem akarta kiölni belőlünk a rokonok és barátok szeretetét. De tudta, hogy a helyes szeretet mellett van helytelen, önző szeretet is. Krisztus saját személyével nem akart éket verni az egymást szerető emberek közé, hiszen egyszerűen azonosította magát embertársainkkal, akikkel jót teszünk. Az emberek iránti szeretetnek azzal akart lendületet adni, hogy egyúttal magára is irányította azt. De nem akarja, hogy az emberek szeretete éket verjen közénk és öközé. Azt akarja, hogy a házastársak, családtagok és barátok szeretete egyúttal őrá is irányuljon. Erre csak az képes, aki megtagadja rendetlen vágyait, és mindenütt hajlandó felvenni a kötelesség keresztjét.

Van-e ehhez elég erőnk? Remélhetjük-e, hogy kapunk segítséget az ilyen keresztény élethez? A feleletet a mai szentlecke adja meg. Az apostol a keresztiséget úgy szemléli, mint osztozást Krisztus halálában és feltámadásában: meghaltatok a bűnnek, és éltek Istennek Jézus Krisztusban. Őt öltjük magunkra, a belőle kiáradó kegyelmi hatás képesít a hitre, reményre és odaadó szeretetre. Krisztus tehát ezért állt elő súlyosnak látszó követelményekkel. Csak azt követeli, amit ő is megvalósított, s úgy adja hozzá a kegyelmi segítséget, mint titokzatos teste tagjainak.

14. vasárnap

(Zak 9, 9–10; Róm 8,9. 10–13; Mt 11, 25–30).

A KINYILATKOZTATÁS MINT VIGASZTALÁS

János evangéliumában (5, 31–38) Jézus azt mondja, hogy nem akar magáról tanúskodni, mert az nem volna érvényes. Az Atya igazolja őt, amennyiben csodái csak isteni hatalomból eredhetnek. A mai evangéliumban mégis maga fejt ki saját nagyságát. A csodák alapján már megtehetette. De a szövegből kiérződik az is, hogy Máté már a feltámadás utáni időből tekint vissza Jézus szavaira, azért beszél róla olyan biztosan mint a Fiúról, aki különleges kapcsolatban áll az Atyával. A részlet azért is érdekes, mert rámutat arra, hogy mit hozott nekünk Jézus a kinyilatkoztatással és a megváltással.

Elsősorban megismertette velünk az Atyát. Nem filozófiai fejtegetést adott róla, hanem úgy beszélt róla, ahogy ő maga megélte atyaságát. Szavaiból mindenütt kicsendül a teljes bizalom, tisztelet, engedelmesség, ráhagyatkozás. Azt akarja, hogy mi is vegyük át ezt a magatartást.

Isten atyasága rejtve marad azok előtt, akik „bölcsek és okosnak” tartják magukat, de feltárul a kicsinyek előtt, akik alázattal, bizalommal közelednek hozzá, és akik valóban az élet megoldását keresik nála.

Isten atyaságának jele az is, hogy Krisztusban testvért küldött, akinél enyhületet találhatunk az élet terhei között. Ha arra gondolunk, hogy az evangélista már Krisztus feltámadása után írta le ezeket a szavakat, megértjük azok kettős értelmét. Krisztus tanításával, kegyelmével és ígéreteivel már itt a földön enyhületet nyújtot a hívőnek, hiszen megéljük, hogy fáradozásunk nem reménytelen, az élet nem értelmetlen. Még a megpróbáltatásokat is úgy fogjuk fel, mint alkalmat hitünk, szeretetünk és lelki erőnk igazolására. Arról pedig különösen meg vagyunk győződve, hogy közbenjár értünk az Atyánál. A másik értelem az, hogy enyhületet nyújt az örök életben. Ő előre ment, hogy helyet készítsen az Atyánál, és ott saját örökségét osztja meg övével.

Végül Krisztus megtanított arra is, hogy „az ő igáját” hordozzuk az élet feladataiban és terheiben. Pál apostol egyenesen úgy nyilatkozik, hogy az ő sebeit viseli testén (Gal 6,17). Krisztus igája a munka, az imádság, embertársaink elviselése, az önmegtágadás. Általuk öhozzá válunk hasonlónvá, és az ő országának értékeit gyarapítjuk.

15. VASÁRNAP

(Iz 55,10–11, Róm 8,18–23; Mt 13,1–23)

ISTEN GAZDAGSÁGA

Pál apostol a megváltás bőségét így szemlélteti: az emberiség életében elhatalmasodott a bűn, de túláradt a kegyelem (Ro 5,20). A megváltás az irgalom műve, az irgalmassággal pedig nem egyeztethető össze a szűkmarkúság. A magvetőről szóló példabeszéd úgy állítja eléink Krisztust, mint aki szinte pazarolja adományait. A mag nemcsak a szóbeli tanítás, hanem minden kegyelmi adomány, amellyel megvilágosít, és elvezet a hitre. Jut belőle az utakra, a köves talajra és a tövisek közé is. Nemcsak annak adja, akiről előre tudja, hogy gyümölcsözteti. A bizalmat előlegezi, és mindenkit maga felé akar irányítani. Más helyen ezt így fejezi ki a Szentírás: Isten akarja, hogy minden ember üdvözljön, és eljusson az igazság ismeretére (1 Tim 2,5).

A példabeszéd első sorban Isten nagylelkűségét, előzetes szeretetét hangoztatja. Isten mindenkit megelőző jóakaratóval. Ösztönzése benne van a lelkiismeret szavában, mások példájában, figyelmeztetésében és a kinyilatkoztatott tanításban. De ugyanakkor együttműködést követel. Feltételezi személyes szabadságunkat, és azt akarja, hogy vele együtt munkálkodjunk üdvösségünk megszerzésében és az ő országának megvalósításában.

Isten bőkezűségével látszólag ellentétben áll az, hogy nem távolítja el a töviseket, amelyek elfojtják a termést, vagy nem töri fel azt a köves talajt, amely kiveti magából a magot. Ez már összefügg azzal az alapvető kérdéssel, hogy miért alkotott Isten ilyen küzdelmes világrendet. Valószínűleg azért, hogy egyéniségünk kibontakozhassék a tudatos hitben, reményben és szeretetben. Természetfölötti országát éppen a jóra és a rosszra egyképpen hajlamos ember életében akarta megvalósítani, s alkalmat akart adni, hogy igazoljuk hűségünket a küzdelmes élet egész skáláján.

A tudatos hit azzal kezdődik, hogy magunk eldöntjük, milyen talajra hullott bennünk az isteni mag. Az üdvösséget tehát csak önneveléssel, magunk ellenőrzésével és a bűnös hajlamok leküzdésével lehet elérni. Krisztus azért emlegeti az ötven-szeres és százszoros termést, mert az meg is valósítható. Isten bőkezűsége nyilvánul meg, nemcsak az előzetes kegyelem osztogatásában, hanem a hívő ember további vezetésében is.

Nagyboldogasszony vigíliája

(1 Krón 15, 3–4; 15–16; 1 Kor 15, 54–57; Lk 11, 27–28).

MÁRIA A KEGYELEM RENDJÉBEN

Az Őszövetségben tiszteletben tartották a szövetség ládáját, mert az volt a jelképe Isten jelenlétének, ígéreteinek és gondviselésének. Az egyház szívesen alkalmazza ezt a képet Máriára (frigynek szent szekrénye), mivel ő a jelképe annak, hogy Isten közénk jött, osztozott sorsunkban, és vezet az üdvösség útján. Mária azonban eleven jelkép, nem úgy, mint a szövetség ládája. Ő olyan kapcsolatba került az emberré lett isteni személlyel, amilyen kapcsolatban áll az anya gyermekével: a testi együvértartozás be van foglalva a személyes kapcsolat keretében. Mária a hitében foganta az Isten Fiát, ezért jelentette nála az anyaság mindig egyúttal a hitet, az engedelmességet és a szeretetet is. Ezér köszöntötte őt Erzsébet e szavakkal: Boldog vagy, mert hittél (Lk 1,45). Isten maga is gondoskodott róla, hogy a hite igazi emberi küzdelemben erősödjék. Ezért jövendőli meg neki Simeon előre, hogy a lelkét tör járja át (Lk 2,35), s ezért kell igazolnia anyaságát a keresztúton is.

Amint a mai evangéliumból látjuk, Krisztus kifejtette, hogy azok kerülnek vele kegyelmi kapcsolatba, és azok igazán boldogok, akik megteszik a mennyei Atya akaratát, mint ahogyan ő is megtette. Máriában az anyaság a hit és a szeretet kifejezője lett, ezért a kegyelem vonalán is legközelebb áll Fiához, a Megváltóhoz. A mai ünnep ennek a különleges kapcsolatnak a következményeit szemlélteti. Ahogy Krisztus engedelmes volt a keresztthalálig, és elnyerte a megdicsőülést, úgy Mária is egészen hasonló lett hozzá az engedelmességben, vele együtt járta a keresztutat, nemcsak külsőleg, hanem bensőleg is, azért felmagasztalása is hasonló az övéhez. Ebben a kegyelmi összefüggésben természetesnek találjuk, hogy mindenki mást megelőzött a mennyei dicsőségben.

De Mária egyben jelképe a mi üdvösségünknek is. Krisztus más helyen így terjeszti ki anyjának kiváltságait: Azok az én anyám és rokonaim, akik hallgatják, és tetté váltják az Isten tanítását (Lk 8,21). Az üdvösség útja a mi számunkra is csak az lehet, ha követjük Krisztust az engedelmességben, az Atya iránti bizalomban. Mária mennybevetele annak a jele, hogy Krisztus mint fő bevonja saját dicsőségébe titokzatos testének tagjait.

Szent István király ünnepe

(Péld. 4, 10–15. 18–20; Ef 4, 17–24; Mt 7, 24–29).

LELKI MEGÚJULÁS

A szenteket általában az üdvösség rendjében mondjuk nagynak. Szent István esetében szeretünk keresztény múltunkra hivatkozni, amelynek ő volt az elindítója. A magyarság jövőjének a keresztény népekhez való kapcsolása biztosan az igazi haladás útja volt, s nekünk ma is értékelnünk kell a hit fennmaradását, a keresztény kultúra és civilizáció gyümölcseit, amelyek benne vannak, élnek nemzeti hagyományainkban. De Szent István maga nem történetfilozófiára gondolt, amikor a hitet elterjesztette, hanem igazi vallási megtérésre. Olyanra, amilyenről a mai szentlecke beszél: újuljatok meg lélekben és érzületben, s öltöztök magatokra az új embert, aki hasonlít Istenhez, és ezért szent.

Az újjászületés a hitben és a keresztségben megy végbe, mivel ott öltünk magunkra Krisztust. De a kegyelem jelenléte nem szünteti meg emberi gyarlóságunkat. Magunkban hordozzuk a rendetlen kívánságokat, hajlamokat és körülvesznek a kísértések. Megújulásra mindennap szükségünk van. Hozzá kell mérni magunkat Krisztushoz és azokhoz a szentekhez, akik követték őt. Szent István

ebből a szempontból példakép. Mi más történeti helyzetben élünk, más szociológiai és gazdasági feladatok előtt állunk, de az Isten előtti felelősségünk ugyanaz. Szükségünk van rá, hogy a hit világosságánál lássuk meg egyéni feladatainkat, és teljes odaadással valósítsuk meg azokat.

Az állandó erkölcsi megújulás a nemzetnek is feladata. Az emberiség családjában megváltozott a nemzetek kapcsolata is. Ma már a népek nem szigetelődhetnek el egymástól, mások a nagy nemzetek gazdasági és hatalmi lehetőségei, mint a kisebbekéi. De annál jobban előtérbe lépett a szellemi értékek kicserélődésének kérdése: a szabadság, a béke, a szaktudás, az erkölcsiség, továbbá a gyűlölet minden fajtája megszüntetésének kérdése. Mi mindezt keresztény meggyőződésünkéből, illetőleg az isteni kinyilatkoztatásból merítjük. Akkor érezzük, hogy olyan emberekké váltunk, akik sziklára építik földi és örök jövőjüket.

Vida Tivadar—Gál Ferenc

A házastársak és a család imádsága

A házasságkötés feltétlenül az élet nagy eseményei közé tartozik. Ha ezt összefüggésbe hozzuk az imádsággal, Istennel való legelembibb kapcsolatokkal, úgy tűnik, minden keresztény házasságban meg kellene „komponálnia” a maga imádságát. Ebben kellene kifejeznie Istennel, házastársával, születendő gyermekeivel fennálló vagy kívánatos kapcsolatát.

Példaként álljon itt egy ilyen irányú kísérlet, amely a szerző néhány baráti körében sikert aratott:

Hálát adunk Neked, Urunk, Istenünk, hogy egymásnak rendeltél bennünket. Add kérünk, hogy a Te törvényeid irányítsák a házasságunkból születő kis közösséget; hogy nap-nap után megújuljunk az irántad és az egymás iránt érzett szeretetben. Szavaidd szerint: „Ahol ketten-hárman összegyűlnek az én nevemben, ott velük leszek én is” — légy mindig velünk. Részesíts minket a gyermekáldás örömeiben, és add, hogy gyermekeink testben-lélekben egészségesek, épek legyenek. Adj erőt és bölcsességet arra, hogy mindig a jót tanítsuk nekik, zúgolódás nélkül, jó szível viseljük a miattuk keletkező nehézségeket. Legfőképpen arra kérünk, hogy veled együttműködve, Neked tetsző embereket faraghasunk belőlük. Amen.

A saját elméledő imádságainak kialakítására képes keresztény szülő arra törekszik, hogy gyermekei is megtanuljanak így imádkozni. Saját gyakorlatunkból láttuk azonban azt is, hogy a gyermeknek szüksége van az ismétlődő, ritmikus imára. A régi gyermekimákat gyakran elavultnak éreztük. Ez az utóbbi érzés indított olyan forma („ad notam”!) keresésére, amelyet

rövid, pár éveseknek alkalmas reggeli imaként ajánlhatnánk.

Reggel van Jézusunk,
Most Terád gondolunk,
Segíts, rosszat ne tegyünk.
Testvérünk szeressük,
Mamánknak segítsünk,
Add, hogy nagyon jók legyünk.
Aldd meg Papa munkáját,
Sok fáradozását,
Légy velünk, jó Istenünk.

Avatott költő, nyilván megtalálta volna a módját, hogy ne botoljék a 7. sorban, e sorok írójának költői működése azonban alig terjed túl e pár soron.

A vallásos nevelésnek talán egyik legfontosabb eleme annak felismerése, hogy mikor kell egy ilyen naiv kis versikét elhagyni, mással felcserélni. A folytonos megújulás és újítás nem könnyű feladat. Egyforma erőfeszítést kíván akkora szervezetekben, mint az egyház, és az olyan kicsikben is, mint amekkora egy-egy család.

H. T.

A 4 millió katolikust számláló *milánói érsekség* zsinatának döntését jóváhagyta és kihirdette Colombo milánói érsek. Az új törvények kihirdetését, illetve a zsinatot 6 éves munka előzte meg, amelyben részt vett 740 egyházi és 1426 *világi szakember*. A hírforrások különösen felhívják a figyelmet az utóbbiak nagy létszámára és döntő jelentőségére.

E rovatunkban tesszük közzé hét mai, a fiatal korosztályt képviselő férfinak és nőnek felfogását, elképzelését a házassággal, családdal kapcsolatos számos problémáról. A szerkesztőség örömmel ad helyt e kis „jegyzőkönyvnek”. Fontosnak látjuk ugyanis, hogy megismerjük és ismertessük a köztünk, velünk együtt élő, nyilván korosztályuk felfogását tükröző, annak problémáit látó fiatalabb nemzedék véleményét. Nem értünk ugyan egyet minden egyes felszólalással, de ez szükségszerű: hiszen a közös megbeszélésen résztvevők is eltérő, sőt ellentétes felfogást vallottak több fontos kérdésben.

„KEREKASZTAL” BESZÉLGETÉS A NŐI EGYENJOGÚSÍTÁSRÓL ÉS A HÁZASSÁGRÓL

Nemrégiben kötetlen beszélgetésre jöttünk össze néhány barátommal, ismerősömmel, akik valamennyien olvasói a Teológia folyóiratnak. Volt köztünk statisztikus, H. János (32 éves), főiskolás lány, B. Gizella (21 éves), Csemege boltvezető, J. Mihály (36 éves), fodrászlány, L. Mónika (25 éves), bölcsészhallgató, P. Zsigmond (24 éves), medika, P. Magdolna (23 éves) és görögkatolikus lelkész, Cs. István (29 éves).

Beszélgetésünk a női egyenjogúsítás és a keresztény házasság kérdésköréről folyt. Észrevétlenül is „kerekasztal-vita” alakult ki közöttünk. Ennek a beszélgetésnek néhány részletét szeretném feleleveníteni. Az egyes „szereplőket” a továbbiakban keresztnevükkel jelölöm.

ISTVÁN: A Teológia múltévi záró számának Távolok c. rovata felvetette a nők egyenjogúsításának igen időszerű problémáját. Vallási gondolkodásunk régi tartozásából ró le valamit ez a cikk. Nyitva hagyja azonban azt a kérdést, mi is voltaképpen, és meddig terjed a nők helyes egyenjogúsága.

GIZELLA: Szerintem ez az egyenjogúsítás csak elméleti, gyakorlatilag még nem valósult meg, legfeljebb jogi-társadalmi téren (szavazati jog, választhatóság, stb.). Ugyan sok vonatkozásban, így éppen a házasságon belüli egyenlőség tekintetében még aligha beszélhetünk arról, hogy megvan már. Hol van még az, hogy a férj hasonlóképpen kivége a maga részét a házi munkából, mint a feleség? Pedig, különösen ha nincs otthon a feleség, segítenie kellene a ház körül felmerülő gondokban, a gyereknevelésben is, — hogy ne is beszéljek a betegség idején való helyettesítő szerepről.

MIHÁLY: Amit mondtál, abból nem derül ki világosan, biológiai, erkölcsi vagy vallási értelemben kell-e vennünk az egyenjogúsá-

got. Élettanilag eleve nem lehetséges egyenlőség a két nem között, már csak az anyaság miatt sem, ami csak a nő osztlár része lehet. Ez az adottság aztán kihat a társadalmi szerepre is. Nem lenne szabad asszonyoknak olyan munkakört keresniük, amely gátolja legfőbb hivatásukra: az anyaságra való felkészülésüket. Az lenne eszményi, ha az asszony otthon maradhatna, és a gyermekeket nevelhetné. Maga szent Pál is azt írja, úgy tudom, az asszony szülés által üdvözül.

ISTVÁN: Sokban igazat kell adnom szavaidnak. Mégis, ez az a pont, ahol különösen óvakodnunk kell az egyszerűsítésektől, a sarkításoktól. Az igaz, hogy sok-sok évezreden keresztül az asszony szerepe szinte kizárólag abban merült ki a család keretein belül, hogy anya legyen, hogy gyermekeket szüljön és neveljen, a nagy társadalomban pedig alig-alig volt szava. Ennek nyomát még a Szentírás is őrzi, hiszen a régi kor emberképét használja fel eszközül mondanivalója kifejezésére. Ez a kép azonban már átalakulóban van, nosztalgia lenne ragaszkodni hozzá. Helytelen lenne az is, ha aszerint a (kőkorszakra visszanyúló) modell szerint határoznánk meg a férj és a feleség otthoni munkakörét, amelyben az asszony végezte a házimunkát, mert a férj oda volt halászni-vadászni.

JÁNOS: Már csak azért is, mert egyes kultúrákban pl. a nő volt az, aki a „kenyeret kereste”, s a férfi maradt otthon.

ISTVÁN: Igen, főleg pedig azt kellene szem előtt tartanunk: a modern kor új munkamegosztási formákat követel. Igaz, a házimunka problémája akkor oldódik meg teljesen, ha az önellátó gazdálkodásra emlékeztető formát kiszorítják a közszolgáltatók. Ugyanígy idejétmúltak tartom a „férfi”-

és „női” foglalkozások megkülönböztetését. A különválasztás a régebbi korok tagadhatatlanul férfi-központú gondolkodásából eredt. Csak üdvözölni lehet tehát azt a törekvést, hogy nők is tölthessenek be olyan posztokat, amelyeket azelőtt mindenki elvitatott tőlük.

MAGDOLNA: Szerintem sem szabad úgy felfognunk a dolgot, hogy kényszerűségből kell, „muszáj” az asszonynak dolgoznia. Sokan azt tartják, csak azért kell a nőnek dolgoznia, mert a férj keresete kevés a család fenntartására, főleg pedig a gyermekek megfelelő szociális keretben való felnevelésére. Ez csak ritka esetben igaz. Nemcsak arról van szó. A nőben is ugyanúgy megvan a hivatásvágy, az egyéni érvényesülésre való törekvés, mint a férfiban, és ez teljesen jogos. A nő ugyanígy szeretne valamit elérni az életben, nem mintha nem lenne szép az édesanyai hivatás, de más területen is be tud kapcsolódni a munkába, ott is kamatoztathatja mindazt, amit érez magában. Ha elhelyezkedik valamilyen intézménynél, üzemben, akár gyárban, és ott dolgozik, ez nemcsak a társadalomnak hasznos, hanem ezen túlmenően egyénileg is segíti kiteljesedésében, amellet a családfenntartásban is eltérli az egyoldalúságot. Azt sem felejtethetjük el, hogy lehet közösség-igénye is, amit a négy fal közé zárva nem tud megélni. Falun vagy kisvárosban csak baráti összejöveteleken jut erre mód, ha nem dolgozik. Egy gyárban vagy bármilyen munkahelyen sokkal több alkalom kínálkozik erre. Meg tudja beszélni problémáit másokkal, akik hasonló gondokkal küzdenek, kicserélhetik gondolataikat.

MIHÁLY: Szerintem mégiscsak vannak női szakmák. Következik ez a nők alkati sajátóságaiból. Ilyenek a kisebb testi erőt igénylő munkakörök. Ezzel szemben, ahol nagyobb testi erőre van szükség, az férfi-foglalkozás. Ilyen a bányászat, kohászat, építészet. Igaz, az építőiparban vesznek részt nők is, van női kőműves, malteroslány, de többségében férfiak viszik.

MAGDOLNA: Ne haragudj, véleményem szerint nem lehet, főleg szellemi foglalkozások vonalán, szembeállítani a férfi- vagy női szakmákat. Kétségtelen, a férfiak jobban ráállnak egy-egy területre, de a nők is meg tudják állni a helyüket, még akkor is, ha sokezer problémájuk van. Összeszedettebbek, alaposabbak, nagyobb a szervezőképességük, lelkesen teszik, amit végeznek. Ha kell, három műszakot is tudnak teljesíteni. Nem tudom, hol itt a „gyengébb nem”?

JÁNOS: Azt kell mondanom, ugyanígy nem érvényesek az olyan előítéletek, hogy a nők nem „elméleti pályákra” valók, mert a férfiaknál, úgymond, „kevésbé okosak”, „nem

intellektuálisak”, vagy mert „nincs műszaki érdeklődésük”. Nem lehet ezt mondani. Vannak kitűnő matematikusnők. Vagy ott van például a Miskolci Műszaki Egyetem, egyre több a nő-hallgatók száma. Kétség-telenül van, vagy volt a régebbi generációnál olyan előítélet, hogy a műszaki, bányamérnöki, agrártudományi, erdőmérnöki kar „férfinak való”. A szülők, a rokonság, a környezet mint sok egyébben, még itt is és ma is hat, de ha ez megváltoznék, más lenne a helyzet.

ZSIGMOND: A szemlélet már mai napig is sokat alakult, változott. A múlt században még megvetették azt a nőt, aki elment dolgozni, az nem volt „úri” dolog. A következő fázis századunkban az volt, hogy a nők olyan foglalkozást kerestek, amely még az anyaság áttétele, kiszélesítése, például elemek övönőnek, tanítónőnek, ápolónőnek, tehát nagyon közel maradtak „eredeti” hivatásukhoz. Ma ezen is túllépek. Vezető beosztásba, felelős állásba is eljutnak, s ezt csak becsülni lehet.

MAGDOLNA: Ha alapnak vesszük ezt az egyenjogúságot, nem tudom megérteni, miért nem lehetnek nők is – papok, a katolikus egyházban is, mint itt-ott már a protestánsoknál?

MIHÁLY: A kérdés nem olyan egyszerű. A nő egyenlősége mellett is más, mint a férfi, és ezt a sajátóságát meg is kell őriznie. Márpedig a papi hivatás atyai hatalmat, erélyt követel, erre egy nő képtelen.

ISTVÁN: Annak a felfogásnak, amely a papban Krisztus aktív, atyai szerepét látja meg, az az emberkép a gyökere, melyre már utaltam: a régiek kimondottan vagy ki nem mondottan a férfit tartották elsőbrendűnek. A nő más-volta valóban kimutatható. De ez nem jelenti azt, mintha nem lenne alkalmas a papi feladatok teljesítésére. A pap hivatása nagyonis sok lelkeséget, megértést, fogékonyságot, emberismeretet, intuíciót követel, melyre a nők sokszor alkalmasabbak. Érdekes, hogy szent Pál (idézésként) „női” tulajdonságokat is feltelez az evangélium hirdetőjéről. Arról beszél, hogy „a szülés fájdalmait” érzi át térítőt munkájában. A pap „férfias” szerepe tehát nem is olyan egyértelmű, még a Szentírás szerint sem. És ha a nő-papság kérdésére is alkalmazom szent Pál tételét: „Krisztusban nincs férfi vagy nő”, nem tudom belátni, miért nem jeleníthetné meg papnő ugyanúgy, mint férfi-pap azt a Krisztust, aki a teljes emberképet hozta.

JÁNOS: A hagyományos keresztény felfogás, úgy érzem, még egy ponton szorulna módosításra, újraértékelésre. Annak a rejtett férfiközpontúságnak, amely kifejeződött a papi rend nemi megkötöttségében, az ellenkezője is kialakult a századok folyamán,

és pedig tagadhatatlanul a keresztény nőeszmény hatására: a nő túleszményítése, misztifikálása. A lovagkor óta napjainkig él, és szokásokban, etikettben is megnyilvánul az a magatartás, mely látszat szerint tiszteletet ad a nőnek, az asszonynak, mégis arra kárhuzhatja, hogy a konyhában töltse le életét, s végül is a férfi igényeinek kielégítését látja benne.

MÓNKA: A nő passzív kiszolgáltatottsága szerintem minden téren megvolt. Egy férfi még ma is szabadabban viselkedhet egy nővel szemben, többet engedhet meg magának, mint egy nő. Vegyük például az ismerkedést. Ha egy férfi meg akar ismerni egy nőt, akárhol megszólíthatja, megkeresheti az alkalmat, a közös ismerősöket, és kezdeményezheti az ismerkedést, míg egy lány nem. Pedig azzal kezdődnek az egyenjogúság, hogy a nő ismerkedésben is egyenlő helyzetben lenne a férfival. Hogy megtehesse egy lány, ha megtetszik neki a fiú, hogy odamegy hozzá, megszólítja, és azt mondja: nekem annyira tetszel, szeretnék veled alaposabban megismerkedni, — és a férfi köteles lenne engedni ennek.

MIHÁLY: Nem érzed, hogy ez alapvetően ellenkezik a férfi és a nő lélektani adottságaival? Biológiai és szexuálisan a férfi a kezdeményező, tehát akkor lelkileg is! Lány sohasem lehet adó, indító, kezdeményező. Vár, de nem választ.

MÓNKA: A nőnek teljesen passzív, várakozó álláspontra kell tehát helyezkednie, és alá kell rendelnie magát a férfi vágyainak? Nem tudom aláírni. A nemi kapcsolat feltételezi azt, hogy nemcsak a férfi cselekszi, hanem a nő is. Ha a férfi megfelelően közeledik, a nő elfogadja ezt a közeledést, és nem egyszerűen aláveti magát a férfi akaratának, hanem ugyanúgy kivieszi a részét a nemi aktusból. Ha ebből a tényből vizsgálóvetkeztetek, azt kell mondanom, hogy még mielőtt nemi kapcsolatra kerülne sor, már a párválasztásban is ki kell fejződnie ennek az egyenjogúságnak és aktív részvételnek.

GIZELLA: A párválasztás kérdése nem olyan egyszerű. Ha szórakozóhelyen ismerkedik valaki, eleve csak könnyű szórakozásra vádászó partnereket talál. A munkahely igen zárt kör. Mire az iskolából kikerül valaki, és még társ nélkül van, nehezen talál élettársat. Utćán nem lehet ismerkedni, már csak a közvélemény ítélete miatt sem.

JÁNOS: Ezek ellenére el lehet mondani, hogy a párválasztás eléggé személyes indokok alapján, és véletlen találkozások kapcsolatán történik. Talán arra nem árt felhívni a figyelmet, hogy legtöbbször nem bizonyul elégnek a tisztán testi vonalom. Fontos a nézetek azonossága, a hasonló világnézeti felfogás. A fiataloknak fontos lenne

függetleníteniök magukat a környezet — szülők, kollégák, kolléganők — behatásától, hogy döntésük valóban személyes legyen.

ZSIGMOND: Nézd, Rómeók és Júliák ma már nincsenek, már úgy értem, társadalmi ellentétek nem állnak a fiatalok közé!

JÁNOS: A szülők beleszólása, a munkatársak izlésromboló hatása mégis elég erős lehet ahhoz, hogy esetleg szétszakítson egy szépen induló kapcsolatot...

MIHÁLY: A környezet hatása nemcsak negatív lehet. Úgy érzem, kedvező szemléleti változás zajlott le a házasság-eszményt illetően. Ma már nem tartjuk vonzóknak azt a házasságot, mely sokszor csak látszatra épült, érdekből kötötték, sokat adtak a külső formákra. Látszólag a család érdeke állt előtérben, de ennek cégére alatt ellentmondások lapultak: szeretőt tartottak, kicsapongó életet folytattak, mindezt a család nimbuzának megőrzése mellett. Szerintem nem a házasság került válságba, mint eszmény, hanem — nagyon helyesen — annak csak ez a (talán „kispolgárinak” nevezhető) típusa, amely azonban álcsalád volt, igazi érzelmi tartalom nélküli.

MAGDOLNA: Ez az életforma valóban kivészóban van. De feltűnt az érdekházasság új formája. Ma már nem a magánvagyon ez az érdek, hanem kocsi, villa, üdülő a Balatonnál, a belvárosban vagy a Rózsdombon. Vagy a hírnév. Főleg lányoknál figyelhető meg, hogy sokan mennek férjhez jó állásban lévőhöz, jó keresettel rendelkezőhöz, még ha öregebb is az illető. Ilyen esetekben is létrejöhet talán romantikus kapcsolat, s akkor fenntartható. Az élet mutatja meg, igazi szereteten alapul-e; ha a férj állandóan féltékeny, az asszony folyton flörtöl, — kérdéses. Ezek a ritka kivételek azonban nem cáfolják azt, hogy a házasság-eszmény ma ugyanúgy él a fiatalokban, mint azelőtt, sőt még tisztultabban. Szerintem előnyösebb, még biológiaiailag is, a házasságban létrejövő nemi kapcsolatot. Igazi szerelem csak tartós együttélésben alakulhat ki. Ha például egy találkozás csak az egyik fél részéről komoly, a másik felől nem, olyan mély nyomokat hagy, hogy a sérülés megmarad, s mégha felszín alá is kerül, örökké előtér. Magam részéről elítélem a házasság előtti nemi kapcsolatot. Sokan azt tartják, csak a lány veszíthet az ilyen kapcsolattal. Pedig a fiú is. Megváltozik felfogása a szerelemlről. Azontúl flörtnek fog tekinteni minden ismeretséget.

ISTVÁN: Igen, a nőket nem fogja úgy értékelni, amint azt a nőiesség megkívánja. Elveszíti a komoly értékeket, abba a tévhitbe fog esni, hogy nincs komoly szerelem, az élet csak pillanatnyi örömekből, szórakozásokból áll. Ezt hirdetni is fogja, ezért soha nem fog tudni igazán szeretni senkit,

soha nem fog eljutni ahhoz az örömhöz, amihez eljuthat az, aki komoly szerelemből alapít házasságot.

MIHÁLY: Ezek az érvek még nyomósabbak egy lánynak számára. Nem egyszerű előítélet az, hogy elveszíti a becsületét, ha nemi kapcsolatra lép házasság előtt. A nő a szerelemben nemcsak testét, hanem sokkal inkább a lelkét is beleviszi, míg a férfi inkább csak pillanatnyi vágyból egyesül vele. Ha tehát a nő csak egyszer is eljut a teljességig, legközelebb is és mindig erre fog vágni, gyakorlatilag a következő partnerekkel is viszonyt fog folytatni. Ezért viszont környezete nem fogja már komolyan értékelni. Talán akad majd olyan férfi az életében, aki feleségül kéri, de kérdés, hogyha feltárja előtte, hány férfivel volt már szerelmi kapcsolata, lesz-e a fiú annyira mérész és előítélettel mentes, hogy túlteszi magát mindenben, és feleségül veszi. A bonyodalmak házasságkötés után is előjöhhetnek, amikor a házastársak veszekedés közben egymás szemére hányják múltjukat...

ZSIGMOND: Szerintem a házasság előtti nemi életet nem lehet ilyen soimásan elítélni. A fiatalok hamarabb megérnek biológiailag, mint ahogy meglennének a házasságkötés társadalmi és erkölcsi feltételei. Előtérbe jut ez a diákok körében, de a munkásfiataloknál is, ahol a lakáskérdés igen égető. Nem élhetnek már a szülők nyakán, keresetük még nincs vagy kevés, tehát gyereket nem is vállalhatnak. Ezeket szorítsuk apócaéletre, szerzeteséletre?

JÁNOS: Egy esetben talán tanácsolható, hogy nemi kapcsolatba lépjenek. Ha nem felelőtlenek, hanem a házasságot tekintik célnak. Mit jelent ez? Azt, hogy addig is, amíg nincsenek meg a megfelelő feltételek a házasságkötésre, komolyan veszik egymást, átérzik az egymáshoz-tartozást, azt, hogy már egymáshoz tartoznak. Így aztán, amikor majd viszonyuk házasságba megy át, azt mondhatják: „érdemes volt”.

MÓNIKA: Sajnos, a gyakorlat azt mutatja, hogy különösen a férfiak komolytalanul veszik az ilyen előlegezett házasságokat!

GIZELLA: Mégis szükségesnek tartom a házasság előtti nemi kapcsolatot mindkét részről ahhoz, hogy a házasságban harmónia alakulhasson ki. Az összehanghoz ugyanis hozzátartozik a házasság kiteljesedése is. Sok házasság megy tönkre emiatt.

MAGDOLNA: Nem tudom elfogadni azt, hogy a házastársak együttmaradása kizárólag a házasságot megelőző, és ezért ezt meg kellene előtte „kóstolniuk”. Ha a házaspárban igazi szeretet él, épp egymást segítik át az esetleges nehézségeken, így az „ügyetlenség” és „tapasztalatlanság” is, és akkor a teljes boldogságot is egymásnak köszönhetik.

JÁNOS: Ezt elismerem. A házasságban létrejött nemi kapcsolat veszélye viszont az, hogy idővel mattá, megunttá válhat, éppen azért, mert minden nemi élményük egymáshoz köti őket. Nemcsak a futó kalandban, hanem a házasságban is jelentkezhet eltárgyasulás, az aktus „sportként” való üzése. Ezt viszont könnyen kísérheti mások iránt érzett fellángolás. Nem akarom azt mondani, hogy ezeknek a hűtlenkedéseknek feltétlenül a házasság megbomlásához kell vezetniük, sőt, esetleg egy ilyen kapcsolat után új színben tűnhet fel a házastárs is. De ezek a kísérő jelenségek mindenképpen mutatják a veszély jelenlétét.

MAGDOLNA: Tény, hogy több éves, több évtizedes házasság után, és még a „váltás éveiben” is jelentkezhetnek válságok, mind a férfi, mind a nő részéről, mikor úgy érzik, eddig eltelt éveikben semmi maradandó nem történt, elpocsékolták életüket, és valami „újat” szeretnének. De rendszerint kiderül, hogy a fellobbanás csak délibáb-kergetés volt, és megtérő bűnösökként borulnak egymás nyakába.

ISTVÁN: Az elfásultság elleni orvosság pedig, azt hiszem, az, hogy a házasságot kiszabadítjuk a megszokás börtönéből. A feleknek fel kell oldaniuk minden tartózkodást, ál-szemérmeket, magukkal hozott fóbákat, és haldniuk kell a nemi kultúra terén is. Keresniük kell azokat a módszereket, amelyek elvezetnek boldogságuk kivirágzásához. A férjek egészségügyi felvilágosítása igen szükséges lenne, mert tölök sok függ.

ZSIGMOND: A gátlások közt kell számon tartanunk sok esetben a vallásos nevelést is. Az önsanyargatásra, visszafogottságra, visszatartottságra ösztönző nevelésnek rossz hatása lehet a házasságra. Akit így neveltek, nem tud felszabadultan szeretni. A képzelt rossz lefogja érzeit.

ISTVÁN: Azt hiszem, magad is érzed, hogy csak rosszul vagy félreértett vallásosság az, amely megrontja a házasság boldogságát. Az igazi keresztény házasságesszmény nem-hogy gátló, de egyenesen lendítő erő. Ha a házastársak tényleg szolgálni akarják egymás személyiségét, szerelmük nem erőtlenedik, hanem növekszik. Keresztény oldalról ezért feltétlenül a házasság pártjára kell állnunk.

ZSIGMOND: Nem tudom, egyáltalán szükség van-e ünnepélyes kötésre, netán egyházi ceremóniára, ha egyszer az egymáshoz tartozás tudata a szívek mélyén már létrejött?

MAGDOLNA: Az emberek szükségét érzik az ünnepélyes aktusnak, és nem véletlenül. Sokszor hangzik el, hogy a család a társadalom kis struktúrája, sejtyszerű összetevője. Ennek láthatólag is ki kell fejeződnie.

ISTVÁN: Nagyon kell éreznünk ezt a belső

szükségességet. Ma, amikor erősebbnek tűnik az a hang, amely a könnyedebb élet mellett ítélt, nem azért állunk mi, keresztény emberek a házasság és a hűség mellé, mert ez hagyomány; még csak nem is tisztán azért, mert ez dogma, mert el kell fogadni, hanem azért, mert belátjuk, hogy ez segíti elő emberi kiteljesedésünket is. Nagy baj, hogy a szerelmet minden film, regény, tévéjáték csak addig kíséri figyelemmel, míg jobb esetben a házasság révébe jut. A házasság csak kezdett a szerelemben Végre rá kell jönnünk, hogy még biológiailag is a házasság a „sex” igazi kiteljesedési formája, forrása.

JÁNOS: Kérdés azonban, mit tekintünk a házasság céljának. Tudjuk, a hagyományos keresztény felfogás a gyermeket tekintette szinte kizárólagos célnak, a szexuális kiteljesedést alárendelte ennek, mint eszközt. Ez már nem fér össze a mai természettudományos felfogással.

MIHÁLY: Mégsem engedhetjük szabadjárá érzékeinket. A szabadság nem azonos a szabadossággal. A „*Humanae vitae*” pápai enciklika szerintem nagyon helyesen fogja vissza a gyeplőt.

ISTVÁN: Az enciklika nem akart tévedhetetlen tanítást adni. Olyan, mint az euklideszi geometria: ideális eset rögzítése. Jó lenne, ha mindenki meg tudná tartani. De az élet sok nehézséget vet fel. S legközvetlenebb norma mindenki számára az, ha eleget tesz a lelkiismerete szavának.

ZSIGMOND: Szerintem a gyermeknemzéssel teljesen egyenrangú a szeretet kifejezése, ennek érdekében is igazolt a nemi élet, akár a gyermek kizárásával is.

MÓNKA: Szerintem a szerelem a házasság célja. Egyébként is, amíg nincsenek meg a megfelelő anyagi előfeltételek, szélhámoság gyermeket vállalni. S ha a férj is, feleség is oda van egész nap munkában, később is elég egy gyermek!

MIHÁLY: Nem tudom elfogadni. Akkor boldog az ember, ha körülnyűzsgik a gyerekek. Ma sokan nem látják ezt. Pedig a gyermek édesíti meg az ember életét. Szerintem nem a gyermekek számát kell szabályozni, hanem a szülők életét. A Szentírásban annyira előtérben áll a test másodlagossága, hogy nem vethetjük bele magunkat zabolátlanul még a házasságba sem, ha az nem történik a jövőendő nemzedék érdekében.

ISTVÁN: Legalább annyira benne van a kinyilatkoztatásban az is, hogy a test jó, hogy a házasságot Istentől akart, szent dolog, szerintem tehát itt nem lehet mércét felállítani.

GIZELLA: Kell családtervezéssel élni, mert sem anyagi, sem társadalmi feltételei nincsenek meg a sok gyermeknek. A fizetés nem szülőkre, hanem magánosokra van ki-

szabva, pedig a felcseperedő gyermekek a közösség hasznos tagjai lesznek. A nevelés is nehéz, mert nincs már csak-háztartásnak élő anyja. A lakás-kérdés is igen kiélezett. MIHÁLY: Kérdés azonban, mi legyen a születésszabályozás módja. Úgy érzem, csak az erkölcsös, ami természetes. Tehát megengedett a tartózkodás, esetleg a biológiai terméketlenségi szakaszok kihasználása, az Ogino-Knaus-módszer.

ZSIGMOND: Szerintem jogos a fogamzásgátlás minden módszere. Az ember számára nemcsak az természetes, ami az állatnál, hanem az is, ami megfelel értelmes természetünknek, tehát éppen az eszközök, gyógyszerek alkalmazása.

JÁNOS: Úgy tudom, hogy a szájon át szedhető fogamzásgátló gyógyszerek még nem eléggé kikísérletezettek, ezért nem tudnám őket nyugodt szívvel ajánlani.

GIZELLA: Én pedig kizárnám a módszerek közül az abortust.

MAGDOLNA: A magzatelhajtás tényleg nem alkalmas születésszabályozásra. Igazolódott, hogy többszörös abortus után magasabb a száma a méhen kívüli terhességeknek és vetéléseknek. Az előforduló magzati károsodások, fejlődési rendellenességek is majdnem mindig visszavezethetők korábbi abortusokra.

MÓNKA: Lehet egy abortus indokolt is. Ha nincsenek meg az anyagi feltételei újabb gyermek vállalásának, s viszont gyógyszert nem alkalmazhatnak valamilyen okból. Hallottam azt is, hogy egyenesen orvosi kötelesség a magzatelhajtást végrehajtani, ha az anya élete forog veszélyben. MAGDOLNA: Igen, csak az anya külön kérésére engedik meg a szülést, például komoly szív- és vesebetegségeknél.

JÁNOS: Szerintem kérdéses, mikor válik igazán emberré a magzat. Ha a törzsfejlődésnek csak azon a fokán beszélhetünk emberről, ahol már a nagyagy is kialakult, akkor az egyedfejlődésben is, amely a törzsfejlődés ívét írja le mintegy meggyorsítva, csak a cerebralizálódástól számíthatjuk az embriót embernek.

MIHÁLY: Az abortus erkölcsileg mindenképpen gyilkosság. A csirasejtnek egyesülésétől, az első pillanattól kezdve adva van az új élet, a magzat potenciálisan már ember, nemcsak a nagyagy kialakulásától.

ISTVÁN: A szaktudományos vita itt nehezen dönthető el. Pedig a biológiai még csak most érkezett el az igazi forrongáshoz, mely felboríthatja hagyományos fogalmainkat. Az egyház tanítása viszont közismert: az életet kell védeni, tiszteletben tartani az első pillanattól kezdve. De, hogy a mánál maradjunk, nemcsak a születésszabályozás ad problémát. A gyermeknevelés is. Hiszen a gyermeket nemcsak világra kell hozni,

hanem fel is kell nevelni, mégpedig a mai kor színvonalán.

MAGDOLNA: A gyermek vállalása felelősség. Elkötelezettséget jelent arra, hogy fel is nevelik, míg önállóvá válik. Az emberi újszülött nem fészekahagyó. A szülők szerepe a személyiség kialakításában is nagy. Ezért előnyös a család. Az állami gondozottak példája bizonyítja, hogy a szülői szeretetet csak igen nagy áldozatok árán lehet pótolni.

JÁNOS: De ki viselje a nevelés gondját?

MIHÁLY: A nevelés az anya feladata, az apa csak ellenőrzi a fejlődést. De mindenképpen a szülők kiváltsága, ebbe nem szólhat bele az iskola.

MAGDOLNA: Szerintem az iskola közreműködése elengedhetetlen. Ami pedig a két szülő viszonyát illeti, feladatuk közös. Egyetértéssel, nem egymás ellen kell nevelniük a gyereket. Jó, ha minden nap megbeszéljük problémáikat. A gyermek külön személyiség, nem gátat kell szabniuk törekvéseinek, hanem helyes irányba kell ezeket terelniük. Nem vehetik el tőle a jogot, hogy saját világa legyen. A gyermek csak békés, szeretetteljes légkörben fejlődhet igazán helyes irányba. Azt hiszem, ebből is világos, hogy a gyermekek sínylik meg legfőképpen a válásokat.

JÁNOS: Senki nem állítja, hogy előnyös dolog a válás a gyermekek szempontjából, kivéve, ha, mondjuk, részeges apa helyett jó családapát kap a gyermek. De ettől függetlenül a válás statisztikai valószínűsége megállíthatatlanul nő. Ha csak kilépünk az utcára, előnt bennünket a szexhullám áradata: plakátok, magazinok, pornók, reklámok formájában, s ezzel van tele a mozi, a tévé is. A másik nem jelen van mindenütt, utcán, munkahelyen, szórakozóhelyen; a kísértés igen erős. Ez a háttere a válások szaporodásának.

MIHÁLY: A házasság számomra akkor is szentség, felbonthatatlan kötelék. Még ha kereszt is, mint keresztény embernek akkor is vállalnom kell.

GIZELLA: Szerintem, ha már tarthatatlanná válik egy kötelék, ha a felek élete pokollá válik, ha éppen a szeretet hal meg, akkor keresztény szempontból sem lehet cél annak minden áron való fenntartása.

MONIKA: Szerintem is indokolt a válás, ha nem vették elég komolyan az elkötelezettségüket, ha rövid ismeretség után csak úgy beleugrottak, és utána kiderült, hogy összeférhetetlenek, nem valók egymáshoz.

MIHÁLY: Azt tartom, hogy csak meddőség vagy házasságra való alkalmatlanság esetén szabad a válás.

JÁNOS: Nézd, meddőség esetén is fenntartható a házasság, hiszen nem a gyermek a házasság egyedüli értelme. Fenntartható,

de csak nagy szeretettel. Egyébként a gyermektelenek is fogadhatnak örökbe gyermeket.

ZSIGMOND: Nem tudom, miért nem folytathatnak a mesterséges megtermékenyítés módszeréhez?

GIZELLA: Szerintem ez emberhez méltatlan. Viszont, visszatérve a válókokra, nemcsak egészségügyi indokok jöhetnek elő. Ott van például az erkölcsi nihil, ami verekedésekben, a gyermek iránti szívtelenségben mutatkozik. Ez is lehet válóok. De ok a szerelem is, a „harmadik” jelentkezése.

MAGDOLNA: Nem olyan egyszerű ez. A kivülálló harmadik jelentkezik majd minden házasságban, különösen, ha keresik is. Első látásra mindig vonzónak tűnhet, csillogóbbnak, szebbnek. Egy-két szó, esetleg találkozás után azt érezheti valaki, eddigi társával tévutat járt, úgy érzi, eddig hiába élt, ez az igazi szerelem, amit semmi sem pótol, a megszokott élet különösen nem. Ezen a ponton vagy megkeseredik az illető, s csak a gyermek miatt áll el a válás gondolatától, vagy kettős életet kezd, vagy, ott hagyva eddigi életét, elmegy, még ha lelkiismeretfurdalással is. Vagy pedig észreveszi, hogy mindazt, ami újnak, vonzónak látszik az új szerelemben, megtalálja házastársában is, esetleg kis alakítással, áthangolással, amire az igazi szeretet képes is.

ISTVÁN: Hadd tegyem hozzá, ez az utóbbi a helyes, keresztény megoldás, és ez minden válófélben lévő előtt nyitva áll.

JÁNOS: A válások kimenetele is bizonyítja, hogy legtöbbször téved az, aki jobbat keres az elsőnél. Statisztikai tény, hogy a második házasság, melyet válás után kötnek, rosszabbul sikerül, mint az első. Vagy azért, mert éppen szerelemben nem kapja meg az újra próbálkozó azt, amit már megismert, amihez hozzáidomult; vagy pedig azért, mert rájön, hogy az új partnernek is megvannak a maga kis hétköznapi hibái, gyarlóságai: hanyagsága, otthoni rendetlensége, nemtörődömsége, talán figyelmetlensége, gorombasága, — esetleg csak emberi jellegzetességek ezek: ásitás, horkantás, egyebek. Igaz, ezek az első házasságban is előjönnek, de ott a szeretet még legyőzi őket, és viszont nincs még összehasonlítási alap. A másodiknál, harmadiknál már van, és ez megrontja az örömet is. Ezért feltétlenül az „első házasság”, azaz a felbonthatatlanság mellett ítélek.

ISTVÁN: Összefoglalólag hadd jegyezzem meg, vitánkból is kitévő, a házasság-esszémen egyáltalán nincs kihalóban. Átalakulóban van, mint minden korunkban, ezért sok problémát vet fel, de alaptartalmában változatlan: emberi kiteljesedésünkre szolgál egyénileg és közösségileg, evilági és természetfölötti vonatkozásában egyaránt. CS. i.

A HITRE NEVELÉS GONDJAI RÓL A CSALÁDBAN

Európai és világlajosság, hogy a hit továbbadásánál elsősorban a szülők felelősek. Kétségtelen, rengeteg probléma merül fel, hiszen a családok strukturális megváltozása, a szekurizált világ „táptalaja”, valamint a hierarchikus egyház és a világiak közt feszülő még mindig óriási távolság miatt a keresztény családi élet rendje kialakításra vár még. Márpedig enélkül elképzelhetetlen a hitre nevelés.

Vessünk fel néhány szempontot a teendők érdekében:

Strukturális változás: a demokratizmus felé hajlik, s ennek következtében közelebb kerülnek egymáshoz a családtagok. (Erről a később részletesen szó lesz.)

Családi értékrend: Popper Péter pszichológus közlése alapján a legutóbbi svédországi és dániai felmérések kimutatták, hogy a család belső értékrendjének átalakulása afelé tolódik el, hogy mit tart a szülő fontosabbnak: a gyermek teljesítményét-e (sportban, tanulásban), vagy az érzelmi kapcsolatokat. Amennyiben az érzelmi kapcsolatok háttérbe szorulnak, a gyermek eleve érzelmi szegénységben nő fel, híjján annak a családi-közösségi melegségnek, amely a gyermeki világ éltető közege.

Az érzelmileg szegényes töltésű gyermek lelki világát az értékrendi különbségek mellett beszűkíti a családi együttlét vagy szétzórtság is. A régi idők nagycsalád jellege eltűnőben van, s inkább csak a kisebb közösségre hagyatkozik, a csak szülők és gyermekek együttlésére. Falun még előfordul a régi házhoz épített új épületszárny, benne a testvérekkel, nagyszülőkkel. Itt talán könnyebb egy „belső családi légkör” megteremtése, jóllehet a nemzedéki kérdés még élesebben merül fel. A belső tartalom azonban feltétlenül „alkotó szeretetet” hordoz.

A ma gyermeke – a családi szétszakítottóság miatt – inkább csak sóvárogja az anya állandóan „jelenlevő szeretetét”, hiszen bölcsődékben kezdi, óvodákban folytatja és iskolában fejezi be gyermekéletét. Hat éves kislífi hazatérését figyeltem meg, egész napos iskolai elfoglaltság után. Ezt mondta: végre itthon vagyok.

A családon kívülség bizonytalanná teszi a család védelmét: a gyermek jóval kevesebbet kap a szülőkkel való együttlésből, mint amennyit testi és lelki fejlődése megkíván. A szülő pedig állandó büntudatban élve, megpróbálja pótolni a veszteséget – anyagiakkal. Mindennel elhalmozza gyermekét, semmitől sem idegenkedik, amit fia vagy lánya megkíván. (Beszélgettem családapával, aki 15 éves leányának havi 150 Ft-ot adott csak kozmetikára!) A későbbi, pályát

kezdő fiatalság aztán kialakult igényekkel lép a társadalomba, s addigi életmódját követeli. (Ezek a „modellképző” ifjak, lányok sohasem hoznak áldozatot, még önmaguk érdekében sem.)

A negatív tényezők után szóljunk arról, lehet-e megoldást találni, s az adott körülmények közt megteremthető-e a feltétele a vallásos családi nevelésnek?

Most térek vissza a család strukturális változásának tényére, amely egyben magában hordozza a lehetőséget is. Ortutay Zsuzsa (a Magyar Vöröskereszt főtítkárhelyettese) legutóbbi nyilatkozata egyike azoknak, amelyek a „legkeresztényibb” alapokra helyezi a jövő családjának védőbástyáját. Ő az időszerű nevelési problémákra hivatkozva (a családi demokratizmus tényére figyelve), átértékeli a szülői tekintélyt, amelynek fenntartása nem elégszik meg többé az „azért kell tisztelned, mert szüled” megokolással, hanem sokkal többet kíván. Ma a szülők – mondja Ortutay Zsuzsa – gyermekeik szeme előtt élnek, tanulnak, fejlődnek, hibáznak. Nem állhatnak piederstálon elérhetetlen tekintélyként, a felnőtt élet titokzatosságába burkolózva... A szülőknek a gyermeket újra meg újra a maguk példájával, a család érzelmi töltésével, a kölcsönös megbecsüléssel kell magukhoz kapcsolniok. A kölcsönös alkalmazkodóképesség egymás iránti szeretetük, segítő szándékuk az, amiért újra meg újra meg kell küzdeniük..."

Ehhez a gondolathoz csatlakozva őszintén kimondhatjuk: az említett okokon kívül a gyermek érzelmi élete szegénységének a kápmutató szülői magatartás is okozója. A gyermek egyszerűen csalódik. „Mást mond, vall apám és mást cselekszik” – mondta nekem egy kamasz fiú. Ideológizálás helyett tehát gyakorolni kell a tettekben megnyilatkozó kereszténységet. Lejárt az ideje a „hagyományos formák káprázatának”. Nem lehet mindent elintézni a vasárnapi misén való részvétellel, hangos szónoklattal, s aztán jöhöt a való élet. Mintha az élő és imádkozó ember nem lenne ugyanaz a személyiség!

Téves a megállapítás: a gyermek lelkének formálását úgyis csak ideig-óráig végezheti a szülő, s aztán úgyis jön a szekularizáció. A vallásos szülői magatartást, ha valóban őszinte és példaadó, megérik a gyermekek, s egy életre emelő erő lehet számukra, az ellenkezője pedig (a kápmutatás révén) riasztó motívum.

Ami a családnak „keresztény-közegét” illeti, az valóban kölcsönös megbecsülésen, alkalmazkodáson, egymás iránti szereteten

alapszik, s benne érvényesül az „egy test” apostoli gondolata, de már a gyermekekre is vonatkoztatva. Nyilvánvalóan új szempont ez, az eddigi tekintély-elv helyett. De nagyon lényeges. Mert ha megvan ez a „belső értékrend”, a hitnek a gyermekebe való oltása sokkal könnyebb lesz. S talán így egyenesen szembefordulhatunk azzal a bár modern, de téves katekétikai vélekedéssel, amely eleve elutasítja a hitet, mint az oktatás alapját, s mindössze annak felépítésén fáradozik.

Végül oszlassunk el egy tévedést: az „egy test” fogalma korántsem jelentheti a házasságon belüli olyan egységet, hogy a gyermek bizonyos értelemben ne legyen önálló. Isten magadja neki is az istengyermekséget,

s így a teljes személyiséget éppen a keresztiség által. Ebből következik, „hogy a gyermek nem vonható be magától értetődően a férfi és a nő legszorosabb kötelékébe, hanem meg kell adni neki azt a szabadságot és önállóságot, amely Isten gyermekeéhez illik. A család rendje abban van, hogy elmélyítse és egyszersmind igazi szabadsághoz juttassa az egymáshoz tartozó szülők és az Istenhez tartozó gyermekek közötti közösséget” (Th. Bovet). A gyermeki „különállóság” ilyen értelmezése ugyanis éppen azt teszi lehetővé, ami a felnőtte válással együtt kell hogy járjon: a keresztény nagykorúságot.

Tóth Sándor

A CSALÁDTERVEZÉS KÉRDÉSEIHEZ

Kérdésünk a következő: *mennyiségileg milyen mértékben* kell Isten népének megvalósítania a gyermekvállalás feladatát? Természetesen Jézus Krisztus szelleméhez híven kell válaszolnunk, amit viszont megnehezít, hogy ő az Evangéliumban nem beszél konkrétan ezekről a dolgokról.

Elsősorban a *szülői felelősség* jut nagy szerephez a gyermekvállalás mértékénél. A *Humanae Vitae*, a *Gaudium et spes*, s az idevonatkozó szakirodalom – szűkebb vagy tágabb értelemben – hangsúlyozzák: az ember Isten méltó munkatársa kell, hogy legyen a teremtésben, s felelősségteljesen gondolkozzék létrehozandó gyermekeinek száma felől, mérlegelve a külső és belső körülményeket.

A *szerelem parancsa* nem állít semmi meghatározott mértéket, felső határt, hogy „eddig, és ne tovább”. Lényege az, hogy adott teljesítőképességünknek megfelelően tegyünk eleget, s törekedjünk arra, hogy minél többet tudjunk tenni, minél jobban. A szeretet mindig arra, és éppen annyira kötelez, amire és amennyire szabad vállalással igent tudunk mondani. Vagyis a szeretet a szabadság törvénye alatt áll.

Mivel a gyermekvállalás is „szabad igen” kimondása a Teremtővel való együttműködésre, s mivel a házastársaknak feladatuk, hogy egyre többet adjanak önmagukból – szabadon és felelősséggel –, ezért adódhatnak a következő változatok.

Ha a gyermekvállalásban el tudják fogadni a szülők az „ahányat az Isten ad” mértéket – ez nagyon tiszteletreméltó dolog. Feltéve természetesen, hogy nemcsak a mennyiségre nézve teljesítették feladatukat, hanem a gyermekek további felnevelésében is a maximumot tudják nyújtani, — mint azt

B. Häring is írja. S feltéve azt is, hogy nem terhelik túl ezzel a családi és házastársi közösséget.

De nézzük meg, hogy biztosítható ez a *mai viszonyok között*, az elvek csorbítása nélkül. Pl. az anyagi feltételek területén: a gyakorlat szerint a valóban sokgyermekes (6–8 gyermekes) családokban az anya nem vállalhat munkát a családon kívül. Így a család jövedelme: az apa keresete és az állami támogatás. Ezek összege átlagosan kb. 5 ezer forint körül mozog. Tapasztalatból tudjuk, hogy az ilyen család nem vállalhat még több gyermeket anyagi korlátozottsága miatt, — a szeretet parancsának átlépése nélkül. Hasonlókat mondhatunk el — tekintettel az ember véges szellemi és fizikai teljesítőképességére — a gyermekeknek nyújtandó gondozási, nevelési, oktatási stb. vonatkozások miatt is. Konkrét esetben tehát minden családnak fel kell mérnie anyagi, szellemi lehetőségeit és igényeit, s ennek alapján dönthet a vállalható gyermekek számáról. Csak így tudja teljesíteni a szeretet parancsát.

Így tehát alárendeljük a szeretet parancsának a gyermekáldás kérdését is. Ezt pedig elérhetjük a legcélszerűbb születésszabályozási módszerrel. Hiszen, ha egyszer felelősen vállaljuk a gyermekáldásból akár csak az első határt is (ami nem kis dolog), és azt is tudjuk, hogy elsődleges a szeretettel, s ez határnélküli, akkor a megfelelő módszerek megengedettek. Az embernek nem lehet főcélja a maximális szaporodás elérése — bár egész kivételesen a szeretettel összhangban ez is megvalósítható, — hanem legfontosabb teendője az, hogy minél tökéletesebben megvalósítsa a szeretetet, egyre inkább emelje maga számára a mércét.

Ezzel egyidőben bizonyára emelkedni fog benne az újabb és újabb életke befogadásának a készsége is. Főszempont itt a szabadság és a belső érettség foka.

Az ember nem képes arra, hogy minden követelménynek maximálisan tegyen eleget, mert az egyik törekvés lerontja a másikat. Egyedüli megoldás az, ha rangsoroljuk, egymás alá rendeljük a követelményeket. Jézus a házasságot nem keresztként, nem súlyos teherként tanította, — ezért világos, hogy nem akarhatta sem az erőnkön felüli biológiai szaporodást, sem az erőnkön felüli önmegtartóztatást.

Főtörekvésünknek kell lennie, hogy szolgáljuk a szeretetet, s ennek rendeljük alá az összes többi követelményt. Ezért okosan és felelősséggel mérlegelve, a minimális és kötelező alsó határon túl, öntudattal és szabad elhatározással, Isten teremtő tervének megfelelően eleget téve a sokasodás, szaporodás elvének, vállaljuk a gyermekáldást

mindaddig, amíg ez nem megy szeretetünk vagy a szeretet-közösség rovására; amíg minden tekintetben teljes értékű embert tudunk adni a társadalomnak. A szeretetet tekintjük legfőbb értéknek, nem pedig azt, hogy elérjük a lehető legmagasabb gyermeklétszámot, kiszolgáltatva magunkat a vak sorsnak. Mert ha csak ez lenne főtörekvésünk, vétenénk a legfőbb érték, a szeretet ellen.

Úgy érzem ezért, hogy ennek a kérdésnek nem az a legfontosabb mozzanata: mi a megengedett szabályozási módszer, hanem az, hogy lesznek-e valóban népes keresztény családok. Kimondom kereken: Úgy gondolom kedvesebb az Úrnak, ha egy család nem megengedett módszerek alkalmazásával vállal öt gyermeket, mintha megengedett módszerekkel „kettőkézik”.

K. I. pedagógus,
négygyermekes családanya

A *gyermekkeresztelés reformját* e gyakorlat teológiai alapjainak felülvizsgálása teszi lehetővé, sőt egyenesen sürgeti azt, — olvassuk a Herder Korrespondenz 1972. 1. számában (15–16). A csecsemőkorban — mint ez eddig is köztudott volt — a kereszttség szentegének hatékony felvételéhez szükséges a hit. Mivel ez a csecsemőnél de facto hiányzik, a jelenlévő szülők, illetőleg az egyház hite pótolja azt. A gyermekkeresztelés mindig Istennek ingyenes kegyelmét hirdető jel. Ugyanakkor az áteredő bűn káros jelenléte az újszülött számára fontossá, sőt szükségessé is teszi a keresztelést. — A néhány szóval itt vázolt teológiai alapozás érvényét ma egyre többen megkérdőjelezik. Mindenekelőtt azért, mivel a szentírásmagyarázók egybehangzóan vallják, hogy a gyermekkereszttséget, annak szükségességét vagy jogosságát az Újszövetségből sem közvetlenül, sem pedig közvetve nem lehet sem bizonyítani, sem cáfolni. Az viszont már igazolható, hogy az őskeresztény közösség — tehát a közvetlen Krisztus mennybemenelete után élő keresztények — a kereszttségi aktust szervesen bekapcsolta a hit megismerésének és megvallásának folyamatába, s azt mindig ezzel együtt, ezzel összefüggésben értékelte. Biztos, hogy az ősegyház nem ismerte a gyermekkereszttség gyakorlatát. Ezt a gyakorlatot az egyház csakis az áteredő bűn tanának lassú kifejldése nyomán, azt

követően vezette be. Az áteredő bűnnel kapcsolatos legújabb viták természetesen a gyermekkereszttséggel kapcsolatban is érzetük hatásukat, elméletileg és gyakorlatilag egyaránt. Mindehhez járul még annak az ősi egyházi tanításnak a feléledése, melynek értelmében napjaink teológusai egyre többet és mélyebben szólnak Isten egyetemes üdvözítő akaratáról. Ez az isteni szándék jelen van és hatékony az egyházban, sőt annak életén és gyakorlatán kívül is. — Végző soron a kereszttségnek az üdvösségre való szükségessége magától Istentől szabadon rendelt szükségszerűség, mely nem korlátozhatja Istent üdvösséget biztosító akaratában és cselekedeteiben. Sőt: e „kisebbrangú” szükségszerűség mintegy bele van ágyazva Isten egyetemes üdvözítő akaratába. Szoros értelemben csakis a hit szükséges az üdvösséghez. Ez viszont — mint tudjuk — Isten kegyelmének szuverén ajándéka. A gyermekkereszttséget tehát teológiailag csakis mint „rendkívüli esetet” lehet igazolni, mely rendkívüliség kiténik az ősegyház gyakorlatából csakúgy, mint a mai világ-szerzte egyre erősebben alakuló gyakorlatból. Egyre többen hangoztatják és gyakorolják ugyan, hogy *a hit megvallásának* jeleként minél szervezettebben egymáshoz kell kapcsolni — időbelileg is — a kereszttséget, bérnialást és az Eucharisziához való járulást.

A CSALÁD A MAI MAGYAR TÁRSADALOMBAN

Gondolatok egy tanulmánykötet olvasásakor

A család, a társadalom legkisebb s leg-
rövidebb sejtje három hatalmas feladatot tel-
jesít: gyermekeket, utódokat nevel, gondoz-
za az öregeket, továbbá fiatalnak és öreg-
nek egyaránt megadja a szellemi-lelki
egészséghez elmaradhatatlan intim közös-
séget. A családon belüli közvetlen és szoros
kapcsolatok eredménye, hogy itt egységes
gondolkodás, egységes világnézet, egységes
értékrend alakul ki. A család olyan mikro-
kozmosz, amely az egyéniségünket megrázó,
bizonytalanná tevő erőkkel szemben szilárd
háttér, amelyre – belső kételyek esetén is
– mindig hivatkozni lehet, hiszen az már
nemcsak „mi” vagyunk, hanem a házastárs
is, vagy a szülő, nagyobb gyermek stb. is.

A család azonban nemcsak „háttér”, nem-
csak biztosíték, hanem az a tér is, ahol
énünk az alkalmazkodás és önmagunk el-
ismertetése és érvényesítése dialektikájában
állandóan formálódva, érve őrzi meg iden-
titását. Az újszülöttről ebben a környezet-
ben válik igazán ember a szó szoros érte-
lében. Itt válik vérévé, hogy mi a jó és mi
a rossz. Itt tanulja meg, hogy hogyan kell
majd viselkednie, ha saját lábára áll. A
kiszervekkel szocializációs folyamat nem-
csak az érdeklődést vagy a szokásokat
határozza meg egy életre, hanem már ez-
előtt is hat a hajlamoktól az erkölcsi fel-
fogásig vagy az intelligenciától a szexuális
igényekig terjedően a személyiség ezer
olyan vonására, amelyek azután az ember
egyénségét alkotják.

Míg a gyermek első éveiben és az öreg-
korban a család az egyén formálódásának
és újraformálódásának gyakran egyetlen
kerete, a felnőtt kort az jellemzi, hogy a
családon kívüli életben is érvényesíteni
akarjuk énlünket, és ott is minduntalan al-
kalmazkodásra kényszerülünk. Miután azon-
ban munkahelyi, szomszédi, szakmai, szer-
vezeti stb. környezetünket nem magunk
választjuk meg, a konfliktusok elkerülhetet-
lenek, sőt lehetséges, hogy nem sikerül meg-
őrizni az önmagunk elismertetése és a má-
sokhoz való alkalmazkodás egyensúlyát. Az
ebből adódó pszichikai és társadalmi kény-

szer és nyomás terhét a család fel tudja
fogni. A konfliktus „szereplője” családjában
erőt kap új megoldások keresésére.

Végül a családi szeretet és a fiatalab-
bak elismerő tisztelete az idős emberek
számára legalább részben visszaadja azt a
biztonságot és önbizalmat, amit a rohanó
élettel való szaporodó összeütközések, a
fiatalabb generációk meg nem értése, vagy
a nyugodtjázás eléggé megtépáztak.

A család funkcióinak általános jellemzé-
sét egy ponton még kiegészíthetjük. Morál-
teológusok és szociológusok egyaránt azt
tanítják, hogy ami a vallásból a megisme-
résen, megtanuláson és begyakorláson alap-
szik, azt elsősorban a család közvetíti. A
gyermeket e keresztény család nemcsak a
társadalom, de Isten népe tagjává is neveli.
A vallásosság a családban nem csak álta-
lános pszichikai biztonságot ad, de átsegít
a hitbéli bizonytalanságokon és kételyeken
is, a családtagok vallásgyakorlata pedig
állandó néma vagy kifejezett buzdítás a
meggingsok leküzdésére illetve az aktív val-
lászgyakorlata.

Eddigi megjegyzéseinket egy nem régen
megjelent tanulmánykötet a mindennapok
valóságával szembesíti. „Család és ház-
ság a mai magyar társadalomban” címmel
(Budapest 1971. Közgazdasági és Jogi
Könyvkiadó, 310. o.) hazai szociológusok,
pszichológusok, népesedési szakemberek
foglalják össze, hogyan látják és ítélik meg
ők a kérdést.

Kulcsár Kálmán elsősorban a társadalom
mobilitásának (a munkajelleg vagy a lakó-
hely megváltoztatásának), a városiasodási
folyamatnak, a női munka elterjedésének és
a nő helyzete megváltoztatásának tulajdo-
nítja, hogy az utóbbi évtizedekben a csa-
lád szerepe és rendje lényegesen megvál-
tozott. Az általa felsorolt tendenciákhoz még
hozzá lehet tenni a kötet más szerzőinek
megállapításait is. A korábban homogén
(hasonló társadalmi osztályokhoz tartozó,
hasonló műveltségű embereket összekötő)
családokat egyre inkább heterogén csalá-
dok váltják fel, (ahol az egyik házaspár hely-

zete a korábbi egyensúlyi helyzethez képest megváltozott, vagy ahol a két házastárs helyzete nem egyformán változott meg) ami óriási feszültségeket teremt a családokon belül. A korábbi rokoni kapcsolatrendszer is gyengült némileg. Az együttélő családtagok létszáma kevesebb, mint korábban... Mindezen túl a recenziókból kikiváncsokozik még egy megjegyzés, amit a könyv így nem érint. Ezekben az évtizedekben nemcsak a valláserkölcös szorult háttérbe – amint Kulcsár fogalmaz –, de helyére éppen a házasság és család kérdésében nem került más erkölcs, amit a társadalom általánosan tiszteletben tartana vagy követne. Ezek a témák a marxista szakemberek még vitatkoznak; szocialista házassági és család-erkölcs még nem igen létezik, vagy legalábbis még nagyon kidolgozatlan.

A család változását Szabady Egon egyebek között a gyermekek számának csökkenésével és az abortusok nagy számával jellemzi. Így 1965–66-os vizsgálatot idéz, ami szerint „a 15–49 éves házas nők élve született gyermekeinek átlagos száma 1,9”. Ugyanez a kutatás azt is bizonyítja, hogy „a hosszabb ideje házas nőknek mintegy 70–80%-a vetette alá magát egy vagy több művi vetülésnek”. Szabady véleménye szerint a valóságban még ennél is többen.

A család belső nyugalmát és egységét több szerző írása szerint alapjaiban rázta meg a nők helyzetének megváltozása is. Ferge Zsuzsa a dolgozó nőknek a férjüknél nagyobb terhelését emeli ki, Varga Károly pedig a házaspár által közösen eltöltött idő nagyságára irányítja figyelmünket. Az általa bemutatott nemzetközi összehasonlító vizsgálat látványos, bár nagyon szomorú eredménye, hogy a vizsgált 11 ország (Belgium, Bulgária, Csehszlovákia, Franciaország, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, NDK, NSZK, Peru, USA) közül a dolgozó házas férfiak hazánkban töltik a legkevesebb időt otthon. A válások aránya szerint viszont – s Varga az összefüggés lehetőségét mérlegeli – csak az USA előzi meg Magyarország adatait.

A válásokról mondtak Lócsei Pál azal egészíti ki, hogy vizsgálata szerint a válás jogi ténye nem is jellemzi eléggé a valóságos helyzetet, mert pl. Budapest II. kerületében a 15 éves és idősebb népesség 4,9%-a él egyedül, mert elvált, de további 3,2% nem rendezte helyzetét, azaz vagy nem él együtt házastársával (bár a forma és a jog szerint házas), vagy a kimondott válás után nem legalizálta új kapcsolatát. Lócsei szerint tehát a II. kerület 15 év feletti korú lakosságának 8,1%-a (a IV. kerület megfelelő lakosságának pedig 9,8%-a) vagy egyedül (elválva) vagy rendezetlen

kapcsolatban él. Az újra házasult elváltakal a tanulmány nem foglalkozik.

A kötet egyik utolsó írásában Andorka Rudolf, Buda Béla és G. Kiss Judit kimutatják, hogy a rossz családi körülmények a későbbi alkoholizmus, az öngyilkosság vagy bűnözés előkészítői is lehetnek. Arra ellenben nem térnek ki, hogy az előző tanulmányok a jelenlegi családok nagy részét sokkal kevésbé tartják nyugodtnak, kiegyensúlyozottnak, zárt belső egységnek, mint az utóbbi évtizedek iparosodását és mobilitását megelőző korok családját.

A tanulmánykötet tényei és megállapításai szinte kikényszerítenek néhány kérdést. Noha a családi viszonyok legutóbbi hirtelen megváltozása elég pontosan évszámhoz köthető, legalább a századforduló óta lassú változás tanúi vagyunk, ami egyebek között a születések csökkenő, a válások és öngyilkosságok növekvő arányával jár együtt. (Mind a válások, mind az öngyilkosságok aránya a múlt század vége óta szinte minden évben magasabb, mint Európa más országainak megfelelő számaránya.) Lehetséges, hogy a jelenség magyarázatát elsősorban a gazdasági viszonyokban vagy a társadalmi és történeti fejlődésben kell keresni. Ez azonban nem csökkenti annak az első kérdésnek a súlyát, hogy az ún. keresztény Magyarország kereszténysége ezekben a szaporodó tönkrement házasságokban hogyan érvényesült?

A családfejlődés aktuális vonatkozásairól természetesen még égetőbb kérdéseket lehet feltenni. Egyebek között az egyházhoz, mint Isten népéhez s az egyházhoz, mint az intézményhez és szervezethez. *A család problémája ma nemcsak társadalmi vagy egy házaspár egyéni kérdése, hanem az egyház szavahihetőségének és az Evangélium gyakorlati alkalmazhatóságának mérése is.*

A téma társadalmi és egyéni vonatkozása az előző megjegyzésekből adódik. Itt csak azt kell kérdeznünk, hogy Isten népe talál-e jobb megoldásokat, mint a társadalmi többi része? Vajon az a szeretet, amely a keresztények ismertetőjele kell, hogy legyen, megmutatkozik-e a családi szeretetben, talán a családok nagyságában, talán egymás kölcsönös támogatásában, talán a különösen megterheltek terheinek könnyítésében? Minél nagyobbak tehát a magyar családok előtt álló nehézségek, annál nagyobb a keresztény családok felelőssége, hogy a nem létező általános társadalmi megoldások helyett megkeressék és megvalósítsák az evangéliumi üzenet megoldásait. Megfordítva pedig, a katolikus családok békéje, rendje és perspektívája egyaránt jelzi a házastársak Istenhez kapcsolódásának mér-

tékét és a keresztény közösségen belül ható szeretet erejét.

A család fontosságának és jelenlegi megoldatlan problémáinak felismerése és elismerése aláhúzza a *családi lelkipásztorkodás jelentőségét s a család szerepéhez juttatásának fontosságát az egyházban*, mindezekelőtt pedig a házasság és a család nieltó rangjának elismerését a katolikus teológiában és közgondolkodásban. Kérdés, hogy az elmúlt évtizedek során kisebbséggé vált magyar katolikus egyház hogyan oldja meg a problémát? Milyen útbaigazítást adnak az egyház hivatott vezetői? Az útmutatás használhatóságát sokan kétségkívül a valósággal való kapcsolat bizonyítékaként fogják értelmezni. (Elég szomorú tapasztalatokat szerezhettünk a „*Humanae Vitae*”

enciklika után, amely a legtöbb szakember szerint elérte azt, hogy a gyakorló katolikusok zöme bizonyos kérdésekben már illetéktelennek tartja az egyházat.) A papkérdés és a cölibátus körüli vita egyik visszhangja az is, hogy miközben viharban hányódik az egyház hajója, a legénység nem a viharral törődik, hanem a tengerészeti szabályzat egyes paragrafusain vitatkozik. Az Isten népet fenyegető vihar nem utolsó sorban a házasság elé tornyosuló nehézségekben jelentkezik. Megoldásuk, vagy legalább a megoldásra való őszinte törekvés nem kis mértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy a hajó utasai a legénységre több bizalommal tekintsenek.

Aszédi László

REMÉNYTELENUL FELDŰLVA

A házasságot nemcsak a kereszténység ismeri el értékesnek, hanem minden emberbaráti ideológia is. A Legfelsőbb Bíróság 3. számú Irányelve, amely a házassági bontóperekkel kapcsolatos általános szempontokról szól, így kezdődik: „Szocialista társadalmunkban a házasság egyre inkább megszabadul az anyagi érdekektől, a családi kapcsolatok mindinkább erősödnek és tisztává válnak. Államunk féltő gonddal őrökdi a házasság és a család intézménye felett, ami megnyilvánul számos jogszabályi rendelkezésben is”.

Mégis azt kell tapasztalunk, hogy a két világháború közöttihez (évi 4–6 ezer) képest a válások száma 3–4-szeresére nőtt az elmúlt negyedszázad során. 1949-ben 14 ezer, 1960-ban 17 ezer, 1969-ben 21 ezer házasságot bontottak fel a magyar bíróságok, ami az adott évben kötött polgári házasságokhoz viszonyítva 12, 19, ill. 23%-os arányt mutat. A rendelkezésünkre álló statisztika akaratlanul is szépít, hiszen szerepelnek benne a házasságkötéseknél és bontásoknál a második, harmadik, negyedik, stb. házasságok ill. válások is. Megdöbbenő ez a 23%-os arány, mert félremagyarázhatatlanul bizonyítja, hogy legalább minden negyedik házasság „sikertelen”, „reménytelenül feldűlt”, zsákutcába jutott. A háttér még sötétebb, mert van sok hivatalosan fel nem bontott, de ténylegesen rossz házasság is.

Időről-időre (utoljára éppen a hivatkozott 3. számú Irányelv meghozatala előtt az 1962-es adatok alapján) a szakemberek hatalmas apparátussal és alapos munkával igyekeznek fényt deríteni az okokra. Ez az utolsó statisztikus feldolgozás pl. megállá-

pítja, hogy a Magyarországon 1962-ben felbontott 17 410 házasságból véletlen kiválasztással elemzett 1741 között a házasság felbontására szolgáló egyetlen ok csupán 77, két ok 322, három ok 624, négy vagy még több ok 718 esetben merült fel. Az összes okok 1/10-e és az elsődleges okok 2/10-e már a házasságkötéskor fennforgott. A házasság *alatt* létrejött, bontásra vezető összes ok között 31,3%-os aránnyal szerepel a mással létesített nemi kapcsolat, 14,1%-kal az elhidegülés, 11,4%-kal a durva bánásmód a másik házastársral szemben, 10,3%-kal az otthon elhanyagolása, a szabadidő családon kívüli eltöltése és 8,4%-kal az iszákosság. Az elsődleges okoknál a szerelmi kapcsolat csak 18,1%-os arányt mutat, az elhidegülés 15,1, a durva bánásmód 5,1, az otthon elhanyagolása 8,6, viszont az iszákosság 16,9%-osct!

Ezek az adatok csak a legnagyobb általánosságban adnak eligazítást. Az említett kiadvány boncolgatja az okok egymás közti előfordulásának gyakoriságát, az életkor, a nem függvényében történt összehasonlításokat, stb. Mégis, az ember úgy érzi, hogy éppen a *megokolás*, az *okok* házasságon belüli létrejöttének oka csúszott ki a szakemberek kezei közül. Miért alakulnak, miért fejlődnek ki ezek az okok, illetőleg *mi az*, ami lehetetlenné teheti, meggátolja ezen és más „*okok*” kibontakozását?

Saját egyéni tapasztalat és kutatás alapján egy igen egyszerű, szinte magátólértéendő mozzanatot illetőleg magatartást szeretnék kiemelni. Gyökere az Úr Jézus kijelentésében van. („A férfi ezért elhagyja apját és anyját, feleségéhez csatlakozik és a

„kettő testben egy lesz. Úgyhogy már nem ketten vannak, hanem csak egy test” (Mk 10,7–8). Arról van szó, hogy a házassélet kezdetén, a már egy testté lett pár teljesen nyíljon meg egymásnak. Ebben az időszakban még a zárkózott, másokkal szemben bizalmatlan természetű ember is könnyebben tud házastársával egészen őszinte lenni. Tudatosan és szándékosan kell kinyitni a lélek minden ajtaját, nem szabad egyetlen gondolatot sem titokként elzárni a másik elől. A másíknak, aki már én vagyok, az első időben – semmit vissza nem tartva, semmit meg nem kurtítva – egész lényemet oda kell ajándékoznom. Ha pedig ez egyszer sikerült, nem okoz nehézséget a „nyitott kapu” elvét megőrizni. Sőt, tapasztalja az ember, hogy így kezd egészsé, teljessé, egy emberré lenni, eddig szinte csak „félemler” volt. A biológusok, szociológusok, filozófusok, stb. jórészt egyetértenek abban, hogy

a két nem kiegészíti egymást, de itt – a dialektika nyelvén szólva – a mennyiségi változás „minőségi ugrás”-ba csap át. A fél, a félszeg emberegyedek külön-külön is egész, egészséges emberré kovácsolják magukat és egymást. Ha a feleségemnek – milyen tökéletes anyanyelvünk szóhasználat! – egészen megnyílram, és tárva is maradtam, találkozhatok fiatalabbal, szzebbel, képzetzebbel, háziasabbal, érzékiebbel, stb. de olyannal, akinek szintén egészen ki tudok tárulkozni – nem!

Ennek a tudatos teljességre alapozott házasságnak gyakorlati kihatását a családtervezésre, gyermeknevelésre, mindennapi és házimunkára, szórakozásra és közösségi életre, stb. ki-ki nem nagy fáradsággal elképzelheti, de inkább ezt mondanám: megtapasztalhatja.

Varga Viktor

A SZEXUÁLIS NEVELÉS NÉHÁNY ALAPVETŐ TÉVEDÉSE

Magvas összefoglalás az, amit e témával összefüggően J. B. Torelló, orvos, pszichiáter és a teológia doktora tesz közzé a „Lebendige Seelsorge” 1972. januári számában. Torelló egy Rómában tartott, a szeminariumi neveléssel foglalkozó értekezleten adta elő gondolatait, érthető tehát, ha mindenek előtt az ifjú papnövendékeket tartja szem előtt; megállapításai azonban joggal tarthatnak igényt általános érdeklődésre is.

1. Az „angyali lelkiület” pedagógiája

Édeskés retorika és giccses szölamok jellemezték ezt a dekadensen prüd és külsőségekre építő módszert, mely a múlt században kapott lábra, de még ma is kísért. Már a freudi forradalom leleplezte azt a morált, melyet e szemlélet híven tükröz, s amely visszavezethető a viktoriánus gondolkozásra. E formalizmusba torkolló felfogás szerint „tisztának” kellett lenni, mint a „liliom”, szűzinek, miként a „bárány”, vagy épp a „galamb”. Kétségkívül, mindeme szölamok és sekélyes mondanivaló mögött az ősi, immár kétezer éves kísértés húzódott meg, illetőleg jelentkezett modernebb formában: az anyagot és a szellemet, lelket mereven szembeállító manicheus tanítás. Ez a szexualitásban vélte felfedezni minden rossznak forrását, s szembeállította az „angyali romlatlanságot” az „ördögi testiséggel”.

E pedagógia elfeledte, sőt agyonhallgatta, hogy a kereszténység épp az Ige megtestesülésére épül, hogy már Aquinoi Tamás így fogalmazott: Az Isten testté lett, hogy a test Istenné váljék (Deus fit caro, ut caro fieret Deus), s így épp a test lett a „Szentlélek templomává”. Figyelmén kívül hagyták azt is, hogy az emberi – férfi és női – testek szentségi méltóságban válnak „egy testté”, hogy minden szentség Jézus megváltó teste és vére felé mutat. Nem ok nélkül írta le már Tertullianus – még mielőtt montanistává lett – hogy „a test az üdvösség oszlopa”. Azok, akik „angyallá” akartak válni, – vagy legalábbis ezt követelték a fiatalágtól – elfeledték, amit Pascal mondott: aki angyal akar lenni, vadállattá válik.

2. A szorongásos pedagógia

Unos untalan a „tisztátalanságot” emlegetik. Hány fiatalkorúnak szerzett lidérces álmokat vagy álmatlan éjszakákat, hogy nevelői beleszuggerták: tisztátalanná, mocskossá válik. Érthető, hogy az ilyenek szorongó pánikban éltek, s nappal is mindenütt „veszélyt” szimatoltak. „Kísértés”, „bűnre vezető alkalom” volt számukra minden: az utca, a könyv, a másik nemű pajtás vagy egyetemi kolléga, sőt az azonos nemű is. Szemükben lassan minden „bűné” vált, mely azután nemcsak a „lélek halálához” vezetett, hanem a testi egészséget

is aláásta. Hátgerincsorvadás és egyéb szörnyű betegségek emlegetésével rémítgett ez a „pedagógia”, s oly beteges lelki-alkatú fiataliságot nevelt, mely gyanakodva tekintett minden, az emberi vitalitásból fakadó megnyilatkozásra, értékre, öröme. Olyan aszkétákat nevelt, kik telve voltak „fixa ideákkal”, s gyakran már messziről fel lehetett őket ismerni rángatózó végtagjaikról, arcukról. Nem ok nélkül figyelmeztet már Keresztes Szent János, hogy az erős érzelmi ingerek nem egyszer születnek épp abból a belső szorongásból, mellyel sokan fordulnak ezen egyébként természetes jelenségek felé.

Semmiféle félelem és szorongás nyomán még nem született igazi erény. Ellenkezőleg: az ilyen beállítottság csak fokozza az egocentrizmusra, az önnön magunkkal való túlzó foglalkozásra egyébként is bennünk szunnyadó hajlamot, beszűkíti a személyiséget. Sőt, oly kóros állapotot is teremthet, mely megöli az egészséges lelki-szellemi életet.

3. A tudatlanság pedagógiája

E paradoxonos szemlélet alapelve: nem kell beszélni a szexuális életről, problémákról. Az élet „sajnos” majd megtanít mindenkit a kemény realitásra. E módszer szükségképp célját tévesztette. Azt érte el ugyanis, hogy a fiatalok még nagyobb „éhséggel”, kíváncsisággal fordultak a nem ismeret, az agyonhallgatott felé. Sőt, ezen az úton valósággal ingerelni lehetett a fiatalok fantáziáját, olykor azután az egyébként legtermészetesebb érdeklődés is elfajult beteges kíváncsisággá. Pillanatig se véljük, hogy felvilágosodott korunkban már fölösleges szólnunk e különös pedagógiáról. Még ma is akadnak ugyanis szülők, tanárok, tanítók, akik az emberi szaporodásról, szexualitásról legfeljebb a növények és rovarok világából vett hasonlatokkal mernek szólni; vannak még ma is hittanárok, akik csak elolvastatni merik a 6. parancsral kapcsolatos problémákat (lehetőleg régebben írt, nem „felvilágosult” könyvekből). Vannak morális tanárok a teológiákon, akiknél ezek a kérdések egyszerűen „kimaradnak”.

Ma, midőn az ifjúság filmek, folyóiratok, stb. útján gazdag s nem épp egyértelműen csak „felvilágosító” képet kap a szexuális életről, a helyes szellemű, bátor és őszinte, az élet szentségét tisztelőben tartó felvilágosítás nemcsak szükséges, de komoly kötelességet is ró szülőre, tanárra, nevelőre. Az az erotika ugyanis, amit a „szexuális felvilágosítás” áruházában árulnak konzumciként, nem gyarapít tudást, ismereteket, ha-

nem enerváltta, blazírtta teszi a fiatalokat, sárba tapossa a „szentet”. Ugyanakkor az érzékenyebb lelkiismeretűek számára kényszerképzetekkel teli tabuk világát jelenti, — a tabuk valóban szükséges leépítése helyett.

Szokásos érv a szentekre, azok „szent noivságára”, szeméreméretükre hivatkozni. Ne feledjük azonban, hogy sok minden tükröz e téren egy-egy adott korszemléletből fakadó magatartást, másrészt ostoba ferdítés. Általában a szentektől távol állt az a tudatlan naivítás, mellyel sokan még ma is felruházzák őket. Egy Sziénai Szent Katalin vagy Aquinói Szent Tamás nagyon is reálisan gondolkodtak az emberi szexualitásról. Amit Gonzága Szent Alajossal kapcsolatban sokan emlegetnek, annak túlnyomó része nem több jámbor legendánál. „Még anyja arcára sem pillantott” — amint ezt a római breviáriumban olvassuk — „ez a test nélküli ember”. Ha valóban így lett volna — egyébként e fogalmazás tipikusan a korabeli hagiográfiai stílust tükrözi — akkor az utókor inkább neurotikus személyként tartaná nyilván, nem pedig olyan férfiként, aki valóban férfias keménységet áruolt el érényes életében.

4. A beszűkítő pedagógia

Még mindig szép számmal akadnak szülők és lelkipásztorok, akik nyugodtak, ha abban a hitben élnek, hogy fiuk, lányuk, lelkigyermekük „tisztá életet” él, — ami pedig ezen kívül vagy túl van, az már nem is érdekes. E felfogás hátterében rossz teológiai és lélektani szemlélet húzódik meg: olyan, mely szükségképp alakít ki életidegen gyakorlatot. Ha ugyanis nem arra oktatják, nem azt mutatják be a felnövekvő fiataloknak, hogy a tízparancsnak (a 6.-nak is) egyetlen örökérvényű krisztusi alapozója vagy épp összefoglalója az Isten- és ember-szeretet, s az erre épülő élet, — ha unos-untalan emlegetik a tisztaság „elméleti primátusát”, akkor legfeljebb csak „önmegtartóztató”, de nem valóban tisztalelkületű fiatalokat indítanak el az életbe. E beszűkítő pedagógiával csak savanyú és frusztrált aggszűzeket és agglégényeket lehet „kitermelni”. Sőt, az ilyenek magatartása nem egyszer bűnössé válhat: szellemi-lelki göggel tekintenek mindenkire, aki nem rendez be életét az általuk megfestett életideál szerint. Lehet-e csodálkozni, ha épp az ilyen fennhéjázó vagy megkeseredett emberek jutnak el bizonyos „rövidzárlat” után a másik végletbe: a féktelen érzeliségtől hajtott szabadosságához.

A felsorolt szempontok természetesen csak a kerüendő, sőt olykor végzetes negatívumokat foglalták össze. Ezért a szerző szükségesnek látta, hogy tanulmányában erőteljesen rámutasson még az életáldozat, az önkéntes Isten- és emberszolgálat nevében vállalt tisztaság, így a celibátus érté-

keire is. Az a szolgálat, az a kereszt, melyet bárki önként vállal Krisztus-követése során, olykor nemcsak megengedi, de meg is követelheti, hogy tiszta szívvel és szándékkal Istent keressék mindenben és mindenkifölött.

nr.

ZENE, CSALÁD, IFJÚSÁG

Lapjelentések szerint ez év karácsonyán mintegy hatezer fiatal hippi bukkant fel az izraeli Betlehemben, és pokrócokba burkolózva, földön fekvé töltötték el a környéken a szentestét.

A lapjelentések azt is tudni vélték, hogy a fiatalok elsősorban az Amerikában nagy sikerrel játszott „Jézus, a szupersztár” c. musical gondolatvilágától, zenei élményeitől indítva határozták el magukat a nagy útra. Nyilvánvaló, hogy itt mindenekelőtt a zenei élmény lehet a fő indítóok, mert a látványos, hallatlan költséggel és hallatlan anyagi befektetéssel készült darab elsősorban zenei tartalmának köszönhető és köszönheti ma is sikerét, ami valami újat hozott a fiatalok pop-muzikától és kábitószerszedéstől megcsömörlött életébe. Nem állítjuk azt, hogy valami forradalmi változás történt a fiatalság életében és eszményke-resésében. De elindult egy folyamat, amelynek következményei egyelőre felmérhetetlenek és beláthatatlanok. Egy réteg valami tisztább és szfériaibb tartalom után sóvárog, és ezt a tartalmat az új, sok vallási motívummal átszőtt zenében véli felfedezni.

Számunkra mindez nem újság. Akik látják a templomi hangversenyeken a lépcsőkön kuporgó fiatalok nagy számát, a Zeneakadémia orgona-hangversenyein megjelenő fiatalok nagy komolyságát, vagy akár a Mátyás-templomban tartott egyházzenei áhítat hallgatóinak túlnyomóan fiatal többségét, túlzás nélkül megállapíthatják, hogy a fiataloknak a vallásos zene felé való fordulása világjelenség. E jelenség okainak megmagyarázása igen sokrétű és bonyolult feladat. Nem mi vagyunk hivatottak ezzel foglalkozni. Feltehető, hogy nagy szerepe van benne a divatnak, amely zenei vonatkozásban is mindig valami újat próbál felmutatni, és a nyugati üzletembereknek is, akiknek a pop-lemezek csökkenő népszerűsége miatt új bevételi forrásokról kellett gondoskodniuk. Mi csak bizonyos megnyugvással állapíthatjuk meg ezeket a tényeket, mert a jó zene, a tiszta és nem túlfűtött zenei élmény visszahúzó erőt jelent ahhoz a társadalomhoz, sok esetben családhoz, ame-

lyet otthagyva, országutakon vándorolva, árkokban letelepedve tagadott meg ez az ifjúság. Új, biztató jelek mutatkoznak, és ez az új zenei irányzat, az iránta tanúsított nagy érdeklődés már nem távolít el, hanem bizonyos esetben kohéziót jelenthet egy esetleg széthullani készülő családban.

Ez az új arculatú ifjúság nem csak passzívan fogadja be az új áramlatot, hanem tevékenyen elősegíti annak terjedését. És épp itt kell megemlékeznünk két olyan irányzatról, kísérletről, amely minden figyelmet megérdemel.

Bécsben, a Konzerthaus nagytermében nemrégiben igen nagy érdeklődés mellett mutatkozott be a Gen Rosso együttes, amely Fokolare Band-nek nevezi magát. Az együttes tagjai fiatalok a világ minden részéből. Afrikából, Argentínából, Ázsia országaiból és Észak-Amerika tájairól indultak el azok, akik magukat „Gen Rosso”-nak nevezik, ami rövidítése a „Vörös Nemzedéknek”. Céljuk: felemleni szavukat a faji megkülönböztetés, gyűlölet ellen, és a megbékélést hirdetni. Trentóból indultak el a második világháború napjaiban, amikor a bombatámadások elől menekülve – egy pincében – az evangéliumot olvasták. Amikor a bombák fejük fölött mindent leromboltak, ami odafönt az életüket jelentette, elhatározták, hogy gyakorlatban is megpróbálják az evangélium tanítását megvalósítani. A háború befejeztével kisebb csoportokat alakítottak, mindegyikük állást vállaltak, de munkájuk befejeztével visszatértek ezekbe a kis közösségekbe, amelyekben megvalósították a teljes vagyonszövetség elvét. Firenze közelében lassanként egy egész fokolare-központ alakult, amelynek tagjai időről időre felkerekedve útnak indultak, hogy zenével, énekkel hirdessék az emberiség megbékélését.

Európa-szerte nagy feltűnést keltett egy másik ifjúsági zenei-vallásos mozgalom, az úgynevezett „Glory Halleluja 2000” csoport nagy sikere. Vezetője, a belga Milo Decoster apróhirdetés útján jó énekkal rendelkező és zenei adottságokkal bíró fiatalokat keresett. Kétszázötvenkét jelentkező közül kiválasztott tízet, majd nekifogtak a

munkának. Jan Leopold, a brüsszeli Zeneakadémia tanára zenét írt, egy másik belga, az 56 éves Valeer van Kerhove pedig kiválogatta az evangéliumi szövegeket, melyeket az együttes szavalókórus formában betanult. Igen alapos és fásaszító előkészület után felkerekedtek: hét fiú és három lány szöveget mond, dalol, énekel, dalban, énekben mondja el az özőnvíz, keresztrefeszítés, feltámadás történetét, – utalással napjainkra, a háború bombatámadásaira, a megsemmisítő táborokra. A szöveget dob-, szaxofon-, gitár-, szájharmonika-zene kíséri,

de a főszólamot az orgona viszi, amely a 125 perces előadás befejezésekor hatalmas hangerővel hirdeti a feltámadást, a dicsőséget.

Valami új kezdődött tehát, aminek lényegét, tartalmát ismertetni nehéz, megmagyarázni nem is igen lehet. Tényeket közöltünk, amelyek sokat jelenthetnek, és még többet talán az a körülmény, hogy a „Krisztus, a szupersztár” valamint a „Glory Hallelujah 2000” lemezei milliós példányszámban kelnek el.

(ib)

A MEGÚJÍTOTT EGYHÁZI ÉV ÉS AZ ÚJ EGYHÁZI NAPTÁR ISMERTETÉSE

A II. Vatikáni zsinat által elrendelt liturgikus megújulás során 1969-ben jelent meg **CALENDARIUM ROMANUM** címen az egyházi év és egyházi naptár általános szabályait tartalmazó rendelkezés. Magát a 61 pontból álló szabályzatot a Magyar Püspöki Kar a Római Miskönyv Általános Rendelkezéseivel együtt magyarul is megjelentette. Az alábbi összefoglalás a hivatalos római kiadványban közzétett 110 oldalas kommentárt kívánja röviden ismertetni (1).

ső vecsernyéje, és igazában ez az elvi magyarázata annak, hogy szombat estére lehet elővételezni a vasárnapi misét (az egyes püspöki karok engedélye alapján).

Az évi ünneplés: A XII. Pius pápától megkezdett nagyhét reformja (1951 és 1955) még inkább kiteljesedett a zsinat utáni megújulásban.

I. Kommentár az egyházi évhez

1. Az egyházi év időszakai (*Proprium de tempore*)

Az egyház két síkon ünnepli Krisztusnak üdvösséget szerző művét: az év folyamán *egy alkalommal húsvétkor*, amikor élénk állítja az üdvöt szerző szenvedéssel együtt legnagyobb ünnepként az Úr feltámadását; *azután minden héten az Úr napján, vasárnap*. Ez a kettős ünneplés adja az egyházi év gerincét, melynek tárgya az egész krisztusi misztérium. Ezt emelik ki az egyházi év időszakai is.

1. *A húsvéti misztérium ünneplése: a heti ünneplés.* A liturgia megújításán dolgozó pápák már Szent X. Piustól kezdve törekedtek arra, hogy a vasárnapot mint legősibb ünnepnapot, újra az egész liturgikus ünneplés alapjává és magjává tegyék. A II. Vatikáni zsinat vitte sikerre ezeket a törekvéseket: az advent, nagyböjt és húsvéti idő vasárnapjai rangban minden más ünnepet megelőznek, egyébként is érvényesült az a törekvés, hogy a vasárnapot ne szorítsa ki lehetőleg semmiféle más ünneplés sem. Az egyház ősi hagyománya a vasárnapot – biblikus értelmezéssel – már szombat estétől számítja; ezért van a vasárnapoknak el-

A) A húsvéti ünnepek

A húsvéti szent háromnap (*triduum paschale*). Fontos tudatosítani, hogy nincs szó a húsvétot „előkészítő” három nappól (ahogy pl. triduumot tartunk egy ünnep előtt), hanem ez a három nap maga „a megfeszített, eltemetett és föltámadt Krisztusnak legszentebb háromnapja” (2). A húsvéti szent háromnap nagycsütörtökön az esti misével kezdődik, és húsvét vasárnapján a vecsernyével zárul. – E háromnapon belül is kiemelkedik a *húsvét vigíliája*, amely csúcspontja az egész egyházi évnek. Alapvető a vigíliás ünneplés időpontjának rögzítése: ne kezdődjék az éjszaka (= a sötétedés) beállta előtt, és fejeződjék be hajnalig. A húsvéti vigília liturgiájának fő újítása: minden a Eucharisztia ünneplésébe van beépítve. Ünnepi bevezetésül szolgál a tűzmegegyezés és a bevonulás a húsvéti gyertyával, mely csúcspontját éri el az Exsultet éneklésében; a megújított igeliturgia végére van beiktatva a keresztelés, mellyel részesedünk Krisztus halálában és feltámadásában; illetőleg itt van az egész közösség keresetségi ígéretének megújítása. Ezt követi az adományok előkészítésével az Eucharisztia ünneplése, a mise áldozati része. – A húsvéti idő *lényeges újítása*: a húsvéti vigíliával kezdődik, és tart az egyház ősi hagyománya szerint 50 napon át, egészen pünkösd vasárnapjáig bezárólag. A

liturgia szinte egyetlen ünneplésnek tekintti ezt az időszakot: a hétszer hétnapos nagy oktávát a pünkösd ünnepe zárja le. Ez volt Nagy szent Leó pápa idejéig az általános gyakorlat. A liturgiátörténeti kutatások alapján a liturgia most újra tükrözi az ősi szemléletet: a pünkösd nem önálló, a húsvétól független ünnep, hanem a húsvét ajándékainak kiadászata. Ezért szűnt meg most a pünkösd nyolcada. Ugyancsak ez a magyarázata annak is, hogy a „húsvét utáni” vasárnapok helyett a „húsvét második, harmadik stb.” vasárnapja elnevezést vezették be. Míg pünkösd volt nyolcadának külön miséi megszűntek, a mennybemenetel és pünkösd közötti napok viszont jelentőségben növekedtek, és külön miseszöveget is kaptak. Valójában ez az egyetlen novéna az egyházi évben, melyre magában a Bibliában van utalás!

B) A húsvét előkészületi ideje: a nagyböjt

A nagyböjt szent negyvennapjában előkészülünk a húsvétra; ez az előkészület jelentkezik elsősorban a keresztség és a bűnbánat szerepének kiemelésében. A nagyböjt 40 napos *előkészületi idejét* magának Jézusnak 40 napos böjtje, és egyéb bibliai előképek sugallták. Nagy Szent Leó idejében még az első vasárnapkal kezdődött, de hamarosan a megelőző szerdára tették át kezdetét. A hamvazószerda mint kezdőnap rendkívül erősen él az egyház hagyományában és a hívek gyakorlatában. A nagyböjt jelentőségének és egységének kiemelése viszont áldozatul kívánta az ún. *előböjti időt* (Hetvened-, Hatvanad-, Ötvened-vasárnap hete), valamint a *szenvedés ideje* elnevezést. Bármennyire ősi szövegei voltak is az előböjti vasárnapoknak, az helyi eseményekhez kapcsolódott, és a böjti gondolat duplázásának hatott. Most az epifánia utáni vasárnapkal kezdődő évközi idő foglalja el helyüket, a szenvedés első vasárnapjából pedig nagyböjt ötödik vasárnapja lett. A nagyhét kezdővasárnapja „az Úr szenvedésének virágvasárnapja” elnevezést kapta. A keresztek és oltárképek eddigi, szenvedés idején szokásos lefödését az új liturgia nem írja elő; ahol lelkipásztori szempontból ez a hagyomány megőrzendőnek látszik, ott a püspöki karra bízta a döntést. — A *nagyhét napjai* virágvasárnapkal kezdődve magukba foglalják nagyhétfőt, keddet, szerdát és nagycsütörtököt (az esti miséig). Továbbra is nagycsütörtökön délelőtt van a püspök olajszentelési miséje.

A *szent negyvennap bűnbánati és keresztségi jellege*. — Alap gondolatában a nagyböjt visszatér a katechumenek előkészítéséhez. Ma ismét előkészület a keresztségre,

illetőleg a megkeresztelték számára szorgalmazza keresztségük tudatosítását, és ennek következtében a megtérést, bűnbánatot. A misék könyörgései pedig — az 1966-ban kiadott Poenitenciai konstitúció alapján — a mai idők szellemének megfelelően fogalmazták meg a bűnbánatot és bőjtöt. Ugyancsak ezt az új beállítottságot tükrözik az 1968-ban közzétett új nagyböjti vasárnapi prefációk is.

2. Az Úr megjelenésének ünneplése (epifánia)

A Krisztus-misztérium teljességéhez tartozik a megtestesülés és születés is, valamint az Úr újraeljövételének reménykedő várása. Ezt elsősorban az adventi és karácsonyi idő keretében ünnepeljük. Itt viszonylag csak kisebb jelentőségű változtatásokra volt szükség.

A *karácsonyi idő* tart karácsony vigiliájának miséjétől a vízkereszt utáni vasárnapig. A világiakkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az új egyházi évben valójában egyetlen vigília van csupán, a húsvété. Megszűnnek az egyes ünnepek előtti eddigi, bűnbánati jellegű vigiliák; csak az ünnepek előestéjén tartott misék nevezhetők vigiliás miséknek. Ilyen kifejezetten vigiliás miséje van karácsony, pünkösd, Keresztelő János születése, Péter és Pál, valamint Szűz Mária mennybevétele ünnepeinek. — A karácsony sajátos nyolcada megtartja a hagyományos ünnepeket; a nyolcadda első vasárnap a Szentcsalád vasárnapja. Január 1. ősi római hagyomány szerint újra Mária-ünnep lett, Isten anyjának főünnepé (3). Az 1721-ben bevezetett Jézus neve-ünnep megszűnik; annál is inkább, mert Jézus névadásáról említés történik a január 1-i evangéliumban. — Vízkereszt ünnepe marad, mint eddig. Ahol nem kötelező ünnep, ott a január 2–8 közötti vasárnapon kell megülni, a helyi püspöki kar döntése alapján.

Az advent a nyugati egyháznak sajátos időszaka, — Keleten ismeretlen. Előkészületi időként alakult ki a karácsony előtti négy héten. Most kettős jellege van: az első részben (december 16-ig) inkább Krisztus végső eljövételére irányul a figyelem (eszkatológikus jelleg); a további időre pedig jellemző a készüllet, a karácsony örvendő várása.

3. Az évközi idő

Az évközi idő magában foglalja a vízkereszt utáni vasárnaptól nagyböjtiig tartó heteket, valamint a pünkösdőtől adventig tartó időt. Ez a két részes időszak egységes számossággal 33–34 hetet jelent. — Az évközi idő ún. mozgó ünnepei — a húsvétnak egy-

előre meghatározott vasárnapra rögzítése hiányában – megmaradtak (Szentháromság vasárnapja, Úrnapja, Jézus Szíve ünnepe). Úrnapjával kapcsolatban megjegyzendő: Kitűnik IV. Orbán pápának ezt az ünnepet 1264-ben bevezető bullájából, valamint az ünnep szövegeiből, hogy ez egyúttal az Úr legszentebb vérenek is ünnepe; így tehát a Szent Vér nemrég behozott ünnepére külön nincs szükség. Az Úrnap teljes elnevezése: az Úr testének és vérenek főünnep. – A *könyörgő napokról a kántorböjtökről* ezeket említjük: az eddig szokásos április 25-i búzaszentelő körmenet (litaniae maiores) azért alakult ki Rómában, hogy ezzel ellensúlyozzák, illetőleg „megkereszteljék” a pogány rítusokat. – A *keresztjáró napok* (litaniae minores) az V. sz. végén rendezett könyörgő körmenetek voltak természeti csapások és bajok elhárítására, részben pedig jó termésért. Már ebből is látszik, hogy ezeket a napokat az egész egyházban nem lehet ugyanazon időpontra rögzíteni. Az egyes püspöki karokra tartozik szerepük és jellegük meghatározása, konkrét megfogalmazásuk. – Az új egyházi év előírása szerint a *kántorböjtök* rendje és tartalommal megtöltése ugyancsak az egyes püspöki karok gondja. Miseszövegeik sem az évközi időben találhatóak, hanem a különböző szándékokra való misék közül választhatók. Az ősi forma *új tartalommal* tölthető meg: a békének, az igazságosságnak megvalósítására, az éhínség enyhítésére, a keresztény szeretet gyakorlására buzdító felhívással lehetnek az új szemléletű kántorböjtök.

2. A szentek ünnepei (*Proprium de Sanctis*)

A szentek ünnepeinek megújítása során át kellett nézni az egyházi naptárt, és felül kellett vizsgálni az ünneplés formáját, fokát.

1. A kalendárium felülvizsgálata

Az egyházi naptár természeténél fogva gyarapszik az időnként beiktatott új ünnepek révén. Ez a gyarapodás azonban az utóbbi évszázadokban mértéktelen módon történt. Míg a trentói zsinat reformja a kalendáriumban összesen 65 nagyobb rangú (duplex) ünnepet tartott meg, a legújabb időkben – a 106 megemlékezésen kívül – már 21 I. osztályú, 31 II. osztályú és 180 III. osztályú ünnep szerepelt. Ez a felduzzadás részben arra vezethető vissza, hogy a keresztény uralkodók és szerzetesrendek versengve kérték szentjeik ünnepeinek bevezetését az egyház naptárába. A szentek ünnepeinek ez a túlbujánzása kétségtelül az üdvösség misztériumainak elhomályosítására vezetett, hiszen a szentek ünnepei kiszorították a vasárnapok jelentős részét is.

A II. Vatikáni zsinat liturgikus előírásai ezen a téren megkívánták a következőket: csökkentsék a devocionális (csupán áhítából kedvelt) ünnepek számát; vessék alá kritikai vizsgálatnak a szentek ünnepeit; emeljék ki a jelentősebbeket; vizsgálják felül az ünneplés napját; végül a kalendárium legyen egyetemesebb.

A *devocionális ünnepek csökkentése*. – Ezek az ünnepek nem ünneplik annyira az üdvösség misztériumainak tényeit, mint inkább azoknak sajátos arculatát, vagy egy címet, amelyen az Úr Krisztus, a Szentszűz, vagy egy szent tiszteletet kap. Rendszerint egyéni áhítat szülte őket; elterjedtek azután egyen vidékeken vagy szerzetescsaládokban, majd idővel elnyerték a liturgikus ünneplés fokát is, sőt nem egyszer kötelezőkké váltak az egész egyház számára. Ilyen ünnepek különösen a 18. századtól kezdve terjedtek el. Az V. Pius pápa-féle kalendáriumban még csak Úrnapja (1264-ből) és Szentháromság vasárnapja (1334-től) szerepeltek ilyen ünnepként; azóta egész sor belekerült az egyetemes kalendáriumba. Így pl. Mária neve (1683), Segítő Szűz Mária (1696), Rózsafüzér Királynéja (1716), Jézus neve (1721), Kármelhegyi Boldogasszony (1726), Fájdalmas Szűz (1814), Jézus Vére (1849), Jézus Szíve (1856), Lourdesi jelenések (1907), Szent Család (1921), Krisztus Király (1925), Szűz Mária anyasága (1931), Szűz Mária Szeplőtelen Szíve (1942), Szűz Mária Királynő (1954), a munkás Szent József (1955), stb. – Érthető tehát, hogy ezek közül csak kevés maradt meg az egyetemes naptárban, többet a partikuláris kalendáriumokba kellett áttulni, illetőleg egyeseket az ún. votív misék közé. – A Szűz Mária-ünnepek rendezése során az volt a törekvés, hogy azok az ünnepek maradjanak meg inkább, ahol Szűz Mária szorosabb kapcsolatban jelenik meg Jézussal. Így a liturgiában a Szentszűz tisztelete jobban megfelel azoknak az alapelveknek, amelyeket a zsinat az egyházzal szóló rendelkezésében (8. f.) kimondott.

A szentek ünnepeivel kapcsolatosan a *kritikai vizsgálat* elsősorban arra törekedett, hogy a valóságban *egyetemes jelentőségűek* maradjanak meg. Eszerint azonban szigorú lett volna a rostálás. A radikálisnak ígérkező megoldás oly módon nyhult, hogy a kalendáriumban szabadon hagyták több szent ünneplését tetszés szerinti megemlékezés formájában. A másik szempont volt a *történeti hűség*; ezen a téren a ma hívő embere joggal támaszt igényeket. Az utóbbi idők hagiológiai kutatásai tisztáztak is sok problémát. A történetiség terén 29 szenttel volt probléma (köztük nálunk is ismertebbek: Remete Pál jan. 15, Kristóf jul. 15, Placid és társai okt. 5, Orsolya és társai

okt. 21, Cecilia nov. 22, Katalin nov. 25, Borbála dec. 4 stb.) Bár nem lehet állítani, hogy ezek a szentek nem éltek, a kutatók a fennmaradt forrásokból mégsem tudják kultuszuk kialakulását kielégítően megmagyarázni. Ezért tehát kimaradtak az egyetemes naptárból, kivéve szent Ceciliát, aki – rendkívül elterjedt tisztelete miatt – kivételes elbánásban részesült. Az ősi római vértanúk tiszteletéről a IV. sz-tól tudunk különböző Martyologiumokból és Sacramentariumokból. Kb. félszáznyi volt a szentek ezen legősibb csoportjában tiszteltnek a száma, legtöbbről azonban alig tudunk többet a nevének. Ez viszont nem mond sokat a mai embernek. A megoldás középutas volt: Péter és Pál, valamint Lőrinc diákonus ünnepén kívül 15-nek marad meg emléknapja. Ezzel az is kifejezésre jutott, hogy az új kalendárium – a hagyományt értékelve – az ősi római kalendáriumra épül. – A római pápák közül pedig az 1960-as kalendárium még 38-at tartott számon a szentek között; az új naptárba ezek közül 15 került be. – A legjelentősebb szentek kiválasztása ugyan csak nem volt könnyű feladat. Senki sem kételkedik abban, hogy az egyház nagy szentjei közé kell sorolni olyanokat, mint pl. Leó, Benedek, Asszisi Ferenc, Akvinói Tamás, Bernát, Loylai Ignác, Xavéri Ferenc, Avilai Teréz stb. Hogy azonban az élvonalbelieken kívül kik még a valóban egyetemes jelentőségűek, azt már nem volt könnyű eldönteni. Az összeállítók törekedtek bizonyos korbeltől földrajzi egyensúlyra is. Eddig kétségkívül túlsúlyban voltak az olasz és francia szentek. Most elérkezett az idő, hogy Európán kívül a többi földrészek is helyet kapjanak szentjeikkel, hiszen az evangélium hirdetőinek élete és vére megszentelt minden kontinenst. Így került be a kalendáriumba pl. Távol-Keletről az 1597-ben vértanúhalált halt Miki szent Pál és társai, Észak-amerikából Szent Jogues Izsák és társai vértanúk (1647), az Óceániai szigetvilágból Szent Chanel Péter (1841), az afrikai Ugandából pedig Szent Lwanga Károly és társai vértanúk (1886). Dél-Amerikát limai Szent Róza eddig is képviselte; most hozzájött még Mongrovejo Turibius limai érsek (1606), a dél-amerikai egyházi szervezet kiépítője, és Porres Márton (1639), aki a négerkedvelő szentje. – Felülvizsgálata szorul a szentek ünneplésének napja is. Az első vértanúkat tudvalevőleg vértanúságuk emléknapján, mint égi születésnapjukon tisztelték. Természetesen idővel nem kevés történeti tévedés csúszott be ezen a téren is. Például: Szent Polikárp február 23-án halt meg, (156 körül), de ünnepét január 26-án ültük, mert már régen összcserélték az ezen a napon elhunyt niceai Polikárpalt.

2. A szentek ünneplésének fokozatai

Az új naptár a szentek rangsorolásában a kevésbé illő „classis” megjelölés helyett bevezette a főnnep (sollemnitas), ünnepe (festum) és emléknap (memoria) elnevezést; az emléknapok lehetnek kötelezők (memoria obligatoria), vagy tetszés szerint ünneplhetők (memoria ad libitum vagy egyszerűen memoria). – A főnnepnek megfelelően a régi I. osztályú ünnepeknek; az Ur 4 „mozgó” főnnepén kívül (Szentháromság vas. Ürnepje, Jézus Szíve, Krisztus Király vas.) most 10 főnnep van. Ünnepe angú – a Szentcsalád és az Ur megkeresztelkedésének vasárnapján kívül – 23, elsősorban az apostolok ünnepei. Szentek emléknapja van a kalendáriumban összesen 158 (ebből kötelező 63, tetszés szerint ünneplhető 95), „hogy egyre előbbre haladva a hitét is kövessük azoknak, akiknek emlékét az Eucharisziában való részesedéssel megüljük (4). – Több érdekes változtatás történt a szentek címében, megjelölésében is. Az eddig használt címek közül pl. megszűnt a túlságosan általános „hitvalló” (confessor); ugyancsak a negatív hangzású „nec virgo nec martyr” (sem szűz, sem vértanú) megjelölés is. Mindezek helyét adtak pozitívabb és konkrétabb kategóriáknak.

A hivatalos kommentár II., nagyobb része adja az új egyetemes római kalendárium történeti kommentárját. E rész ismertetése külön tanulmány igényelne. – A kommentár III. része a „szentek litániájával” foglalkozik (a „mindenszentek litániájának” új elnevezése). Ez a litánia – alapos átdolgozás után – kétféle változatban, egy hosszabb és egy rövidebb formában kap helyet a liturgiában.

Mindent összevéve, a „Calendarium Romanum” kiadványt érdemes áttanulmányozni. Lehet, hogy nem tökéletes alkotás, és egyes döntéseiben joggal bírálható, mint ahogy megjelenése is a vártnál nagyobb és negatívabb visszhangot váltott ki (5). Mégis alapvetően tisztultabb, teológailag megalapozottabb szemléletre nevel, mint elődje. Egész újjárendezése mögött észrevehetően meghúzódik a zsinat célkitűzése: „A liturgikus évet úgy kell újraprendezni, hogy Krisztus megváltó művének, egész különlegesen pedig a húsvéti misztériumnak megünneplése a hívők vallásos életének legmegfelelőbb tápláléka legyen” (Lit. Konst. 107).

Jegyzetek: 1. A hivatalos kiadvány címe: Calendarium Romanum ex Decreto S. Oecumenici Concilii Vaticani II. Instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum. Editio typica. Typis polyglottis Vaticanis 1969. 177.

oldal. — 2. Szent Ágoston, Epistola 55, 14. — 3. Természetesen bizonyos ellentmondások éppen a január 1-i ünneppel kapcsolatban adódnak. Az új misekönyvben a különböző alkalmakra megadott misék között a 24. számú: A polgári év kezdetén — gyakorlatban nem vehető soha, Szűz Mária főünnepé miatt; VI. Pál pápa pedig jan. 1-ét a „béke világnapjának” nyilvánította. Az elmélet és élet itt alig van kapcsolatban

egymással. Lásd: Rudolf Schwarzenberger: Die Liturgie ist für die Menschen da. Gottesdienst 1970. 24. szám. — 4. Sacramentarium Sangallense 1032. — 5. Az új kalendáriummal kapcsolatos kritikai hangok összefoglalójához lásd: Philipp Harnocourt: Kritische Erwägungen zum neuen Calendarium. Romanum. Lit. Jahrbuch 1970. 2. szám.

Sólymos Szilveszter

BESZÉLGETÉS B. HÄRINGGEL

A Római Pápai Magyar Intézet január havi rekollekcióját P. Bernard Häring, az *Academia Alfonsiana* neves morálisprofesszora tartotta. A rekollekció alaptémájával a *teológia és az imádság viszonyát* választotta. Az elmélkedés után az Intézet ösztöndíjasai több időszerű kérdést tettek fel a **professzornak**.

Nemrégem fejeződött be a II. Püspöki Szinódus. Ténykedését és határozatait különbözőképpen ítélik meg. Többem elégedetlenségüknek adnak hangot. Hogyan értékeli Professzor úr a szinódus határozatait?

B. Häring: Legyen szabad válaszomat három pontban összefoglalnom:

1. *A papi szolgálatról* szóló határozat tekintetében én is inkább az elégedetlenek táborába tartozom. Úgy érzem, hogy bár a bizottság az igazságot őszintén keresve, még éjszakáit is rááldozta a szöveg kifinomlására, mégis a rendelkezésre álló rövid idő bizonyos „elkapkodottságot” eredményezett. Ne felejtjük, hogy a *II. Vatikáni zsinat* határozatait hosszú évek munkája érlelte ki. Hibának tartom azt is, hogy a cölibátus kérdése „túlzott súlyával” elnyomott, illetve maga alá rendelt néhány nem kevésbé égető problémát.

2. Az „*Igazságosság a világban*” határozatot, ha nem tökéletes is mindenben, sikerültebbnek vélem. Érettebb munka benyomását kelti. Érettségében bizonyára jelentős osztályrésze van a szakértőknek. Névszerint is megemlíteném *Barbara Ward*-ot, a nemzetközileg ismert közgazdászt, aki döntő szerepet kapott a határozat megfogalmazásában. Az ő példája is figyelmeztet, hogy a jövőben nagyobb bizalommal kell hallgatnunk a szakértők szavára, hiszen a szakértelmet, az illetékességet a Szentlélek nem pótolja.

3. Végeredményben — véleményem szerint — a két dokumentumot együttesen kell

szemlélnünk. A szinódus mindkettőben együtt óhajtott választ adni a pap sokszor vitatott szerepéről a ma, és méginkább a holnap egyházában. Az elsőben a papság institutionális, úgy mondhatnám: *statikus* jellege kapott nagyobb hangsúlyt. A második viszont a papság jövőt munkáló, *próféta*i szerepét emeli ki. Hadd ismételjem meg az elmélkedésben mondottakat: „léleekben és igazságban imádkozni” annyit jelent, mint munkálunk az emberek üdvösségét, és megvalósítanunk az igazságosság követelményét a világban.

Mi Professzor úr véleménye az egyház fejlődésének jelenlegi állapotáról?

B. Häring: A kérdés túlságosan átfogó. Egy szempontra szeretnék felhívni a figyelmet. Nem szabad nekünk sem az „eredmény” statikus, történelmietlen keresésének hibájába esnünk. Az egyház legsajátosabb jele, hogy vándorló, hogy „*úton van*”. Ez más szavakkal állandó haladást, folytonos kibontakozást jelent, még akkor is, ha a fejlődés néha gyorsabb, — néha lassulni látszik. Gondoljunk arra, hogy hány olyan „eredmény” valósult meg az utóbbi időben az egyház életében, amely akár 20 évvel ezelőtt is elképzelhetetlen lett volna. Mi fiatalok (B. Häring a napokban töltötte be hatvanadik évét!) türelmetlenek vagyunk, többet akarunk: s ez jól van így. De *févdenénk, ha nem látnánk*, és nem értékelnénk a már beutott utat is. Említék egy példát. Nyolc éve előadást tartottam a Vatikánban a Szentatya személyes jelenlétében. Tudtam, hogy „*érzékeny*” problémát érintek, ezért sok imádság után — „*félelemmel és remegéssel*” — említettem meg, hogy az egyháznak, mint irgalmas anyának módot kellene találnia a kibékülésre azokkal is, akik elhagyták papságukat. A Szentatya helyeselte elgondolásmat, ám attól kezdve sokan „*veszedelmes emberként*” kezelték. Ezt később nem egyszer éreztem. — S azóta?

A helyzet gyökeresen megváltozott. Az egyház ma nemcsak szeretettel tördöki a hívásokat elhagyott papokkal, de sürgeti felelős bekapcsolásukat Isten Népeinek szolgálatába. Bár itt is sok még a tennivalónk.

A II. Vaticanum alatt döntő szerephez jutottak a teológusok. A zsinati atyák minden szakkérdésben kikérték véleményüket, és hallgattak is szavukra. Az utóbbi időben viszont – hasonlóan a püspöki szinóduson – többek szerint a kiaiakult jó viszony elhidegülésének jelei mutatkoztak. Hogyan itéli meg Profesz-szor úr a helyzetet?

B. Häring: Bizonyos, hogy a probléma fennáll. Mintha a hierarchia és a teológusok kölcsönös bizalmatlansággal tekintgetnének egymásra. Ezt a bizalmatlanságot magam is elégszer éreztem. Kétségtelen, hogy a dolgok természetéből következnek az az igény, hogy a hierarchia posztjaira megfelelő szakértelemmel bíró, kompetens papok kerüljenek. Ez azonban olyan „ideál”, amely nem valósul meg mindenkor. Sokakat meglepett, amikor Dell'Acqua bíborost hosszú diplomáciai pályafutása után, minden komolyabb pasztorális gyakorlat nélkül az egyik legnehezebb egyházmegye, a római élére állították. Talán nem követek el indiszkréciót, ha elmondom, hogy a kardinális maga érzi leginkább a teher súlyát. – I. Antoniutti bíboros a szerzetesek kongregációjának prefektusa. Egyénisége iránt – éppúgy, mint az imént említett Dell'Acqua kardinális iránt – mély tiszteletet érzek. De vajon hogy irányíthatja olyan valaki a szerzetesség mai megújulását, aki maga soha sem volt szerzetes? – Idevág egy másik példa is. Wright bíboros, a Klerus Kongregáció vezetője nemrégben egy teológiai képzettségű, de foglalkozás szempontjából vegyes összetételű hallgatóság előtt tartott több, mint százperces előadást, minden megkülönböztetés nélkül elmarasztalta a teológusokat. Előadása végén egy világi – egy orvos – kért szót és tisztelettel figyelemztette a bíborost, hogy a kritikájában szereplő szempontok a negyven évvel ezelőtti teológusokat érintik, nem pedig a maiakat. Erre egy jelenlévő apáca a kardinális védelmében megjegyezte: „legyünk megértéssel az iránt is, hogy a bíboros úr viszont akkoriban végezte a teológiát”.

Profesz-szor úr 1968-ban hazánkban járt és a Hittudományi Akadémián tartott előadása után néhány kérdésre válaszolva a születésszabályozással kapcsolatban más véleményen volt, mint a pár hónappal azután megjelent enciklika. Profesz-szor úr véleményéről akkor úgy

beszélt, mint a teológusok többségi elgondolásáról. Az enciklika mégis más utat mutatott. Milyen súlya van végülis a teológusok véleményének az egyházban?

B. Häring: Személy szerint csak a legnagyobb tisztelet hangján szólhatok a Szentatyáról, aki a születésszabályozás rendkívül nehéz kérdésében lelkiismerete szerint döntött. Tudnunk kell azonban, hogy az enciklikát előkészítő bizottság véleménye megosztott. A bizottság két javaslatot terjesztett a pápa elé: egyet, amely a többség, és egy másikat, amelyet a kisebbség támogatott. A két javaslat benyújtása után azonban a többségi vélemény képviselőit nem engedték a Szentatya közelébe, illetve, mint a világegyház arányaihoz mérten elenyésző kisebbségről beszéltek róluk. Konzervatív részről volt olyan túlzó elgondolás is, amely a teljes önmegtartóztatást vélte a születésszabályozás egyetlen megengedhető módjának, minden egyéb módszert súlyos bűnként bélyegezve meg. Ezt a „Casti Conubii”-nél is rigoristább vélekedést maga VI. Pál pápa törölte a *Humanae Vitae* fogalmazványából. Az említett dezinformáció következtében azonban a Szentatya arra a meggyőződésre jutott, hogy enciklikájával a helyes középutat választja két szélsőséges vélemény között. Mindazokat, akik ismerték ezeket az előzményeket, nem érthette meglepően, hogy a megjelent körlevél éles viták és sok esetben elmarasztaló kritikák kereszttüzébe került. Ekkor többen a Szentatya környezetéből érélyes rendszabályok foganatosítását követelték az ellenvéleményt nyilvánítókkal szemben, beleértve a kiközösítés végső eszközét is. Ezzel szemben, amikor Döpfner német bíboros, aki az elsők között foglalt kritikusan állást az enciklikával szemben, illetve a skandináv püspökök, akik viszont a legkeményebben emelték fel szavukat ellene, Rómába érkeztek, a Szentatya legnagyobb szeretettel fogadta őket. A *Humanae Vitae*, illetve a körülötte zajló sokszor szenvedélyes viták eredményét ebben látom: Megmutatta, hogy a pápa és a részegyházak kapcsolata alapvetően a dialógus. Nyilvánvalóvá lett a másvallásúak és az egész világ számára, hogy a pápával lehet párbeszédet folytatni, sőt lehet őt kritizálni, helyesbíteni is.

Most már inkább a jövő felé fordulva: hogyan képzei el Profesz-szor úr a püspök és a teológus „ideális” kapcsolatát?

B. Häring: Olyannak, mint a pápa és a részegyházak kapcsolatát. Vagyis a kölcsönös bizalom légkörében fogant, a másik

fél hozzáértését feltételező, saját tudásának korlátozott voltát szerényen elfogadó, a szeretet melegében megvalósuló dialógust. – Tudjuk a történelemből, hogy *Aquinói Szent Tamás* püspöke egy teológiai véleménye miatt elítélte. Vajon kinek volt nagyobb a szakértelme abban a teológiai kérdésben? Amint a teológusnak naponta meg kell újulnia az imádságban, úgy a püspök is találjon módot, hogy pasztorális munkája közben aggjornálja magát teológiai kérdésekben. – A teológusnak tudomásul kell vennie, hogy a *döntés joga a pápáé és a püspöké. A püspökök viszont szakkérdésekben hcllgassák meg a teológusok véleményét.* Vannak ugyanis „autonóm” területek, amelyek közvetlenül nem tartoznak a hierarchia döntési körébe. Nemrégiben jelentették meg *Szent Bellarmin* bíborosnak egyik, az akkori pápához intézett levelét, amelyben kéri a pápát, hogy ne mélyedjen bele a tomizmus és molinizmus – két teológiai iskola – vizályába. Pápai tekintélyét ne a kérdés hatalmi szóval történő eldöntésére használja fel, (mert ez teológiai szakkérdés!) hanem sokkal inkább az ellentét elsimitására.

Hogyan ítéli meg ezekután Professzor úr Hans Küng vihart keltő könyvét, a „Tévedhetetlen”-t?

B. Häring: Küngöt személyesen ismerem. Tudom, hogy szereti az egyházat, és valóban javát akarja. Egyesek engedetlenségé-

ről beszéltek: hogy felszólítás ellenére sem jön Rómába könyvének megvitatására. Küngöt rossz tapasztalat tartja vissza ettől az úttól. Első alkalommal ugyanis eljött, de akkor latin nyelven kellett művéről tárgyalnia egy külön teológiai képesítéssel nem rendelkező egyház-jogással. Ennek következtében Küng legutóbb kijelentette, hogy csak akkor vállalkozik másodsor az utazásra, ha szakképzett teológussal tarthat párbeszédet, olyan nyelven, amit tökéletesen beszél. – Mindez *nem jelenti, hogy a könyvvel mindenben egyet tudnék érteni.* Hibái között említeném a történelmi pontatlanságot, és azt az éles hangnemet, amely méltán keltett megütközést. – A Küng-portré nagyobb pontossága kedvéért azonban azt is elmondanám, hogy legutóbbi amerikai előadássorozatában az egyház iránti hűség-re figyelmeztette a fiatal papokat: a papi hivatás elhagyása nem lehet megoldás.

Hogyan látja Professzor úr az egyház jövőjét?

B. Häring: Optimista vagyok. S még egyszer hangsúlyozom: ha visszagondolok arra a fejlődésre, amely akár csak az én életemben megvalósult, akkor emberileg is igazoltnak érzem optimizmusomat. A papok, a keresztények feladata, hogy imádkozzanak, és tegyenek tanúságot.

Goják János—Hajdók Zsolt, Tomka Ferenc

ATHENAGORAS PÁTRIÁRKA, MINT „PROVOKÁTOR”

Kritikus kérdésekben nyilatkozott napjaink egyik legjelentősebb ökumenikus egyénisége, Konstantinápoly 86 éves pátriárkája. Az *O. Clement* által kiadott könyvben (*Dialogues avec le Patriarche Athenagoras, Paris 1971*) az idős egyházfő úgy mutatkozik be mint a keleti és nyugati egyház alapos ismerője. Gondolatait, felhívását fontolóra veheti minden keresztény. Néhány szemelvény a könyvből:

A kontesztáció. Az ifjúságot nagyon is magára hagytuk. Kiáltásuk az árvák panaszsa. Lázongásukat kifejezetten felhívásnak kell tekintenünk. De mit is tettünk, teszünk értük? Legalább arra törekedjünk, hogy jobban megértsük őket, hogy legyőzzük a nemzedékeket szétválasztó nehézségeket. De csak beszélünk, sokat beszélünk, és nem fáradozunk azon, hogy tetteink összhangban legyenek szavainkkal. Ezért van, hogy a fiatalok már nem bíznak bennünk. Joggal

követelnek tőlünk igazlelkűséget, őszinteséget... Vannak, akik azt mondogatják nekik: ha majd átalakítottuk földünket, a társadalmat, ha elfelejtettük Istenet, boldogabbak leszünk. Ez nem így van. Mert minél inkább csillapítják az emberek éhségét, – és kell is ezt csillapítani mindenütt – annál inkább nő az éhség Isten iránt; nyíltan vagy rejtetten, a szív mélyén, imádságban vagy esetleg bálványimádásban... Az embereknek, még a legmegelégedettebb és legbékésebb társadalomnak is szüksége van Istenre. Egyszerűen azért, mert az élet és a halál együttesen örökélet után kiált... És a többiek? Mindenekelőtt azokra a keresztényekre gondolok, akik nagyon is elégedettek önmagukkal; vagy akiket megrémít az élet hullámmása, a történelem mozgása. Ezek azt merészeli mondani a fiataloknak, hogy a kereszténység és a humanizmus szembenállnak egymással. Ez nem igaz. Az

ember Istenben találhat rá a valódi humanitásra, arra a teremtői ihletre és felszólításra, hogy formálni kell, mindig újjá kell alakítani az életet.

Feltámadás. Minden az egyetemes feltámadás felé mutat, arra irányul... A történelem minden eseménye között a feltámadás az egyetlen abszolút, az egyetlen, amely felöleli az egész emberi és az egész kozmikus realitást. Ugyancsak a feltámadás jelenti – mint egyetemes vonzóerő – az egész történelem értelmét... Minden megdicsőül; mindaz, amit szerettünk és alkotunk, ott lesz Isten végleges országában... A gonosz vereséget szenved, a rossz megszűnik, a halál végleg megsemmisül. Ugyanakkor a bűn és gonoszság fölött érzett bánat, amely majd Krisztus lábához vet minket; annak tudatosítása, hogy a végtelen szereteten kívül semmi sem képes vágyainkat csillapítani; mindez elkísér majd az örök országba. A keresztény ember öröme tragikus öröm, mert olyan feltámadásból fakad, amely a halálból születik... Ha bele vagyunk gyökerezve a feltámadás hitébe, már életünkben az örökkévalóság felé fog mutatni az egész világ és a történelem.

A keresztények. Sajnos az ún. keresztények nem gyökereznek mind a feltámadás hitében. Nem igazán „feltámadottak”. Az evangéliumból valami gépezetet csinálnak, a teológiából sokan áltudományt, a keresztény hitből pedig ingadozó morált. Újra fel kell fedoznünk Szent Pál tüzes és égető teológiáját, újra aszerint kell élnünk: „Amint Krisztus holtából feltámadt, úgy kell nekünk is – a keresztység által – új életet élnünk” (Róm 6,4). Mai problémáinkra csakis akkor fogjuk megtalálni a megoldást, ha mindazok, akik hisznek a Feltámadottban, fel fogják mutatni az új életnek benne fakadó erejét. Tán mindenek elött arra lenne szükségünk, hogy kialakítsuk magunkban azt a

belső, lelki embert, aki képes lesz majd az alkotó és alakító imádásra... Ebből a belső erőből teremtő lendület születik, mely sajátos értéket kölcsönöz a humanista eszményeknek és a nagy szociális gondolatoknak is.

Változás. Túlon túl elégedettek vagyunk önmagunkkal. Mintha mi lennénk a valóban tiszták, mintha mi vettük volna birtokba a teljes igazságot, – és ezért elítélünk másokat. Mindazonáltal az élet és a történelem kopogtat az egyház ajtaján, felteszi a nagy kérdéseket... Minden változik, alá van vetve a változás törvényének. Korunk természettudományos forradalma megváltoztatta nem csupán az emberi élet struktúráit, hanem magát az embert is; képzettségét, az emberekhez való viszonyát, férfi és nő kapcsolatát, lélektani adottságokat, – holnap esetleg jellemét is. Mégsem igaz – bár gyakran mondják – hogy a tudomány és technika szükségképp Isten nélküli világot teremt; de igenis igaz, hogy e modern, fejlődésben lévő erők kényszerítik az embereket – s még fokozottabban fogják kényszeríteni –, hogy feltegyék a kérdést: hová vezet mindez? mi a valódi értéke mindennek? – mindenekelőtt saját életünknek...

A teológia. Az igazi teológia: maga Krisztus. Teológussá csakis a Krisztus-misztérium átélmélkedése során válhatunk. Isten Jézusban nyilatkoztatta ki magát, saját nevét, lényegét. Ez a név pedig nem filozófiai fogalom, nem is valamilyen cselekvés csupán. Jézus annyi: mint Isten megment, kinyilatkoztat. A végtelen szeretet e gesztusára csakis imáddással, az embertestvér felé való alázatos odafordulással lehet válaszolni... Az igazi teológia: hirdetése Krisztusnak, a megfeszítettnek és feltámadottnak. Amint az egyházból is valamiféle gépezet, így teológiánkból is steril tudományt akartunk csinálni. A valódi teológia ennél sokkal több: az egész embert szólítja, az ember átalakítását igényli.

KÖNYV — FIGYELŐ

BOVET THEODOR: FELETTE NAGY TITOK. Evangéliumi iratmisszió.
Paul Haupt Verl. Bern.

A könyv alcíme „Könyv a házasságról” megadja a tárgyát. Azt, hogy mi az író alapvető felfogása könyve tárgyát illetően, talán bevezetésének ez a mondata fejezi ki a legjellemzőbben: „... a szerelem uralkodik az egész nemiségen, Isten pedig uralkodik az egész szerelmen”. A szerző fran-

cia-svájci protestáns családból való, de Rómában született. 21 éves korában nősült. 20 éven keresztül ideggyógyász, aztán házassági tanácsadó Zürichben, Lausanneban és Bazelben. Vallástalan szellemben nevelték, de harmincegyéves korában Krisztus tanítására tért. Ilyen ellentétben

és fordulatokban *gazdag életút és hivatás tapasztalatai, meglátásai* eleve súlyt adnak a könyv mondanivalójának.

Hét nagyobb részben veszi sorra a szerelem és házasság, férfi és nő, a szerelmi közösség, a házasság gyümölcse, a családi fészek, a házasság válságai és a házasság titka problémáit. Értéke a műnek, hogy *állandóan kitér a katolikus álláspontra is*, amellyel nem vitatkozik, hanem egyszerűen

ismerteti (több esetben idézetek formájában). A könyv utolsó, hitvallásszerű sorai: „Csak egyféle szeretet lehetséges, és ez Istentől jön. Nemi és erotikus szerelem társam iránt Isten szeretetének házasságbeli kifejeződése. Ez harcban áll mindkettőnk önzésével, kényelmességével és öngazságvá. De az első és utolsó szó a szereteté”.

V. T.

TAYLOR DONALD L.: DIE EHE LERNEN — Aspekte und Dimensionen der Ehe und Eheberatung. Lambertus-Verlag, Freiburg i. Br. 1971. 220 I.

Az Egyesült Államokban élő szerző könyvének német fordítása a társadalomtudomány főiskolai tanárának elméleti tudását és a gyakorlati *házassági tanácsadó* tapasztalatát közvetíti mindazoknak, akik hivatásból vagy hivatalból foglalkoznak házassági tanácsadással. Ennek megfelelően könyve 1. részében inkább a házassági tanácsadással, annak céljával, előfeltételeivel és módjával ismerteti meg. Magával a házassággal, a házasság felekkel a mű 2. része foglalkozik. Mivel az Egyesült Államokban a házassági tanácsadás megszervezett, kiterjedt hálózattal szolgál (társulatuk és szabálykönyvük is

van) *vallási és egyházi szempontok* nem jutnak kifejezetten érvényre munkájukban, és így e könyvben sem. De épp emiatt *vallás- vagy egyházellenességgel* sem találkozunk, sőt, az író hangoztatja, hogy *vallásos meggyőződésű házasság* felek esetében a tanácsadónak számolnia kell — pozitív értelemben — ezzel a lelki hatóerővel is. Olyannyira, hogy alkalmasint igénybe lehet vennie az illető fél vallása felkészítésének a segítségét. E tekintetben a könyv jó olvasmány a *dialogus készségének* ében tartására vagy fejlesztésére is.

V. T.

Kanadában *felmérést* végeztek a *papok között*. A mintegy ezer válaszból képet kapunk a kanadai papság mai elképzeléseiről. A megkérdezettek nagy része nem tartja *kielégítőnek* a papság jelenlegi munkabeosztását: 65% a fő problémát abban látja, hogy *energiájukat* sok adminisztrációs-bürokratikus munka köti le, s így nem jut elég idő a *lelképásztorkodásra*. A válaszok 85%-a fontosnak tartja a *liturgiareformot*, — 82% az *állandó teológiai továbbképzést*, 87% az *imádság elmélyítését*, 81% a *világiak teológiai képzését* és az *egyházi vezetésben való részvételüket*; 83% foglal állást a *nős férfiak pappásztenelése* mellett.

*

A *családi életre való nevelés* és általában a *családi élet problémái* évről évre új szempontokat, kérdéseket vetnek fel. A család

intézménye *lényegbevágó változásokon* ment át az utolsó évszázadokban illetve évtizedekben. A *társadalmi, szociológiai környezet* — *hatóerők* — megváltozását nem lehet figyelmen kívül hagynia az *egyháznak* sem, ha a *családdal kapcsolatos kérdésekben* nyilatkozik. Ennek az elvnek tudata nyomta rá *bélyegét* arra a *Zágrábban* tartott *megbeszélésre*, amelyen orvosok, pszichológusok, teológusok vettek részt (néhány *meghívott külföldi szakember* is). A konferencia címe: *A keresztyén család a mai világban*. A házasságra való *előkészítés témakörében* a *szakkérdéseken kívül* szóltak a *jegyések* *alaposabb felkészítéséről*, valamint a *szentségi házassághoz engedés eddiginél komolyabb feltételeiről*. A házassággal *kapcsolatban* *kiemelték* a *„nevelésre való nevelés”* fontosságát, valamint a *keresztyén család „papi” küldetését* a világban.

„A tudósok, kivált a biológia, orvostudomány, társadalomtudomány és lélektan szakemberei nagyon jó szolgálatot tehetnek a házasság és család intézményének, meg a lelkiismeretek nyugalmának, ha kutatásaikat összehangolva iparkodnak egyre jobban megvilágítani azokat a különféle feltételeket, amelyek erkölcsileg kifogástalan születésszabályozásra adnak módot.” (Az Egyház a mai világban, 52.)

„A házastársak, akik az élő Isten képmásává lettek, ... legyenek egyek a kölcsönös szeretetben, az egyező gondolkodásban és a közös életszentségben. Krisztust, az élet forrását követve, hűséges szerelmükkel tanúsítsák hivatásuk örömeiben és áldozatvállalásaiban egyaránt annak a szeretetnek titkát, amelyet halálával és feltámadásával Urunk nyilvánított ki a világnak.” (Az Egyház a mai világban, 52.)

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

Hippik – Jézus-mozgalom – keresztény nevelés – A hamburgi „Zeit” az utóbbi idők legjelentősebb kezdeményezésének tartja, – írják róla a világ legnagyobb lapjai, – a Világosság szerint is figyelmet érdemlő jelenségről van szó: Valóban, a Jézus-mozgalom megmozgatta hosszú és nem hosszú hajú fiatalok százazreit, akik a sex és a kábítószerek helyett máshol keresik a megoldást.

Anélkül, hogy módunkban állna kitérni a mozgalom fejlődésének állomásaira, a pozitív és negatív kritikákra és a problémákra, csupán egy szemponton szeretnénk utalni, – hivatkozva az *Orientierung* ezévi első tanulmányára. (J. Blank: Ist Jesus der beste Trip?) A Jézus-kultusz fiataljainak számos tagja a hivatalos egyházak családjainak gyermekei közül kerül ki, s a többiek is találkozhattak az „institucionalizált” egyházakkal. De ez a találkozás nemcsak nem fogta meg őket, hanem gyakran elriasztotta. Akaratlanul is felmerül bennünk a kérdés: nincs valami lényeges hiány a vallási – szükítsük le a kérdést –, a keresztény nevelésünkben? Mi az, amit ez a mozgalom tón meg tud adni, s ami hiányzik a szokásos, ún. keresztény életből?

Nem szólhatunk most a mozgalommal kapcsolatban a tömegpszichózis, az ekstázis – az érzelmek túlburjánzásának – veszélyéről. A szélsőségeknél, a hisztérikus tüneteknél új. – számarányában és figyelmet érdemlő voltában egyaránt – jelentősebbnek tűnik a megmozdulás valóban pozitív oldala. A minket érdeklő szempont is pontosan az *érmelmekekkel* kapcsolatban. – Pszichológusok, szociológusok, teológusok figyelmeztetnek, hogy súlyos tévedés lenne egy legyintéssel elintézni a szóbanforgó jelenséget, ráutve az „emocionális” (érzelmi) jelző lekicsinylő bélyegét. Az ember egészében *értelmi és érzelmi lény*. Amint más területen, úgy a vallási életben is a legsúlyosabb következményekkel járhat (és az adott példa szerint járt!) az egyik oldal túlzott hangsúlyozása a másik rovására. – Valójában a keresztény nevelés jelenlegi stádiumában sokkal több az értelmi, illetve a mechanikus-racionális elem, mint a személyes-érzelmi vonatkozás. A gyermek bizonyos társadalmi körülmények között megme-

revedett (institucionalizálódott) magatartásformákat tanul meg „vallási nevelés” címszó alatt: előírt imákat *mond el*, – szentségeket *vesz fel*, misén vesz részt meghatározott formák, ceremóniák szerint. A személyes találkozás, amelyet Krisztus annyira hangsúlyozott, háttérbe szorult. – Gondoljunk csak a *szentségkiszolgáltatás* sokat emlegetett kontrasztjára: a formális elem (ex opere operato) túlsúlyozására a személyessel szemben. (Vö. Különös bérmálás, Teológia 1971/IV, 258; Bencze–Söveges: *En és te*, uo. 224).

A vallásos nevelésnek ehelyett törekednie kellene a *személyiség kialakítására*. A vallási élet formáiba egyes esetekben csak az isteni „Te”-vel való találkozás után, de mindenképpen ezzel a lényegi „esemény” illetve folyamattal kapcsolatban szabad bevezetni a gyermekeket. Hiszen a különbség csak a személyes találkozás kifejezését *szolgálja* – nem pedig öncél! Korunk Jézus-mozgalma idegennek érzi ugyan magától az intézményes egyház számtalan hivatalos, nem egyszer kiüresedett formáját – de nem Jézust, sem Istent. Jelszavaikból éppen az Istennel való személyes kapcsolatot és a hálaadás öröme csendül ki: „Mossolyogj, Isten szeret!”, „Mi mindnyájan a Fény gyermekei, Isten gyermekei vagyunk!” Ez gyökerében krisztusi, szentpáli lelkület (Róm 14,17 Fil 2,18 4,4 stb.).

A gyermeknek is mindemellett meg kell tanulnia hálát adni a világnak, az élet kis eseményeiért (a kisgyermekben különös készség van erre). Lassan meg kell tanulnia érzékelni a „láthatatlan” összefüggéseket: a szenvedést és a lét homályba vesző fordulót – mindebben tudva Isten személyes szeretetéről, magán érezve a Végtelen Szeretet megértő „tekintetét”, – hogy ő is eljusson a „mozgalom” szemléletéig: „Mossolyogj, Isten szeret!” Így születik meg benne az igazi keresztény lelkület, a *személyes hálaadás* (eucharisztia) lelkülete, amely meg tudja tölteni belső tartalommal az olykor szükséges, máskor már elavultnak tűnő vallási formákat, illetve képes lesz az utóbbiak megújítására.

E szemlélet kialakulásának előfeltétele a csend titkának megismerése: melyben már a gyermek (!) találkozhat önmagával és Is-

tennel. A Jézus-kultusz egyik leginkább feltűnő keltő jelensége is a csend felfedezése volt. — A csendes elmélyülés, az Istent kereső meditáció iránti igény a mozgalommal párhuzamosan és attól függetlenül is világszerte felébredt. Egyre nő a *zen-buddhizmus*, a *jóga*, vagy a keresztény „*elmélkedési bevezető tanfolyamokon*” résztvevők száma. A csendben az egyén megfoghatóvá válik önmaga számára: itt találkozik saját létének végtelenre törésével, a Végtelen Szeretet iránti igényével, és itt jut el a Megoldáshoz: a Végtelen Szeretettel való személyes találkozashoz.

(tomka)

A jegyesoktatásról

Lehet, hogy a házasság szentségével kapcsolatban koronként más és más kérdések kerülnek az érdeklődés homlokterébe, anynyi azonban bizonyos, hogy mindig elsősorban a lelkipásztori feladat marad, hogy ezekre a kérdésekre válaszoljunk. A *jegyesoktatás* még akkor sem felesleges, ha történetesen minden feltétele megvan annak, hogy jó katolikusokat és érett embereket láthassunk a jegyesekben. Komoly korú főmérnök mondta a többszöri jegyesoktatáson való megjelenés után: „Tekintettel arra, hogy papi gimnáziumban érettségiztem, kérem szerettem volna a felmentést ezen oktatások alól; de most nagyon örülök, hogy nem kértem. Sok újat és fontosat tanultam”. De vajon hány hasonló felkészültségű jegyessel találkozunk? Jegyesoktatásunkban tehát azt a túlnyomó többséget kell figyelembe vennünk, akiknek hitoktatása kb. 10 éves korban befejeződött. Nyilvánvaló, hogy ezeknek a házasság szentségi jellegéről és céljáról beszélni annyi, mint a levegőbe engedett léggömb, mely az esküvői külsőségek hagyomány-szálával kötődik valamelyes gyermekkori hitélményhez, s végleg elszáll a lakodalom után. Hitbeli megalapozás nélkül a legjobb szándék mellett is értelmetlen sablon a jegyesoktatás. Természetesen nem lehetünk maximalisták a hitbeli felkészültség igénylésében; de nihilisták sem. Ma már nem ritka eset, hogy szinte az alapimádságok és a tízparancsolat ismerete nélkül jönnek jegyesek. Ilyenkor kezükbe odunk egy könyvet, — jobb híján az ált. isk.-i Hités erkölcsant, — s abban kijelöljük a legszükségesebb ismereteket — megtanulásra. Annak eldöntése, hogy mit és mennyit, mindig függ a felkészültségétől, és az egyéb körülmények mérlegelésétől.

Oktatásunkban jó, ha szem előtt tartjuk

az alapszemponatot: a jegyesek lelkét ezekben az időkben az egymás iránti szeretet tölti el; gondolkodásuk is mintegy a szíven keresztül történik. Mondanivalónkban tehát a szeretetre kell építenünk. Abból indulunk ki, hogy Isten a Szeretet; minden műve mögött tehát a szeretet áll, s ezen keresztül — önmaga boldogságának megosztásával, — akarja az embert boldoggá tenni.

Témáink tehát így következnek:

1. Isten szeretetből *megteremtette* a világot, s benne a halhatatlan lelkű embert, akit istenfiúságra rendelt, hogy boldoggá tegye. — Ezért alapítja meg a házasságot is.

2. Isten szeretetből *megváltotta* az embert egyszülött Fia Jézus Krisztus halálával. — Jézus, a megváltó, öndátadó Szeretet vizsgálítja a házasságot eredeti méltóságába.

3. Isten szeretetből szüntelen velünk akar maradni. Jézus ezért *egyházat* alapít, s erre bízta nyája vezetését, tanítását, megszentelését. — Oltalmába helyezi a házasságot is.

4. Isten szeretetből nemcsak az egyház közösségének, hanem az egyes embernek is isteni életet akar adni *szentségei* által, a *kegyelem* segítségével. — Ezt nyújtja a házasság szentségében is.

5. A házasságban Isten teremtő tevékenységét osztja meg az emberrel: *gyermekekkel* ajándékozza meg, és reá bízta az emberiség jövőjét.

6. A házasságban Isten a legtermészetesebb támaszt adja a házastársban, hogy a szerelem szent érzésével biztosítsa a *kölcsönös segitést*.

7. A házasságban Isten a *hűség* legcsozálatosabb erényét követeli, s elősegíti azt a legtermészetesebb eszközzel, a testi szerelemmel, viszont kegyelmével támogatja ez utóbbinak helyes mederben tartását.

8. A házasság egészségтана. — Ha lehet, bízzuk orvosra.

9. A házasságjog legfontosabb tudnivalói.

10. A boldog házasság két alappillére: kegyelem és fejelem.

A témák mindegyike legalább egy óras előadást igényel, nem számítva bele az esetleg felvetődő kérdéseket, válaszokat. Egyedi oktatások helyett nagy energiamegtakarítás lelkipásztornak és jegyeseknek egyaránt a közösen végzett *jegyes-katekizis-sorozat*, téli időben akár vasárnapi litániákhoz, akár esetleg a délelőtti utolsó miséhez kapcsolva. Ezen a házasságra váró fiatalok kivétel nélkül megjelenhetnek. Amikor a jegyeség aktualizálódik, akkor tán elég csak egy alkalommal megjelenniök a legszükségesebb megbeszélési valókra.

Természetesen a hit-alapozó témák elő-

adásában is felnöttes közlési és érvelési formát alkalmazunk. Igyekszünk megnyugtató választ adni a kényesebb kérdésekre is, így pl. a teremtéssel, Jézus történelmi szerepével, stb. kapcsolatban. Nem szabad még az egyedi oktatásnál sem megijedni a kivitelezés nehézségeitől. Egy kis rugalmassággal némelyik témát össze is lehet vonni, de a hit-alapozó kérdésekből ne engedjünk. Azt tapasztaltuk, hogy mindig hálások érte a jegyesek.

Koroncz László

Napjainkban világszerte akut problémává vált az *abortus*, a vele kapcsolatos törvényhozás. Számos ország püspöki kara nyilatkozott a kérdésben. A következőkben a skandináv országok püspökeinek nyilatkozatát ismertetjük.

Mindjárt előljáróban hangoztatják a skandináv főpásztorok, hogy „az itt következőket azon az alapon állva és azokból az előfeltételekből kiindulva írjuk, amelyeket katolikus püspökként elfoglalunk. Elsősorban azokhoz fordulunk, akik – szűkebb vagy tágabb értelemben – osztoznak velünk a keresztény hitben. Reményünk és megértésünk azonban irányul minden jóakarátú ember felé, aki korunkban felelősséget érez közös fejlődésünkért és közös sorsunkért”.

A probléma időszerűsége több, mint a statisztika számadataiban tükröződő valóság. Aki foglalkozik vele, égető sebekre tapint, és „ez azt jelenti, hogy sok ember lelkiismereti válságába hatolunk, az életnek olyan területére, ahol sok tényező érvényesül, a következményei számosak és súlyosan esnek latba”.

Mivel az *abortus*-kérdés összefügg a túlnépesedés és az igények állandó emelkedése problémakörével, tudatosítanunk kell magunkban, mi a hivatásunk, mint „új embereké” Jézus Krisztusban. „Mint keresztények meg vagyunk győződve róla, hogy a teljes emberséghez vivő út nem vezet egyedül az élet adottságainak és lehetőségeinek műszaki, élettani, társadalmi és politikai uralásán keresztül. Az a magatartás és törvényhozás, amely csak ezeket a lehetőségeket veszi tekintetbe, *elárulja az embert*. Nem ellenkezik ezzel (a megállapítással), hogy egész szívvel szenteljünk magunkat a földi és közelfekvő feladatoknak, mégpedig egységben azokkal az emberekkel, akiknek az életében osztozunk. Viszont azt egész biztossal *kizárja, hogy megálljunk ezeknél a feladatoknál*, mintha ez lenne minden”.

Ennélfogva a *hívó ember* sohasem elégedhetik meg a tisztességgel azzal a mértékével, amit a polgári törvények és rendeletek megtartása jelent. Ő ui. hitéből tud-

ja, „hogy az ember nem ura életének-halálának”. Eppen ezért „az embernek nincs joga arra, hogy az egyiknek az életét megmentsé azáltal, hogy kioltja a másikat... Emiatt tudja a keresztény ember, hogy nem kell mindig, vagy csakis azt tennie, amit az állami törvények megengednek, hanem azt, ami *önmagában véve* emberi, és helyes”.

„Krisztus egyháza az emberélet iránti gondoskodásában az első időktől fogva mindig határozottan ellene szegült a terhességmegszakítás gyakorlatának, és feltétlenül védelmezte az emberi *magzat jogát az életre és fejlődésre*. A hittudósok és más kutatók körében léteztek különféle magyarázatok arra az időpontra nézve, amelytől kezdve teljes és egész személyi értékeket kell tulajdonítanunk a magzatnak, ezek azonban sohasem érintették a dolgok lényegét a *magzat jogát az életre*”.

Az emberéletnek és az emberi életre való jognak ez a határozott védelmezése azonban csak akkor lesz építő és hitelt érdemlő, ha párosul vele a *leendő anya hatásos megsegítése* magánszemélyek vagy intézmények útján, hogy saját maga és családja károsodása nélkül élje át a terhességet.

A legszebb, mert legtöbb lelkipásztori szeretettől áthatott a nyilatkozat 2. része, amelynek elején ez az átélmelkedett kérdés áll: „*Mit adhat az egyház hiveinek az abortus társadalmi és kulturális tényezőkkel összefüggő kérdésében?*” Talán meglephet annak nyomatékos hangoztatása, hogy ebben a nehéz és bonyolult helyzetben *kinek-kinek szabad emberként, személyesen kell döntenie* lelkiismeretének irányítása és érett megfontolás után.

„A lehetséges *abortus* természetesen elsősorban a nőt érinti, a leendő anyát. Ezért először is ezekhez a *nőkhöz fordulunk*. *Adott súlyos tény-helyzetben vannak*, amelyben kénytelenek ítéletet, döntést hozni. Felhívjuk őket, *ne cselekedjenek olyan emberek módjára, akiket kényszerít a törvény, hanem mint olyanok, akik a szeretetből fakadó magatartást választják*. Mert a keresztény nő csakis azáltal teheti meg sajátos tanúbizonyságát, hogy *szabadon és önállóan hozza meg* szükséges áldozatát”.

A nyilatkozat szerzői semmiképp sem akarják bagatellizálni a nehéz helyzeteket és azt a megterhelést, amelyet a nő magára vesz, amikor gyermeket vállal. „Felhívjuk azokat a nőket, akik szembetalálják magukat az említett nehéz helyzetekkel... alaposan fontolják meg, amit az egyház itt mondani akar. ...Fejlődésben van egy emberélet, amely kétségtelenül *nem* azonos az anya saját életével. Ez az élet rá van bízva az anya gondoskodására és szeretetére. Mint embereknek, *itt is tovább kell*

néznünk azoknál a szűk szabályokról, amelyeket gyakran adunk magunknak, és keressünk valamit, ami éppenséggel nagyobb saját emberi énünkél – valamit, amit Isten mutatott nekünk, mint igazi hívásunkat”. Ez pedig – végső soron – az is lehet, hogy önzetlenül odaadjuk az életünket azért, akit szeretünk. Patent-megoldások ugyan nem léteznek, „de mindig figyelembe kell vennünk minden lehetőséget arra, hogy megmenthessük a csirázó életet.”

„Az apának a felelőssége sem kisebb, s ezt konkrétan magára kell vállalnia, megbecsüléssel és szeretettel a leendő anya iránt. Joga is, de kötelessége is képviselni az élet ügyét. De ő legyen az utolsó azok sorában, akik megelégszenek az erkölcsi követelmény támasztásával anélkül, hogy tekintettel lennének mindarra a következményre, amellyel a szülés jár a gyermek anyja számára. Ezért fel kell ajánlania segítségét, tisztelettel az asszony személyes szabadsága iránt, és védelmeznie kell ezt a szabadságot anélkül, hogy sorsára hagyja az anyát”.

A pap, a lelkipásztor szerepe a tanácsadóé. „Gyakran utalhat a pap a kérdésnek egyes oldalaira, amelyekről megfeledezhetnek. Segíthet a nőnek”, aki hozzá fordul tanácsért, „hogy tegyen különbséget lényeges és kevésbé lényeges szempontok között; aztán bátoríthatja, hogy keressen olyan megoldásokat, amelyekre maga sem gondolt. Segíthet neki abban is, hogy elmélyítse a hitét, és megszilárdítsa a keresztény életre és cselekvésre irányuló akaratát”. Feladata az is, hogy erősítse minden illetéktelen külső nyomással szemben, amelynek esetleg ki van téve. De éppen azért, mert feladata, hogy megerősítse a szabadságát, „neki magának is őrizkednie kell attól, hogy ilyen nyomást fejtsen ki vele szemben. A katolikus egyház tanítása elég egyértelmű az abortus-kérdésben. Ezért a papnak különös súlyt kell helyeznie arra, hogy ne egyszerűsítse le az olyan helyzetet, amelynek valójában van néhány nehéz oldala”. Az „eset” után, akárhogy is döntött a tanácskérő nő, megértően tovább kell őt segítenie, hogy könnyebben viselhesse döntésének következményeit. „Mert a másik terhének hordozásával teljesítjük Krisztus törvényét” (Gal 6,2).

„A papnál is közvetlenebbül kerül bele az abortus-kérdésbe az orvos. Hú akar maradni az egyházhoz, nem szabad sem tanácsolnia, sem véghez vinnie az abortust. Azt is tudja, hogy szabad végeznie bizonyos műtéteket, amelyeknek gyógyászati célja nem a magzat eltávolítása, amelyek azonban mégis terhességmegszakítást okoznak

(„Humanae vitae’ körlevél 15. p.)... Az osloei Orvosi Világkongresszuson 1970. augusztus 22-én elfogadott nyilatkozat (az „Osloei Nyilatkozat” 6. §-a) jogot ad az orvosnak arra, hogy eltekintsen az abortus végzésétől vagy tanácsolásától, ha tiltja ezt a lelkiismerete”. „Összhangban ezzel a magatartással az az álláspontunk – írják a skandináv püspökök – hogy senkinek sincs joga, még a törvényhozó hatóságnak sem, arra kényszeríteni az orvost, hogy ebben a komoly dologban a meggyőződése ellen cselekedjék”. Az orvosok illetékessége azonban kötelezi is őket arra, hogy az élet iránti tisztelet magatartásával helyes irányba terelje a közvéleményt. „Minél inkább utasítja vissza az orvos az abortust, mint életproblémák megoldását, annál inkább köteles járható utakat javasolni, vagy elősegíteni ezek kialakítását”.

A szülők, rokonok és ismerősök egyrészt ne akadályozzák a leendő anya szabad döntését, másrészt ne legyenek passzívak vagy közömbösek, ha a tanácsukat kéri. „A meggyőződéses keresztény itt nagyon pozitív hatást gyakorolhat, amennyiben emlékeztet olyan szempontokra, amelyeket más tanácsadók figyelmen kívül hagynak... nem utolsó sorban a magzat életjogára. ...Az ilyen helyzetben minden tanácsadás a tapintat és megértés nagy mértékét követeli”.

A gyermek- és ifjúkorban kapott helyes vagy helytelen nevelésnek ezen a téren is megvan a távolabbi előkészítő jellege. „Az a nemű nevelés, amelyet az egyes ember kap az iskolában és azon kívül, hozzájárul a szerelemről és a nemzésről kialakított felfogáshoz. A nehézségek nagyok, mert a nyilvánosság által adott vagy támogatott nemű felvilágosítás egyre inkább eltávolodik az alapvető keresztény értékektől”. Reményt kelt viszont az a konvergencia, amellyel a keresztény hit és a modern neveléstudomány egyaránt az embertárs iránti felelősséget tekinti a nemű élet egyik leglényegesebb összetevőjének.

Végül felvetődik az abortus és a fogamzásgátlás kapcsolatának a kérdése. „Erkölcsei szempontból azt kell mondanunk, hogy az abortus és a fogamzásgátlás gyökeresen különböznek egymástól, mert az abortus megöli a megkezdett életet, amit a fogamzásgátlás szokványos formái nem tesznek. De gyakorlatban kölcsönhatásban vannak egymással, ezért senki se képzelje: elég bevezetni a társadalomban a tömeges fogamzásgátlást, hogy kiirtásuk az abortust”. (Forrás: Herder Korrespondenz 1971. 10. sz.)

V. T.

Számunk írói:

Csanád Béla, a Hittud. Akadémia professzora – Szakony Ferenc plébános, Kálócfa
– Vigh Szabolcs káplán, Budapest – Cselényi István Gábor gk. káplán, Budapest
– Merza József tud. kutató, Budapest – Sólymos Szilveszter főisk. tanár, Pannon-
halma – Aszódi László közgazdász. Budapest – Varga Viktor tud. kutató, Budapest.

INHALTSÜBERSICHT

AUFSÄTZE

ISTVÁN G. CSELÉNYI: Mann und Frau

BÉLA CSANÁD: Familienkatechese

FERENC SZAKONY: Die Wirkungen der demographischen Explosion auf die Ge-
staltung des Familienideals

SZABOLCS VIGH: Geburtenregelung in der kirchlichen Lehrentwicklung

JÓZSEF MERZA: Erneuerung des Familienlebens

DURCHBLICKE

Wie sollen Eltern über Gott reden? (nr.)

EXEGESE UND KERYGMA

für die Zeit vom 11. Jahressonntag bis zum Fest des hl. Stephans, Königs v. Un-
garn (Tivadar Vida–Ferenc Gál)

FORUM

„Rundtisch“-Gespräch über die Gleichberechtigung der Frauen und über die Ehe
(I. Cs.) – Über Sorgen der Glaubenserziehung in der Familie (Sándor Tóth) –
Zu Fragen der Familienplanung (I. K.).

REVUE

Die Familie in der heutigen ung. Gesellschaft (László Aszódi) – Hoffnungslos
zerrüttelt (Viktor Varga) – Einige grundlegende Irrtümer der sexuellen Erziehung
(nr.) Musik, Familie, Jugend (ib) – Besprechung des erneuerten Kirchenjahres
und des neuen liturg. Kalenders (Szilveszter Sólymos) – Gespräch mit B. Häring
(János Goják–Zsolt Haidók, Ferenc Tomka) – Patriarch Athenagoras als „Provo-
kateur“ (nr.) – Bücher-Revue (T. V.)

THEOLOGISCH – SEELSORGERISCHE NOTIZEN

Hippi's – Jesus-Bewegung – christliche Erziehung (tomka) – Nachrichten, Refe-
rate aus dem Leben der Weltkirche (tf) – Über den Brautunterricht (László Ko-
roncz) – Das Gebet der Ehepartner und der Familie (T. H.) – Erklärung der Bi-
schöfe Skandinaviens in der Abtreibungsfrage (T. V.) – Über die Reform der Kin-
dertaufe.

Ára: 15,— Ft

RÉSUMÉ

ÉTUDES

ISTVÁN G. CSELÉNYI: L'homme et la femme

BÉLA CSANÁD: Catechèse familiale

FERENC SZAKONYI: L'influence du contrôle des naissances sur la formation de l'idéal familial

SZABOLCS VIGH: Le contrôle des naissances dans l'évolution de la doctrine ecclésiastique

JÓZSEF MERZA: Le renouveau de la vie familiale

HORIZONS

Comment les parents doivent-ils parler de Dieu? (nr.)

EXÉGÈSE ET KÉRUGMA

pour le temps de 11e dimanche de l'année jusqu'à la fête de St. Étienne, roi d'Hongrie (*Tivadar Vida-Ferenc Gál*)

FORUM

Enquête de „table ronde” sur l'émancipation des femmes et sur le mariage (I. CS.) – Sur les soins autour de l'éducation à la foi en famille (*Sándor Tóth*) – Aux questions de dessein du nombre des enfants dans la famille (I. K.)

REVUE

La famille dans la société hongroise contemporaine (*László Aszódi*) – Désespérément dévasté (*Viktor Varga*) – Quelques erreurs fondamentales de l'éducation sexuelle (nr.) – Musique, famille, jeunesse (*ib*) – Compte rendu sur l'année ecclésiastique renouvelée et sur le nouveau calendrier liturgique (*Szilveszter Sólomos*) – Entretien avec B. Häring (*János Goják-Zsolt Hajdók, Ferenc Tomka*) – Le patriarche Athenagoras comme „provocateur” (nr.) – Revue des livres (T. V.)

NOTES THÉOLOGICO – PASTORALES

Hippis – Jésus-mouvement – éducation chrétienne (*tomka*) – Nouvelles, comptes rendus de la vie de l'église mondiale (*tf*) – Sur l'instruction des fiancés (*László Koronc*) – L'oraison des époux et de la famille (T. H.) – Déclaration de l'épiscopat scandinave sur la question de l'avortement (T. V.) – Sur la réforme du baptême des enfants.

TEOLOGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Károlyi M. u. 4-8. III. lépcső 1. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennyay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj: 1 évre 60,—Ft. Egyes szám ára: 15,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLOGIA folyóirat, Budapest 62. 511—324 számú csekk-számláján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 4,— USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 02/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva.

Index szám
25 821